

Charter
courses

PERUSOIKEUSKIRJAA KOSKEVAT TAPAUSTUTKIMUKSET

— KOULUTTAJAN KÄSIKIRJA

[E-LEARNING.FRA.EUROPA.EU](https://e-learning.fra.europa.eu)

LYHENTEET

ECLI	eurooppalainen oikeuskäytäntötunnus
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
EUT	unionin tuomioistuin
EUVL	EU:n virallinen lehti
FRA	Euroopan unionin perusoikeusvirasto
Perusoikeuskirja	EU:n perusoikeuskirja

Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024

© Euroopan unionin perusoikeusvirasto, 2024

Jäljentäminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan.

Sellaisten valokuvien tai sellaisen muun materiaalin käyttöön tai jäljentämiseen, joihin Euroopan unionin perusoikeusvirastolla ei ole tekijänoikeutta, on pyydettävä lupa suoraan tekijänoikeuden haltijalta.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto tai sen puolesta toimivat henkilöt eivät ole vastuussa siitä, miten tämän julkaisun sisältämiä tietoja käytetään.

Print	ISBN 978-92-9489-085-6	doi: 10.2811/498752	TK-01-21-499-FI-C
PDF	ISBN 978-92-9489-107-5	doi: 10.2811/06756	TK-01-21-499-FI-N

Valokuvien julkaisuoikeudet:

Sivu 7: © Charlie's/stock.adobe.com

Sivu 9: © pressmaster/stock.adobe.com

Sivu 14: © de Art/stock.adobe.com

Sivu 22: © Bacho Foto/stock.adobe.com

Sivu 28: © paulaphoto/stock.adobe.com

Sivu 34: © Eakrin/stock.adobe.com

Sivu 41: © Viacheslav Lakobchuk/stock.adobe.com

Sivu 47: © WoGi/stock.adobe.com

Sivu 53: © Evgeny/stock.adobe.com

Sivu 61: © sonjanovak/stock.adobe.com

ESIPUHE

Euroopan unionin perusoikeuskirja, jäljempänä 'perusoikeuskirja', on EU:n ihmisoikeuksien luettelo. Se sitoo EU:n toimielimiä ja jäsenvaltioita aina, kun ne toimivat unionin oikeuden soveltamisalalla. Ei ole kuitenkaan kovinkaan helppoa arvioida, kuuluuko tietty konkreettinen asia unionin oikeuden soveltamisalaan. Siksi oikeusalan ammattihenkilöille on annettava koulutusta ja koulutusaineistoa, jotta he saavat käsityksen siitä, mikä on perusoikeuskirjan soveltamisala sen 51 artiklan mukaisesti.

Oikeuslaitoksen ja asianajajien lisäksi muutkin tarvitsevat koulutusta perusoikeuskirjasta ja sen soveltamisalasta. Kuten Euroopan unionin neuvosto totesi: "Perusoikeuksiin kohdistuvien rikkomusten ehkäiseminen edellyttää asianmukaista koulutusta kaikille perusoikeuskirjan täytäntöönpanoketjun toimijoille, myös kansallisille ihmisoikeusinstituutioille, tasa-arvoelimille ja kansalaisjärjestöille. [...] Neuvosto korostaa yliopistojen ja oikeusalan koulutuksen merkitystä perusoikeuskirjan tuntemuksen edistämässä akateemisten tutkimus- ja koulutustoimien avulla, myös yhteistyössä unionin toimielinten, kansallisten viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen kanssa."¹

Neuvosto myös kehotti "jäsenvaltioita tutkimaan uusia keinoja parantaa oikeuslaitoksen ja muiden oikeusalan toimijoiden pätevyyttä perusoikeuskirjan osalta asiaa koskevan koulutusaineiston, myös verkko-opimisyvälineiden, avulla"². Neuvosto ehdotti, että "jäsenvaltiot kannustaisivat tuomareiden, maallikko- ja kunniatuomareiden sekä muiden oikeusalan toimijoiden verkostoja korostamaan uudella tavalla perusoikeuskirjan soveltamista kansallisella tasolla tekemällä yhteistyötä koulutuksessa ja käytäntöjen jakamisessa sekä hyödyntämällä komission, Euroopan juridisen koulutusverkoston, jäljempänä 'EJTN', ja perusoikeusviraston tarjoamia tukivälineitä ja välineitä".

Perusoikeusvirasto on EU:n riippumaton perusoikeuksien asiantuntijaelin, joka antaa perusoikeuksiin liittyvää tukea ja neuvontaa EU:lle ja sen jäsenvaltioille. Perusoikeusvirasto on havainnut, että perusoikeuskirjan mahdollisuuksia ei ole vielä hyödynnetty kokonaisvaltaisesti kansallisella tasolla³. Perusoikeusvirasto alkoi siksi laatia koulutusaineistoa, muun muassa verkkokursseja, joita kouluttajat voivat käyttää antaessaan perusoikeuskirjasta koulutusta asianomaisille oikeusalan toimijoiden ryhmille. Tämän kouluttajan käsikirjan tarkoituksena on antaa neuvontaa sekä kyseisten koulutusten järjestämisestä että toteuttamisesta. Se perustuu useisiin tapaustutkimuksiin, joiden käsittelyä laajennetaan jatkossa⁴. Kommentteja ja ehdotuksia voi lähettää osoitteeseen charter@fra.europa.eu. Käsikirjaa kannattaa käyttää muiden [perusoikeusviraston perusoikeuskirjaa koskevien välineiden](#) ja aineistojen kanssa. Niitä ovat muun muassa [Charterpedia](#)-tietokanta (<https://fra.europa.eu/en/eu-charter>) ja käsikirja "[Euroopan unionin perusoikeuskirjan soveltaminen kansallisessa lainsäädännössä ja päätöksenteossa](#)".

¹ Euroopan unionin neuvosto (2021), neuvoston päätelmät perusoikeuskirjan soveltamisen vahvistamisesta Euroopan unionissa, 8.3.2021, s. 5, osoitteessa <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6795-2021-INIT/en/pdf>

² Euroopan unionin neuvosto (2021), ks. edeltävä alaviite, s. 9, osoitteessa <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6795-2021-INIT/en/pdf>

³ FRA (2019), Ten years on: unlocking the Charter's full potential, saatavana [täällä](#) englanniksi, portugaliaksi, puolaksi, ranskaksi, saksaksi ja sloveeniksi.

⁴ Kiitos tohtori Mirjam de Molille, joka laati ensimmäisen luonnoksen tässä käytettävistä tapaustutkimuksista. Kiitos myös perusoikeusviraston tieteellisen komitean jäsenille, jotka esittivät kommentteja aiemmista luonnoksista.

SISÄLLYS

Lyhenteet	2
Esipuhe	3
Sisällys	4
KÄSIKIRJAN ESITTELY	7
Miksi tapaustutkimuksia?	7
Mitä tapaustutkimuksiin perustuvista työpajoista saadaan ja mitä ne edellyttävät?	7
Keitä kouluttajat ovat?	7
Ketkä ovat kohderyhmää?	8
Käsikirjan rakenne	8
Kouluttajille tarkoitettu neuvonta	8
Lisätietoa	8
KURSSIN JÄRJESTÄMINEN JA TOTEUTTAMINEN	9
Koulutusaineisto	9
Yleiset oppimistavoitteet	9
Koulutustyöpajan suunnittelu ja vetäminen	10
Koulutuksen suunnittelua koskevat näkökohdat	10
Koulutustyöpajan vetäminen	10
Oppimisen arviointi	12
Muita perusoikeuskirjaan liittyviä perusoikeusviraston aineistoja ja välineitä	12
Kirjallisuutta: artiklakohtaisia kommentteja perusoikeuskirjasta	13
TAPAUSTUTKIMUS 1 – IRTISANOMISAJAN LASKEMINEN	14
Moniste osallistujille	14
Asian tosiseikat	14
Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?	14
Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?	15
Kysymykset	16
Taustatietoa kouluttajille	18
Kysymykset ja vastaukset	18
Kirjallisuutta	21

TAPAUSTUTKIMUS 2 – TYÖSUHTEEN PÄÄTTYMINEN JA OIKEUS PALKALLISEEN VUOSILOMAAN	22
Moniste osallistujille	22
Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?	22
Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?	22
Kysymykset	23
Taustatietoa kouluttajille	25
Kysymykset ja vastaukset	25
Kirjallisuutta	27
TAPAUSTUTKIMUS 3 – ELÄKEIKÄ	28
Moniste osallistujille	28
Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?	28
Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?	29
Kysymykset	29
Taustatietoa kouluttajille	31
Kysymykset ja vastaukset	31
Kirjallisuutta	33
TAPAUSTUTKIMUS 4 – SÄHKÖMITTARIEN ASENTAMINEN ROMANIKAUPUNGINOSIIN	34
Moniste osallistujille	34
Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?	34
Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?	35
Kysymykset	36
Taustatietoa kouluttajille	38
Kysymykset ja vastaukset	38
Kirjallisuutta	40
TAPAUSTUTKIMUS 5 – PSYKOLOGISTEN TESTIEN KÄYTTÖ SEKSUAALISEN SUUNTAUTUMISEN TODENTAMISESSA	41
Moniste osallistujille	41
Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?	41
Kysymykset	42
Taustatietoa kouluttajille	44
Kysymykset ja vastaukset	44
Kirjallisuutta	46
TAPAUSTUTKIMUS 6 – PALAUTTAMISPÄÄTÖKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANON LYKKÄÄMINEN	47
Moniste osallistujille	47
Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?	47
Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?	48
Kysymykset	48
Taustatietoa kouluttajille	50
Kysymykset ja vastaukset	50
Kirjallisuutta	52
TAPAUSTUTKIMUS 7 – HARRASTAJAJOURNALISMIA YOUTUBESSA	53
Moniste osallistujille	53
Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?	53

Kysymykset	54
Taustatietoa kouluttajille	57
Kysymykset ja vastaukset	57
Kirjallisuutta	60

TAPAUSTUTKIMUS 8 – TELEVIESTINTÄPALVELUJEN TARJOAJIEN VELVOLLISUUS SÄILYTTÄÄ METATIEDOT

61

Moniste osallistujille	61
Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?	61
Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?	62
Kysymykset	62
Taustatietoa kouluttajille	65
Kysymykset ja vastaukset	65
Kirjallisuutta	69

LIITE: ARVIINTILOMAKKEET

70

KÄSIKIRJAN ESITTELY

Tämä käsikirja on tarkoitettu kouluttajille (oikeusalan asiantuntijoille), jotka järjestävät lähikoulutustyöpajoja Euroopan unionin perusoikeuskirjasta, jäljempänä 'perusoikeuskirja'. Työpaja perustuu joukkoon tapaustutkimuksia, joissa keskitytään suurelta osin työllisyyttä, syrjäntäkieltoa, turvapaikka- ja muuttoliikeasioita sekä tietosuojaa ja tietoyhteiskuntaa koskeviin aihekohtaisiin aloihin. Tapaustutkimuksissa käsitellään pääosin perusoikeuskirjan sovellettavuutta.

Ajan myötä voidaan lisätä tapaustutkimuksia muilta perusoikeuskirjan aihekohtaisilta aloilta.

Tapaustutkimukset perustuvat unionin tuomioistumen (EUT) asiaankuuluvaan oikeuskäytäntöön. Samoja tapaustutkimuksia käytetään verkkokurssilla, joka on saatavana viraston verkko-opetusalustalla osoitteessa <https://e-learning.fra.europa.eu/>.

Sekä perusoikeuskirjaa käsittelevissä lähityöpajoissa että verkkokurssilla voidaan käyttää perusoikeuskirjaa koskevia tapaustutkimuksia (ja muita perusoikeusviraston välineitä ja koulutusaineistoa). Lähi- ja verkko-koulutusta voidaan myös yhdistellä monimuotoisiksi oppimiskäytänteiksi.

Miksi tapaustutkimuksia?

Koska työpajan kohderyhmiä ovat aikuiset ihmiset ja oikeusalan asiantuntijat, kouluttajien on tärkeää toimia osallistavasti ja käyttää vuorovaikutteisia oppimiskeinoja, esimerkiksi tapaustutkimusten avulla. Tapaustutkimusten tarkoituksena on esitellä osallistujille tilanteita, jotka ovat mahdollisimman lähellä tilanteita, joita heidän eteensä voi tulla työssä. Näin osallistajat pystyvät analysoimaan ongelmaa ja laatimaan itse järkeviä ja toteuttamiskelpoisia ratkaisuja. Kun osallistajat pääsevät käymään läpi koko päätöksentekoprosessin, oppimisympäristöstä saadaan toimintavetoinen. Tämä tarkoittaa, että osallistujien on osallistuttava

prosesiin aktiivisesti, jotta oppimistavoitteet saavutetaan. Lisäksi, kun oppimismenetelmänä käytetään tapaustutkimuksia, osallistujien on tehtävä paljon tulkintaa sekä keskusteltava keskenään ja kouluttajan (kouluttajien) kanssa. Tässä prosessissa oppimisesta siirretään luonnollisesti paljon vastuuta osallistujille.

Mitä tapaustutkimuksiin perustuvista työpajoista saadaan ja mitä ne edellyttävät?

Lähikoulutustyöpajoissa oppiminen on tehokasta, koska niissä kouluttaja (kouluttajat) ja osallistajat ovat henkilökohtaisesti yhteydessä toisiinsa ja seminaarien aiheita voidaan muokata nimenomaisen kohdeyleisön tarpeita vastaaviksi. Niihin kuuluu myös paljon vuorovaikutusta ja osallistumista. Ne vievät kuitenkin melko paljon aikaa ja aiheuttavat kustannuksia (valmistelut, tapaustutkimusten laatiminen, matkat ja majoitus, toteutus, arviointi ja seuranta). Panoksia on siten voitava perustella tuotoksella etenkin, kun resurssit ovat rajalliset. Kohderyhmä ja tavoitteet on määriteltävä hyvin, jotta työpajoista saadaan mahdollisimman paljon hyötyä. Lisäksi koulutustarveanalyysi, koulutusmenetelmä, osallistavat menetelmät ja jälkiarviointilomakkeet on arvioitava kunkin työpajan osalta, jotta voidaan varmistaa, että keskipisteessä ovat juuri osallistajat ja heidän vuorovaikutuksensa.

Keitä kouluttajat ovat?

Koulutusta voivat antaa oikeusalan asiantuntijat, jotka ovat perehtyneet syvällisesti perusoikeuskirjaan ja jotka osaavat vetää koulutuksia osallistavasti ja vuorovaikutteisesti.

Ketkä ovat kohderyhmää?

Koulutustyöpajojen ensisijaista kohderyhmää ovat

- oikeuslaitos (esim. tuomarit ja syyttäjät)
- kansallisissa lainsäädännöllisissä ja hallinnollisissa viranomaisissa, kuten hallituksissa, parlamenteissa, alue- ja paikallisviranomaisissa, toimivat viranhaltijat
- jäsenvaltioiden ihmisoikeusinstituutioissa tai kansalaisjärjestöissä työskentelevä oikeudellinen henkilöstö
- oikeustieteen opiskelijat.

Käsikirjan rakenne

Käsikirjassa esitellään yleisesti tapaustutkimuksiin perustuvien työpajojen menetelmä. Siinä annetaan ohjeita ja menettelyjä työpajojen järjestämistä ja vettämistä varten. Lisäksi siinä kuvataan kahdeksan tapaustutkimusta, esitetään alkuhuomautuksia sekä kysymyksiä ja vastauksia ja annetaan kirjallisuusluetelo. Jokaisesta tapaustutkimuksesta annetaan kouluttajille taustatietoa ja osallistujille moniste.

Kouluttajille tarkoitettu neuvonta

Käsikirjassa on ehdotuksia menetelmistä, joita voidaan käyttää työryhmien kokoontumisten suunnitteluun ja vetämiseen tapaustutkimusaineiston tuella. Lisäksi siinä neuvotaan, miten tapaustutkimuksia voidaan yhdistää perusoikeuskirjaa koskevaan yleiseen koulutustyöpajaan.

Neuvontaan kuuluu

- yleinen kuvaus koulutusaineistosta
- se, kuinka koulutusaineisto sisällytetään työpajaan
- työpajan osallistujien oppimistavoitteet
- työpajakokoontumisen suunnitteluun ja sen vetämiseen ehdotettu menetelmä
- kunkin kahdeksan tapaustutkimuksen kuvaus (taustatietoa kouluttajille)
- muita perusoikeuskirjaan liittyviä perusoikeusviraston välineitä ja materiaaleja.

Kouluttajan (kouluttajien) on myös suositeltavaa saada kohderyhmä mukaan jo etukäteen niin, että ilmoittautuneisiin osallistujiin otetaan yhteyttä jo ennen kurssia ja ennen lopullisen ohjelman laatimista. Tähän pitäisi kuulua oppimistarpeiden analyysi, jotta voidaan määrittää yksilölliset oppimisvaatimukset (sekä kaikki esteettömyyttä koskevat erityistarpeet tai muut kysymykset). Tällä prosessilla varmistetaan, että työpajasta on hyötyä kaikille osallistujille. Tässä alustavassa yhteydenotossa voidaan myös esittää kysymyksiä kunkin osallistujan taustasta ja testata heidän perusoikeuskirjaa koskevaa tietämystään ja osaamistaan.

Lisätietoa

Lisätietoa perusoikeuskirjaa koskevasta perusoikeusviraston työstä ja perusoikeuskirjaa koskevat käytettävissä olevat välineet ovat saatavana viraston verkkosivustolla osoitteessa <https://fra.europa.eu/en/eu-charter>.

Kaikki tätä käsikirjaa tai sen sisältöä koskevat tiedustelut voi lähettää osoitteeseen charter@fra.europa.eu.

KURSSIN JÄRJESTÄMINEN JA TOTEUTTAMINEN

Koulutusaineisto

Koulutusaineistot on jäsennelly kahdeksan perusoikeuskirjaa koskevan tapaustutkimuksen ympärille. Kukin tapaustutkimuksista perustuu asioihin, joissa unionin tuomioistuin on tehnyt päätöksen, ja niissä annetaan taustatietoa kouluttajille ja moniste osallistujille.

Tapaustutkimuksissa käsitellään neljää politiikanalaa: palvelussuhdelainsäädäntöä, yhdenvertaisuutta ja syrjintäkieltoa, turvapaikka- ja muuttoliikeasioita sekä tietosuoja ja tietoyhteiskuntaa. Näiden alojen sisällä käsitellään tarvittaessa erilaisia keskeisiä näkökohtia, kuten suhdetta Euroopan ihmisoikeussopimukseen (EIS) (perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohta), oikeuksien rajoituksia (perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohta), välitöntä oikeusvaikutusta ja horisontaalista sovellettavuutta.

Tapaustutkimuksia on tarkoitus käsitellä enintään 12 osallistujan työryhmissä 30–45 minuutin ajan.

Jokaisessa tapaustutkimuksessa on kysymys perusoikeuskirjan sovellettavuudesta (51 artiklan 1 kohta). Se on aina ensimmäinen kysymys. Tapaustutkimukset on laadittu niin, että tämä kysymys voidaan poistaa. Se voi olla tärkeää esimerkiksi koulutuksissa, joissa useat työryhmät käsittelevät useampaa kuin yhtä tapaustutkimusta.

Käsiteltävänä ovat seuraavat tapaustutkimukset:

TAPAUSTUTKIMUS	NIMI	AIHE
1	<i>Kücükdeveci</i> (C-555/07)	Palvelussuhde
2	<i>Bauer</i> (C-569/16 ja C570-16)	Palvelussuhde
3	<i>Soukupová</i> (C-401/11)	Syrjintäkielto
4	<i>CHEZ</i> (C-83/14)	Syrjintäkielto
5	<i>F.</i> (C-473/16)	Turvapaikka- ja muuttoliikeasiat
6	<i>Abdida</i> (C-562/13)	Turvapaikka- ja muuttoliikeasiat
7	<i>Buivids</i> (C-345/17)	Tietosuoja ja tietoyhteiskunta
8	<i>Tele2 Sverige</i> (C-203/15 ja C-698/15)	Tietosuoja ja tietoyhteiskunta

Kouluttajan (kouluttajien) kannattaa käyttää – taustatietojen ja monisteiden lisäksi – seuraavia aineistoja:

- Perusoikeusviraston käsikirja: [Euroopan unionin perusoikeuskirjan soveltaminen kansallisessa lainsäädännössä ja päätöksenteossa](#) ja tarvittaessa muut perusoikeusviraston aineistot ja työkalut (ks. luettelo osoitteesta <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/fra-charter-resources>).
- [Perusoikeuskirjan koko teksti](#), myös sen VII luku (yleiset määräykset perusoikeuskirjan tulkinnasta ja soveltamisesta)
- 52 artiklan 1 ja 3 kohdan ja kaikkien muiden käsiteltävänä olevan tapaustutkimuksen kannalta merkityksellisten perusoikeuskirjan säännösten [selitykset](#) (artiklat mainitaan kunkin tapaustutkimuksen unionin oikeutta koskevassa otsikossa).

Yleiset oppimistavoitteet

Kunkin tapaustutkimuksen tarkoituksena on havainnollistaa perusoikeuskirjan sovellettavuutta koskevia tiettyjä seikkoja, mutta työpajassa pyritään myös saavuttamaan yleisiä oppimistavoitteita koko tapaustutkimuskokonaisuuden kannalta. Näitä tavoitteita ovat seuraavat.

Kurssin suoritettuaan osallistujien pitäisi

- tiedostaa, että perusoikeuskirjaa ei sovelleta kaikissa asioissa; sitä sovelletaan vain unionin oikeuden soveltamisalaan kuuluvissa asioissa (perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohta)
- ymmärtää, miten perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohtaa käytetään tietyssä asiassa
- pystyä selittämään perusoikeuskirjan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen (myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytännön) välinen suhde perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan ja perusoikeuskirjan selitysten perusteella
- ymmärtää 52 artiklan 1 kohta ja pystyä sovelta- maan sitä tietyssä asiassa
- olla saanut harjoitusta tietyn asian analysoinnista ja arvioinnista perusoikeuskirjan perusteella
- pystyä selittämään perusoikeuskirjan tuoma lisä- arvo, kuten esimerkiksi perusoikeuskirjan 47 artiklan laajempi soveltamisala verrattuna Euroo- pan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan
- ymmärtää, että perusoikeuskirjalla voi olla välitön horisontaalinen oikeusvaikutus
- pystyä selittämään syrjintäkiellon periaatteen vä- litön oikeusvaikutus kansallisissa menettelyissä
- osata käyttää perusoikeuskirjaa koskevaa perus- oikeusviraston aineistoa, kuten perusoikeusviras- ton käsikirjaa.

Koulutustyöpajan suunnittelu ja vetäminen

Koulutuksen suunnittelua koskevat näkökohdat

Koulutustyöpajan suunnittelussa on otettava huomioon useita näkökohtia. Niitä ovat muun muassa seuraavat:

- kurssin osallistujamäärä
- työpajan osallistujien keskivertotietämys ja odo- tukset
- ohjaajan/vetäjän käytettävissä olo ryhmätyössä
- digitaalisen tukiteknologian, kuten verkkoäänestystyökalujen, saatavuus
- koulutuksessa käsiteltävien tapaustutkimusten määrä.

Kurssien osallistujamäärä vaikuttaa aikaan saatavan vuorovaikutuksen tasoon sekä itse kurssin suunnit- teluun. Kurseilla olisi mielellään oltava melko pieniä ryhmiä, joissa tapaustutkimuksia käydään yhdessä läpi ohjaajan tai vetäjän avustamana. Pienemmillä

kurseilla kouluttaja voi olla ohjaaja tai vetäjä, mut- ta isommilla kurseilla, joilla on useita ryhmiä, olisi hyvä olla muita kouluttajia tai vetäjiä. Isommillakaan kurseilla ryhmien apuna ei välttämättä tarvitse olla vetäjää, mutta se voi huonontaa osallistujien oppimis- kokemuksen laatua.

Vetäjillä on kaksi roolia: he toimivat ryhmässä käytä- vien keskustelujen ohjaajina ja he voivat myös toimia asiantuntijoina, jotka auttavat ryhmää tapaustutki- musten käsittelyssä.

Työpajan hallinnassa voi auttaa, jos käytettävissä on äänestysohjelmiston kaltaista digitaalista tukitekno- logiaa. Nämä työkalut tuovat erityistä lisäarvoa, kun työpajoja toteutetaan verkossa, koska äänestäminen tai osallistuminen osallistujien matkapuhelimilla saa aikaan vuorovaikutteisuutta. Tällaisia työkaluja voi- daan käyttää myös lähityöpajoissa, koska ne paranta- vat osallistujien oppimiskokemusta.

Tämä perusoikeusviraston koulutusaineistokokonai- suus on tarkoitettu toteutettavaksi modulaarisesti. Kutakin tapaustutkimusta koskeva koulutus voidaan toteuttaa erillisenä kurssina tai niitä voidaan yhdistellä niin, että useita päiviä kestävä kurssin aikana käsitel- lään kaikki tapaustutkimukset tai osa niistä.

Työpajoja ennen olisi pidettävä alustava esittely, jos- sa käsitellään useita tärkeitä seikkoja, kuten kurssin rakennetta, sen oppimistavoitteita, perusoikeuskirjan esittelyä, tarpeen mukaan tiettyjen politiikanalojen esittelyä ja kaikkia muita koulutukseen osallistuvan ryhmän kannalta merkityksellisiä asioita.

Koulutustyöpajan vetäminen

Yhtä tapaustutkimusta koskeva koko moduuli (myös perusoikeuskirjan esittely) pitäisi käydä läpi noin puolessa päivässä. Jos kurssilla on määrä käsitellä useampaa kuin yhtä tapaustutkimusta, perusoikeus- kirjan esittelyä koskevaa osiota ei ole tarpeen toistaa. Moduulin rakenteena voi olla seuraava:

- perusoikeuskirjan esittely (45–90 minuuttia)
- työpajan esittely (15–20 minuuttia)
 - kurssin rakenne ja tavoitteet
 - tukiaineisto
 - työskentelymenetelmät
- tapaustutkimus (30–45 minuuttia)
- yleinen käsittely (30–45 minuuttia).

Perusoikeuskirjan esittely

Ennen tapaustutkimuksia koskevien ryhmäkäsitte- lyjen aloittamista on suositeltavaa esitellä perusoi- keuskirja, muun muassa tekemällä katsaus EU:n perusoikeuksien järjestelmään, perusoikeuskirjan

soveltamisalaan sekä syihin, joiden vuoksi on tärkeää tarkastaa perusoikeuskirjan sovellettavuus ja soveltaa sitä jne. Tässä voidaan käyttää perusoikeusviraston perusoikeuskirjaa koskevia lyhyitä opetusvideoita.

Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan (perusoikeuskirjan sovellettavuus) analyysiin on muistettava varata huomattavasti aikaa, koska tämä näkökohta on tapaustutkimusten keskeinen tekijä. Perusoikeuskirjan soveltamisalasta voisi jopa tehdä erillisen esittelyn, koska se on tärkeä ja monimutkainen aihe. Perusoikeusviraston perusoikeuskirjaa koskevan käsikirjan osa 1 voi olla avuksi tällaisten esitysten laadinnassa. Kouluttaja voi antaa osallistujille käsikirjasta paperiversion viittaamista varten. (Koulutuspaikkaan voidaan toimittaa perusoikeusviraston aineistoa, esimerkiksi suomenkielinen perusoikeuskirjaa koskeva käsikirja. Sitä voi pyytää julkaisutoimistolta osoitteessa <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ed-1f87aa-e244-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en>. Kannattaa panna merkille, että käsikirja on saatavana 22 kielellä. Osallistujille olisi myös kerrottava perusoikeusviraston perusoikeuskirjaa koskevista verkko-ohjeista, Charterpediasta ja muista asiaankuuluvista perusoikeusviraston välineistä.

Koulutuksen aiheen, keston ja kohdehenkilöiden mukaan voidaan esitellä muita nimenomaisia politiikanaloja/aiheita. Se ei kuitenkaan ole välttämätöntä tapaustutkimusten käsittelemiseksi. Tapaustutkimukset on ensisijaisesti laadittu niin, että niissä tuodaan esiin perusoikeuskirjan horisontaalisia kysymyksiä koskeva unionin tuomioistuimen päättely, eivätkä ne edellytä tiettyjen politiikanalojen perusteellista tuntemusta.

Työpajan esittely (15–20 minuuttia, mikäli käsitellään vain yhtä tapaustutkimusta)

Osallistujia neuvotaan käsittelemään kyseessä olevia asioita ryhmissä esitettyjen kysymysten mukaisesti ja esittelemään havaintonsa yhteisessä käsittelyssä. Jokaisen työryhmän on nimitettävä esittelijä.

Osallistujille jaetaan monisteet, joissa on tosiseikkoja ja oikeudellinen tausta sekä perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohtaa koskeva monivalintakysymys 1. Jos koulutuksessa käsitellään useampaa kuin yhtä tapaustutkimusta, perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohtaa koskevaa ensimmäistä kysymystä voidaan käyttää vain yhdessä tapaustutkimuksessa. Se ei tosin ole välttämätöntä, koska eri tapaustutkimusten ensimmäisissä kysymyksissä on eroja.

Osallistujia pyydetään lukemaan tapaustutkimus itseksensä ja vastaamaan monivalintakysymykseen 1 mielellään verkon vuorovaikutteisella esittelytyökälulla (noin 10–15 minuuttia). Jos tällaista työkalua ei ole käytössä, osallistajat voivat kirjoittaa vastauksen muistiinpanoihinsa. Selitä osallistujille, että tapaustutkimus on luettava huolellisesti, jotta he ovat valmiita ryhmätyöskentelyyn. Pyydä osallistujia lähtemään

huoneesta hiljaa pienelle tauolle, kun he ovat lukeneet tapaustutkimuksen ja vastanneet kysymykseen 1.

Lukemisajan selitys

Osallistujien tietämyksessä unionin oikeudesta ja englannin kielen taidossa on eroja. Siksi jotkut osallistujat tarvitsevat muita enemmän aikaa hallitakseen asian tosiseikat ja oikeudellisen kehyksen. Osallistujille kannattaa antaa riittävästi aikaa tapaustutkimuksen lukemiseen. Tapaustutkimus kannattaa lukea tässä vaiheessa eikä työryhmäkäsittelyn aikana, jotta enemmän aikaa tarvitsevista osallistujista ei tunnu siltä, että (pienempi) työryhmä painostaisi heitä kiirehtimään, ja nopeammin loppuun pääsevät osallistujat voivat lähteä hiljaa pienelle tauolle.

Kysymystä 1 koskevan yksilöllisen ja erillisen toimintatavan selitys

Ensimmäisestä kysymyksestä opitaan parhaiten, kun siihen vastataan erikseen. On myös parempi jakaa muut kysymykset sen jälkeen, kun ensimmäiseen kysymykseen on vastattu, jotta osallistujat eivät voi päätellä muista kysymyksistä, että perusoikeuskirjaa sovelletaan.

Verkon vuorovaikutteista esittelytyökälua käytettäessä kysymyksiä ja vastauksia kannattaa lyhentää. Järjestys ja työskentelymenetelmät esitetään jäljempänä yksityiskohtaisemmin.

Tapaustutkimusta käsittelevä työpaja (30–45 minuuttia)

Ryhmille ei ole ihanteellista osallistujamäärää, mutta kun ryhmässä on yli viisi tai kuusi jäsentä, vuorovaihtusmahdollisuudet vähenevät vastaavasti. Myös neljän hengen tai sitä pienemmällä ryhmällä on haittapuolensa, koska esimerkiksi hallitsevat henkilöt voivat helposti jättää muut jäsenet varjoon. Mahdollisuuksien mukaan olisi muodostettava 5–12 henkilön ryhmiä.

Enintään 12 osallistujan työryhmäkäsittely (30–45 minuuttia)

Ryhmää varten olisi mielellään oltava ohjaaja/vetäjä. Kouluttaja voi hoitaa tämän tehtävän, koska osallistujia on vähän. Työryhmäkäsittelyn aluksi olisi nimettävä ryhmän esittelijä.

Vaihe I (noin 15–20 minuuttia) – perusoikeuskirjan sovellettavuuden arviointi – yksilöharjoitus

Jaaj työpajan moniste osallistujille ja anna heille aikaa lukea ensimmäinen kysymys sovellettavuudesta ja pohtia sitä itseksensä.

Vaihe II (noin 15–25 minuuttia) – asian lisäanalyysi ryhmissä

Jaa muut kysymykset ja ohjeista osallistujia keskustelemaan monisteesta ja kurssiaineistosta. Esittelijä tekee jokaisen kysymyksen jälkeen ryhmän havainnoista yhteenvedon, joka esitetään myöhemmin yhteiskäsittelyssä.

Käyttö suuremmassa joukossa

Yli 12 osallistujan ryhmissä tapaustutkimuksia voidaan (osittain) käsitellä verkon äänestystyökalussa tehtävässä vuorovaikutteisessa esittelyssä.

Kaikkien asioiden kysymystä 1 (perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdasta) voidaan käyttää joukossa, jos on yli 12 osallistujaa (esim. kun esitellään 51 artikla). Tähän soveltuvia asioita ovat asiat 1, 2 ja 3.

Asiaa 1 voidaan käyttää kokonaisuudessaan laajemmassa joukossa, koska asia ei ole liian pitkä ja kysymyksissä 1 ja 3 on useita vaihtoehtoja. Kysymys 2 voidaan poistaa tai muuttaa verkon vuorovaikutteisessa esittelytyökalussa esitettäväksi kysymykseksi.

Yhteiskäsittely keskustelua ja palautteen antamista varten (30–45 minuuttia)

Tämän osion kesto riippuu työryhmien määrästä.

Kysymys 1, joka koskee 51 artiklan 1 kohtaa: Näytä äänestystulokset verkon vuorovaikutteisella esittelytyökalulla osallistujien matkapuhelimissa tai, jos kyseistä työkalua ei ole, näyttämällä asiaankuuluva määrä sormia tai sanomalla luvut. Tämän jälkeen ja rinnalla käydään yhteistä keskustelua (osallistujia pitäisi pyytää selittämään vastauksensa ennen oikean vastauksen kertomista). Lopuksi kouluttaja antaa palautteensa ja lisäselityksiä osallistujille.

Muut kysymykset: kunkin ryhmän esittelijä kertoo oman ryhmänsä havainnoista ja päätelmistä (4–5 minuuttia kullekin esittelijälle). Tämän jälkeen ja rinnalla käydään yhteistä keskustelua. Lopuksi kouluttaja antaa palautteensa ja lisäselityksiä osallistujille (tässä vaiheessa kannattaa käyttää digitaalista esittelyvälinettä).

Oppimisen arviointi

Arviointi on erottamaton osa mitä tahansa koulutusta. Siksi työpajan lopussa on suositeltavaa noudattaa oppimisen siirtämisen arviointiprosessia (esim. Kirkpatrickin mallin⁵ neljää tasoa), jossa arvioidaan työpa-

⁵Kirkpatrick (2016), "Fours Levels of Training Evaluation", Alexandria (Yhdysvallat), American Society for Training & Development. Neljä tasoa ovat reaktio, oppiminen, käyttäytyminen ja tulokset.

jan tehokkuutta ja esitetään mahdollisia parannuksia ohjelmaan. Koulutustyöpajan lopuksi osallistujille olisi vähintään annettava ensimmäinen arviointilomake ensimmäisestä tasosta (reaktio). Ensimmäisen tason arvioinnissa osallistujilta pyydetään välitöntä palautetta koulutuksen merkityksellisyydestä, hyödyllisyydestä ja vuorovaikutteisesta. Muiden kolmen tason (oppiminen, käyttäytyminen, tulokset) arviointi voidaan tehdä verkossa muutama viikko tai kuukausi myöhemmin, koska osallistujilla on oltava aikaa soveltaa oppimaansa työpaikallaan. Liitteessä annetaan kaksi esimerkkiä koulutuksen arviointilomakkeista. Toinen niistä on lähityöpajoille ja toinen verkkotyöpajoille.

Muita perusoikeuskirjaan liittyviä perusoikeusviraston aineistoja ja välineitä

Perusoikeusvirasto edistää monin eri toimin, aineistoin ja verkkokurssein [perusoikeuskirjan soveltamisen vahvistamista koskevan EU:n strategian](#) täytäntöönpanoa. Asiaankuuluvien kansallisten instituutioiden ja verkostojen valmiuksien kehittämistä ja tietoisuuden lisäämistä koskevia toimia järjestetään yhteistyössä esimerkiksi Euroopan juridisen koulutusverkoston, kansallisten tasa-arvoelinten eurooppalaisen verkoston tai kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden eurooppalaisen verkoston kanssa. Niihin kuuluu koulutustyöpajoja, verkkokursseja, verkkoseminaareja ja konferensseja, kuten [vuoden 2019 konferenssi perusoikeuskirjasta](#) tai [vuoden 2020 keskustelu perusoikeuskirjasta](#). Ne molemmat järjestettiin yhdessä Euroopan komission kanssa (verkossa on saatavana puheita ja videoita).

Seuraavat aineistot ja verkkokurssit voivat olla erityisen hyödyllisiä missä tahansa perusoikeuskirjaa koskevassa koulutustoimessa.

Perusoikeuskirjaa koskeva verkko-opas on vuorovaikutteinen kurssi, jonka tarkoituksena on ohjata tuomareita selvittämään vaihe vaiheelta, onko perusoikeuskirja sovellettavissa tietyssä asiassa. Siinä on myös konkreettisia esimerkkejä asioista. Se on saatavana osoitteessa <https://e-learning.fra.europa.eu/local/customlogin/>.

[Charterpedia](#) on verkkotietokanta eurooppalaisesta (unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen) ja kansallisesta oikeuskäytännöstä, jossa hyödynnetään perusoikeuskirjaa. Oikeuskäytännön lisäksi työkalussa esitetään perusoikeuskirjan kunkin artiklan osalta asiaankuuluvan kansallisen perustuslain, unionin oikeuden ja kansainvälisen oikeuden säännöksiä, jotka voivat olla merkityksellisiä kyseisten perusoikeuskirjan artiklojen tulkinnassa. Charterpediaan on myös kerätty viittauksia perusoikeuskirjan käyttöön parlamenttien keskusteluissa ja tieteellisiä viittauksia perusoikeuskirjaan, myös viittauksia vä-

hemmän käytetyillä kielillä. Tietokantaa päivitetään jatkuvasti ja siihen lisätään uudenlaista dataa ja tietoa.

[Perusoikeusviraston käsikirjassa](#) annetaan kansallisille lainsäätäjille ja päätöksentekijöille, oikeusalan toimijoille ja viranhaltijoille käytännön ohjeita sen tutkimiseen, sovelletaanko perusoikeuskirjaa tiettyyn lakiehdotukseen tai toimenpideluonnokseen. Käsikirjassa on myös käytännön tarkistuslista perusoikeuskirjan sovellettavuudesta ja perusoikeuskirjan noudattamisen tarkastamista koskeva testi, joiden avulla oikeusalan toimijat voivat tarkastaa, onko puuttuminen perusoikeuskirjan nojalla perusteltavissa.

Perusoikeusviraston vuosittaisessa **kertomuksessa perusoikeuksien tilasta** on aina luku, jossa käsitellään **perusoikeuskirjan käyttöä kansallisella tasolla**. Ks. esimerkiksi vuoden 2020 kertomus "[Unlocking the Charter's full potential](#)", joka on saatavana englanniksi, portugalkiksi, puolaksi, ranskaksi, saksaksi ja sloveeniksi.

Englanniksi ja kaikkien jäsenvaltioiden kielillä on saatavana **27 maakohtaista tietokoostetta perusoikeuskirjasta**. Niissä on tietoa perusoikeuskirjasta, sen roolista ja siitä, miten sitä käytetään EU:n 27 jäsenvaltiossa. Ne ovat saatavana perusoikeusviraston verkkosivustolla, ja niitä voi myös tilata EU:n julkaisutoimistosta.

Hyödyllisiä voivat olla myös valistustyökalut, kuten viisi minuuttia kestävä video "[Apply the Charter, deliver our Rights](#)". Video tuotettiin vuonna 2019, ja siinä on tietoa perusoikeuskirjan kaikista kuudesta aiheesta. Parhailaan ollaan tuottamassa perusoikeusviraston opetusvideoita, joita voidaan käyttää työpajoissa ja koulutusseminaareissa. Perusoikeuskirjaa koskeva infografiikka on saatavana osoitteessa <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/infographics/charters-untapped-potential-nationally>.

Kaikista perusoikeuskirjaa koskevista perusoikeusviraston tuotteista voi tilata maksutta paperiversioita EU:n julkaisutoimiston julkaisuluettelosta (<https://op.europa.eu/en/web/general-publications/publications>).

Lisätietoa saa perusoikeusvirastolta osoitteesta charter@fra.europa.eu.

Kirjallisuutta: artiklakohtaisia kommentteja perusoikeuskirjasta

Barriga, S. (2003), Die Entstehung der Charter der Grundrechte der Europäischen Union (Euroopan unionin perusoikeuskirjan synty), Nomos

Bifulco, R., Cartabia, M. & Celotto, A. (2001), L'Europa dei diritti: Commento alla Carta dei diritti fondamentali dell'Unione Europea, il Mulino, Bologna

Holoubek, M. & Lienbacher, G. (toim.) (2019), Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union (GRC-Kommentar), 2. painos, Manz, Wien

Kellerbauer, M., Klamert, M. & Tomkin J. (toim.) (2019), Commentary on the EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights, Oxford University Press, Oxford

Mangas Martin, A. (2008), Carta de los derechos fundamentales de la Unión Europea: Comentario, artículo por artículo, Fundacion BBVA, Bilbao

Mastroianni, R., Allegrezza, S., Razzolini, O., Pollicino, O. & Pappalardo, F. (toim.) (2017), Carta dei diritti fondamentali dell'Unione Europea, Giuffrè, Milano

Meyer, J. & Hölscheidt, S. (toim.) (2019), Charta der Grundrechte der Europäischen Union: Kommentar (Kommentteja Euroopan unionin perusoikeuskirjasta), 5. painos

Peers, S., Herve, T., Kenner, J. & Ward, A. (2021), The EU Charter of Fundamental Rights: A commentary, 2. painos, CH Beck Hart Nomos, Oxford

Picod, F., Rizcallah, C. & Van Drooghenbroeck, S. (2020), Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne: Commentaire article par article (Euroopan unionin perusoikeuskirja: artiklakohtaisia kommentteja), Bruylant, Bryssel

Sachpekidou E., Tagaras Ch., Kanellopoulou-Malouchou N., Karagiannis V., Lentzis D., Marouda M.-N., Sarmas D., Takis A., Tsolka O., (2020), Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Artiklakohtaisia kommentteja EU:n perusoikeuskirjasta), Nomiki Bibliothiki

Verkkovälineitä:

The Charter of Fundamental Rights of the European Union: the [travaux préparatoires](#) and selected documents (2020). Collection edited by Niall Coghlan and Marc Steiert

EU network of independent experts on fundamental rights (2006), [Commentary](#) of the Charter of Fundamental Rights of the European Union

Toggenburg G. N. (2019–2021), [All EU-rights](#), EURAC Research Blog Eurekan julkaisema verkkosarja (saatavana myös italiankielisenä versiona, jonka on laatinut [Lo Spiegone](#))

TAPAUSTUTKIMUS 1 – IRTISANOMISAJAN LASKEMINEN PALVELUSSUHDE

Moniste osallistujille

Asian tosiseikat

Kansallinen työtuomioistuin käsittelee työntekijän, Rossin, ja yksityisen työnantajan, Kingsiden, välistä riita-asiaa, joka koskee irtisanomisaikaa. Aika oli laskettu työntekijän palveluajan pituuden perusteella. Kansallisen työlainsäädännön mukaan ei ollut kuitenkaan otettu huomioon ennen työntekijän 25 vuoden ikää täyttyneitä työskentelykausia. Ross oli ollut Kingsidellä töissä yhteensä kymmenen vuotta 18-vuotiaasta lähtien. Kingside laski irtisanomisajan pituuden ikään kuin hänen palveluaikansa olisi ollut kolme vuotta. Ross riitautti irtisanomisensa kansallisessa työtuomioistuimessa ja väitti, että hänen irtisanomisaikansa olisi pitänyt olla neljä kuukautta kolmen kuukauden sijasta. Kyseinen irtisanomisaika vastaa kymmenen vuoden palveluaikaa. Rossin mukaan kyseessä oleva kansallinen lainsäädäntö, jossa säädetään, että ennen 25 vuoden ikää täyttyneitä työskentelykausia ei oteta huomioon irtisanomisaikaa laskettaessa, merkitsee unionin oikeuden vastaista ikään perustuvaa syrjintää ja se on näin ollen jätettävä soveltamatta.

Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?

Euroopan unionin perusoikeuskirja (perusoikeuskirja)

21 artikla – Syrjintäkielto

1. Kielletään kaikenlainen syrjintä, joka perustuu [...] ikään [...] tai muuhun sellaiseen seikkaan.

Yhdenvertaista kohtelua koskeva direktiivi 2000/78/EY⁶

Unionin tuomioistuimen (EUT) mukaan direktiivissä 2000/78/EY konkretisoidaan ikään perustuvan syrjinnän kieltoa koskeva periaate. Tämä asia tapahtui sen jälkeen, kun direktiivin täytäntöön panemiseksi säädetty määräaika oli päättynyt.

Direktiivin 1 artiklassa säädetään seuraavasti:

”Tämän direktiivin tarkoituksena on luoda yleiset puitteet uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiseksi työssä ja ammatissa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa.”

Direktiivin 2 artiklan 1 ja 2 kohdassa todetaan seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä ”yhdenvertaisen kohtelun periaatteella” tarkoitetaan, ettei minkäänlaista 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.

2. Sovellettaessa 1 kohtaa:

a) välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan jonkin 1 artiklassa tarkoitetun seikan perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa.”

⁶ Neuvoston direktiivi 2000/78/EY, annettu 27 päivänä marraskuuta 2000, yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista, EYVL L 303, 2000, s. 16.

Direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavasti:

"[...] tätä direktiiviä sovelletaan kaikkiin henkilöihin sekä julkisella että yksityisellä sektorilla, julkisyhteisöt mukaan lukien, kun kyseessä on: [...]"

c) työolot ja -ehdot, myös irtisanominen ja palkka."

Direktiivin 6 artiklan 1 kohdassa todetaan seuraavaa:

"Sen estämättä, mitä 2 artiklan 2 kohdassa säädetään, jäsenvaltiot voivat säätää, että ikään perustuvaa erilaista kohtelua ei pidetä syrjintänä, jos sillä on kansallisen lain-säädännön puitteissa objektiivisesti ja asianmukaisesti perusteltu, erityisesti työllisyyspoliittinen, työmarkkinoi-ta tai ammatillista koulutusta koskeva oikeutettu tavoite, ja jos tämän tavoitteen toteuttamiskeinot ovat asianmu-kaiset ja tarpeen."

Tällaista erilaista kohtelua voi olla erityisesti:

a) erityisten työhönpääsyä ja ammatillista koulutusta koskevien ehtojen sekä työehtojen, myös irtisanomis- ja palkkaehtojen, käyttöön ottaminen nuorille ja ikääntyvil-le työntekijöille sekä työntekijöille, joilla on huollettavia, heidän työelämäänsä pääsynsä tukemiseksi tai heidän suojelunsa varmistamiseksi,

b) ikään, ammatilliseen kokemukseen tai palveluajan pituuteen liittyvien vähimmäisehtojen asettaminen työhönpääsulle tai tiettyjen työhön liittyvien etujen saami-nen,

c) enimmäisiän vahvistaminen työhönoton edellytykseksi kyseisen toimen koulutusvaatimusten perusteella tai jotta työ voisi kestää kohtuullisen ajan ennen eläkkeelle siirtymistä."

Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?

Siviililain 622 artiklassa säädetään irtisanomisajasta seuraavaa:

"(1) Työntekijän työsuhde voidaan irtisanoa neljän viikon irtisanomisajalla kuukauden 15. päivänä tai kuukauden lopussa."

(2) Jos irtisanominen tapahtuu työnantajan toimesta, irtisanomisajat ovat seuraavat:

1. yksi kuukausi kuukauden lopusta alkaen, kun työsu-hde liikkeessä tai yrityksessä on kestänyt kaksi vuotta

2. kaksi kuukautta kuukauden lopusta alkaen, kun työ-suhde on kestänyt viisi vuotta

3. kolme kuukautta kuukauden lopusta alkaen, kun työ-suhde on kestänyt kahdeksan vuotta

4. neljä kuukautta kuukauden lopusta alkaen, kun työ-suhde on kestänyt kymmenen vuotta

5. viisi kuukautta kuukauden lopusta alkaen, kun työsu-hde on kestänyt kaksitoista vuotta

6. kuusi kuukautta kuukauden lopusta alkaen, kun työ-suhde on kestänyt viisitoista vuotta

7. seitsemän kuukautta kuukauden lopusta alkaen, kun työsuhde on kestänyt kaksikymmentä vuotta.

Työskentelyn kesto laskettaessa ei oteta huomioon työntekijälle ennen 25 vuoden ikää täyttyneitä kausia."

Säännöksen taustalla on vuonna 1926 annettu laki. Säännöksen selityksissä selvennetään, että siviililain 622 artiklan 2 momentin toinen kohta heijastaa lainsäätäjän arviointia, jonka mukaan nuoret työntekijät suhtautuvat yleensä sujuvammin ja reagoivat nopeammin työpaikkansa menettämiseen ja heiltä voidaan edellyttää suurempaa joustavuutta. Lyhyempi irtisanomisaika nuorten työntekijöiden osalta myös helpottaa heidän työhönottoaan, koska se lisää henkilöstöhallinnon joustavuutta. Se, että kynnykseksi vahvistettiin 25 vuotta, perustuu kompromissiin i) ky-seisenä ajankohtana toimineen hallituksen, joka ha-lusi pidentää yhdenmukaisesti kolmella kuukaudella yli 40-vuotiaiden työntekijöiden irtisanomisaikaa, ii) niiden, jotka kannattivat kyseisen irtisanomisajan pi-dentämistä asteittain kaikkien työntekijöiden osalta, ja iii) niiden välillä, jotka kannattivat irtisanomisajan pidentämistä asteittain työskentelyaikaa kuitenkin huomioon ottamatta, ja kyseisen säännön tarkoituk-sena on vapauttaa työnantajat osittain pidennetyistä irtisanomisajoista alle 25-vuotiaiden työntekijöiden osalta.

Taustatietoa kouluttajille

Alkuhuomautukset

Tämä asia perustuu asiaan EUT, C-555/07, *Kücükdeveci*, 19.1.2010, ECLI:EU:C:2010:21.

Tutinnan perustana asiassa *Kücükdeveci* on ikään perustuvan syrjinnän periaate unionin oikeuden yleisenä periaatteena. Tapaustutkimuksessa käytetään perusoikeuskirjan 21 artiklaa, jota koskee sama perustelu.

Kücükdeveci on merkittävä ennakkopäätös horisontaalisten välittömien oikeusvaikutusten periaatteesta.

Kysymykset ja vastaukset

Tässä osiossa annetaan vastaukset osallistujien monisteessa esitettyihin kysymyksiin.

Kysymys 1. Sovelletaanko perusoikeuskirjaa siviililain 622 artiklaan?

- a. Ei. Kyseinen säännös on peräisin vuodelta 1925 eikä se ole toimenpide, jolla direktiivi 2000/78/EY pannaan täytäntöön.
- b. **Kyllä, koska tämä säännös kuuluu direktiivin 2000/78/EY soveltamisalaan.**
- c. Ei. Irtisanomisaikoja ei ole yhdenmukaistettu unionin oikeuden kanssa, ja ne kuuluvat EU:n jäsenvaltioiden toimivaltaan.
- d. Ei. Perusoikeuskirjaa ei sovelleta tilanteisiin, joiden kaikki osatekijät rajoittuvat yhden jäsenvaltion sisälle.
- e. Kyllä. Perusoikeuskirjalla on primaarioikeuden asema, ja sitä sovelletaan kaikissa tilanteissa.

Alkuhuomautukset

Perusoikeuskirjaa koskevan asian analyysi on tärkeää aloittaa tarkastamalla, sovelletaanko perusoikeuskirjaa sen 51 artiklan 1 kohdan perusteella. Tätä kysymystä käsiteltäessä voitaisiin keskittyä siihen, miksi tämä tärkeä alustava vaihe on toteutettava johdonmukaisesti (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 3). Lisäksi voidaan viitata käsikirjan lukuun 7, jossa on tarkistuslista perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan soveltamisesta.

On erityisen tärkeää muistaa, että EU:n perusoikeuksia sovelletaan jäsenvaltioihin vain tilanteissa, jotka kuuluvat unionin oikeuden soveltamisalaan. Siinä on merkittävä ero Euroopan ihmisoikeussopimukseen, jota sovelletaan lähtökohtaisesti kaikissa asioissa. Perusoikeuskirjaa sovellettaessa on tarkastettava perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan perusteella, onko asiassa kyseessä puhtaasti kansallinen tilanne, jossa

perusoikeuskirjalla ei ole minkäänlaista asemaa, vai kuuluuko se unionin oikeuden soveltamisalaan, jolloin perusoikeuskirjaa sovelletaan. Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan järjestelmässä on pohjimmiltaan kyse tästä: unionin perusoikeuksien (myös perusoikeuskirjan) soveltaminen edellyttää unionin oikeuden muiden säännösten soveltamista. On siis tärkeää muistaa, että perusoikeuskirjan soveltaminen liittyy aina unionin oikeuden muiden säännösten soveltamiseen (vertaa väärään **vaihtoehtoon e**).

Oikea vastaus

Vaihtoehto b on oikea vastaus (ks. *Kücükdeveci*, kohdat 25–27).

Siviililain 622 artikla katsotaan toimenpiteeksi, jolla unionin oikeutta sovelletaan perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla (ks. tilanne B.1 perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 7).

Selitys

Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjaa sovelletaan kaikkiin kansallisiin toimenpiteisiin, joilla sovelletaan unionin oikeutta. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ”unionin oikeuden soveltamisen” merkitys on laaja, ja se kattaa kaiken unionin oikeuden täytäntöönpanon ja soveltamisen jäsenvaltioissa. Se tarkoittaa samaa kuin ”toimiminen unionin oikeuden soveltamisalalla” ja koskee kaikkia tilanteita, joihin sovelletaan unionin oikeutta.

Unionin säädösten aineelliseen, henkilölliseen ja ajalliseen soveltamisalaan kuuluvat kansalliset toimenpiteet katsotaan 51 artiklan soveltamiseksi, vaikka niiden tarkoituksena ei olisi kyseisen oikeuden täytäntöönpano (ks. tilanne B.1 perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 7). Siksi vaihtoehdot a ja c eivät ole oikein. On huomattava, että kyseessä olevan lainsäädännön pitäisi kuulua tosiasiallisesti tietyn unionin säädöksen soveltamisalaan sen henkilöllisen soveltamisalan (ketä se koskee?), sen aineellisen soveltamisalan (mitä tilanteita se koskee?) tai sen ajallisen soveltamisen osalta. Pelkkä kansallisen lainsäädännön aiheen vuorovaikutus unionin säädöksen kanssa ei riitä tuomaan kansallista lainsäädäntöä EU:n oikeuden soveltamisalaan.

Käsiteltävänä oleva asia tapahtui sen jälkeen, kun asianomaiselle jäsenvaltiolle direktiivin 2000/78/EY täytäntöön panemiseksi säädetty määräaika, joka oli 2.12.2006, oli päättynyt. Mainittu direktiivi on kyseisenä ajankohtana johtanut siihen, että kyseessä oleva kansallinen lainsäädäntö, joka käsittää samassa direktiivissä säännellyn alan eli tässä tapauksessa irtisanomisen ehdot, on tullut unionin oikeuden soveltamisalan piiriin.

Vaihtoehto d ei ole oikein. Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen vapaata liik-

kuvuutta koskevia määräyksiä ei sovelleta tilanteisiin, joiden kaikki osatekijät rajoittuvat yhden ainoan jäsenvaltion sisälle. Tätä ei kuitenkaan sovelleta perusoikeuskirjaan. Perusoikeuskirjaa voidaan itse asiassa soveltaa tilanteessa, jossa ei ole rajat ylittäviä osatekijöitä, esimerkiksi silloin, kun kyse on sellaisesta unionin lainsäädännöstä, jolla yhdenmukaistetaan jäsenvaltioiden säännöt tietyllä oikeuden alalla. Tästä seuraa, että mainittuun unionin lainsäädäntöön kuuluvia sääntöjä sovelletaan pääasiassa kyseessä olevan tilanteen pelkästään valtiosisäisestä luonteesta riippumatta.⁷

Kysymys 2. Miten arvioisit siviililain 622 artiklaa ikään perustuvan syrjinnän kieltoa koskevan unionin periaatteen (perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohta) valossa?

Alkuhuomautus

Syrjintäkieltoa koskevien asioiden käsittelyssä on tärkeää erottaa kaksi vaihtetta: i) tutkitaan, onko kohtelussa eroa kyseessä olevan syyn perusteella, ja ii) arvioidaan, onko syy perusteltu.

Oikea vastaus

Unionin tuomioistuin totesi, että ”ikään perustuvan syrjinnän kiellon periaatetta, sellaisena kuin se on konkretisoituna yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puiteista annetulla neuvoston direktiivillä 2000/78/EY, on tulkittava siten, että se on esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle lainsäädännölle”.

Selitys

a. Onko kohtelussa eroa iän perusteella?

Kyllä (*Kücükdeveci*, kohdat 28–31)

Direktiivin 2000/78/EY 2 artiklan 1 kohdan mukaan välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan jonkin 1 artiklassa tarkoitetun seikan perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan vertailukelpoisessa tilanteessa.

Siviililain 622 artiklan mukaan epäedullisempi kohtelu koskee ainoastaan työntekijöitä, jotka ovat tulleet työnantajan palvelukseen ennen 25 vuoden ikää. Kyseisessä kansallisessa lainsäädännössä kohdellaan siis eri tavalla työnantajan palveluksessa yhtä kauan olleita henkilöitä sen iän perusteella, jossa he ovat tulleet yrityksen palvelukseen. Kahdesta sellaisesta työntekijästä, joilla kummallakin on 20 palvelusvuotta, siihen työntekijään, joka on tullut yrityksen palvelukseen 18-vuotiaana, sovelletaan viiden kuukauden

irtisanomisaikaa, kun taas siihen työntekijään, joka on tullut yrityksen palvelukseen 25-vuotiaana, sovelletaan seitsemän kuukauden irtisanomisaikaa.

Kyseessä olevalla lainsäädännöllä asetetaan lisäksi yleisesti nuoret työntekijät iäkkäämpiä työntekijöitä epäedullisempaan asemaan, koska heidät voidaan siitä huolimatta, että he ovat olleet usean vuoden ajan yrityksen palveluksessa, sulkea pois järjestelystä, jos irtisanomisajat pitenevät asteittain työsuhteen keston perusteella ja josta iäkkäämmät työntekijät, joilla on vastaava palvelusaika, voivat sitä vastoin hyötyä.

b. Voidaanko erilainen kohtelu perustella?

Ei (*Kücükdeveci*, kohdat 32–42)

Tutkintakehys

Direktiivin 2000/78/EY 6 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa todetaan, että ikään perustuvaa erilaista kohtelua ei pidetä syrjintänä, jos se on kansallisessa oikeudessa objektiivisesti ja asianmukaisesti perusteltu ”*oikeutetulla tavoitteella*”, erityisesti työllisyyspoliittisella, työmarkkinoita tai ammatillista koulutusta koskevalla oikeutetulla tavoitteella, ja jos tämän tavoitteen toteuttamiskeinot ovat ”*asianmukaiset ja tarpeen*”.

Oikeutettu tavoite: kyllä (ks. *Kücükdeveci*, 36 kohta)

Kyseessä olevan säädöksen selityksissä mainitun kaltaiset tavoitteet kuuluvat direktiivin 2000/78/EY 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun työllisyys- ja työmarkkinapolitiikan alaan.

Asianmukaiset ja tarpeen: ei (ks. *Kücükdeveci*, kohdat 37–42)

Tavoitteena on mahdollistaa työntajalle suurempi joustavuus henkilöstöhallinnossa keventämällä työnantajan taakkaa sellaisten nuorten työntekijöiden irtisanomisen osalta, joilta voidaan kohtuudella edellyttää suurempaa henkilökohtaista ja ammatillista liikkuvuutta, mutta lainsäädäntö ei ole asianmukainen kyseisen tavoitteen toteuttamisen kannalta, koska sitä sovelletaan kaikkiin työntekijöihin, jotka ovat tulleet yrityksen palvelukseen ennen 25 vuoden ikää siitä riippumatta, minkä ikäisinä heidät irtisanotaan.

Siltä osin kuin on kyse työntekijöiden suojan vahvistamisesta yrityksessä vietetyn ajan perusteella, irtisanomisajan pidentäminen työntekijän palvelusajan perusteella viivästyy kaikkien sellaisten työntekijöiden osalta, jotka ovat tulleet yrityksen palvelukseen ennen 25 vuoden ikää, vaikka asianomainen olisi ollut pitkään kyseisen yrityksen palveluksessa sillä hetkellä, kun hänet irtisanotaan. Lainsäädäntöä ei siis voida pitää soveltuvana väitetyn tavoitteen toteuttamiseen.

Kansallinen lainsäädäntö kohtelee nuoria työntekijöitä epäyhdenvertaisesti siinä mielessä, että se koskee

⁷ EUT, C-483/16, *Sziber*, 31.5.2018, ECLI:EU:C:2018:367, kohdat 56–59.

nuoria, jotka aloittavat työelämän varhain joko ilman ammatillista koulutusta tai lyhyen ammatillisen koulutuksen jälkeen, eikä niitä, jotka ryhtyvät työskentelemään myöhemmin pitkän koulutuksen jälkeen.

Kysymys 3: Jos siviililain 622 artikla on vastoin perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohtaa (ikään perustuvan syrjinnän kiellon periaate), pitäisikö kansallisen tuomioistuimen jättää unionin oikeuden nojalla soveltamatta kansallisen oikeuden asiaankuuluvaa säännöstä yksityishenkilöiden välisessä riita-asiassa?

- a. Kyllä, koska direktiiviä 2000/78/EY sovelletaan myös yksityiseen sektoriin (3 artikla).
- b. Ei, koska yksityinen työnantaja voi turvautua kansallisen oikeuden säännöksiin oikeusvarmuutta ja luottamuksensuojaa koskevien unionin periaatteiden nojalla.
- c. Ei. Direktiivi ei itsessään voi luoda velvoitteita yksityishenkilölle eikä direktiiviin siis voida sellaiseen vedota yksityishenkilöä vastaan.
- d. **Kyllä, koska kansallisen tuomioistuimen on taatava oikeussuoja, joka johtuu yksityishenkilölle perusoikeuskirjan 21 artiklasta.**
- e. Ei. Työntekijä voi saada valtion korvauksen direktiivin 2000/78/EY virheellisestä täytäntöönpanosta.
- f. Kyllä, koska siihen direktiivin 2000/78/EY nojalla sisältyvä ikään perustuvan syrjinnän kieltä riittää itsessään siirtämään henkilöille oikeuden, johon he voivat sellaisenaan vedota.
- g. Kyllä. Perusoikeuskirjaa sovelletaan, koska unionin oikeus on aina ensisijaista kansalliseen oikeuteen nähden.
- h. Ei, koska kansallisen oikeuden asiaankuuluvaa säännöstä voidaan tulkita direktiivin 2000/78/EY kanssa yhdenmukaisella tavalla.

Oikea vastaus

Vaihtoehto d on oikea vastaus (ks. *Kücükdeveci*, kohdat 50–56).

Kansallisen tuomioistuimen on kumottava kansallinen säännös, joka loukkaa syrjintäkiellon periaatetta. Tässä asiassa se tarkoittaisi seuraavan lausekkeen kumoamista: ”Työskentelyn kestoa laskettaessa ei oteta huomioon työntekijälle ennen 25 vuoden ikää täyttyneitä kausia.” Tämä kansallisen oikeuden kumoaminen johtuu perusoikeuskirjan 21 artiklan suorasta sovellettavuudesta. Sääntö, jonka mukaan direktiiveillä ei ole horisontaalista välitöntä oikeusvaikutusta, pysyy voimassa (ks. *vaihtoehdot a, c, f ja g*):

”46. Tästä unionin tuomioistuin on yksityisten oikeussubjektien välisen oikeusriidan osalta toistuvasti toden-

nut, että direktiivillä ei sellaisenaan voida luoda velvoitteita yksityiselle oikeussubjektille eikä siihen näin ollen sellaisenaan voida vedota tällaista henkilöä vastaan (ks. mm. asia 152/84, Marshall, tuomio 26.2.1986, Kok., s. 723, Kok. Ep. VIII, s. 457, 48 kohta; asia C-91/92, Faccini Dori, tuomio 14.7.1994, Kok., s. I-3325, Kok. Ep. XVI, s. I-1, 20 kohta ja em. yhdistetyt asiat Pfeiffer ym., tuomion 108 kohta).”

Perusoikeuskirjan säännöstä (tai unionin oikeuden yleistä periaatetta) on kuitenkin sovellettava suoraan yksityishenkilöiden välisissä riita-asioissa. Unionin tuomioistuin totesi seuraavasti:

”kansallisen tuomioistuimen, jonka käsiteltävänä on yksityisten välinen oikeusriita, on varmistettava ikään perustuvan syrjinnän kiellon periaatteen, sellaisena kuin se on konkretisoituna direktiivillä 2000/78, noudattaminen ja jätettävä tarvittaessa soveltamatta kaikki sen kanssa ristiriidassa olevat kansallisen lainsäädännön säännökset [...]”.

Selitys

Asiat *Mangold*⁸ ja *Kücükdeveci* ovat lähtökohta horisontaalista välitöntä oikeusvaikutusta koskevan periaatteen kehittämiseksi. Molemmat asiat koskevat ikään perustuvan syrjinnän kiellon vaikutusta *unionin oikeuden yleisenä periaatteena*. Syrjinnän lähteenä oli kansallisen lainsäädännön säännös. Horisontaalisen välittömän oikeusvaikutuksen vuoksi kansallisen tuomioistuimen oli jätettävä syrjivä kansallinen säännös soveltamatta. Asioiden *Mangold* ja *Kücükdeveci* perusteella yksityiset työnantajat eivät voi vedota kansalliseen säännökseen, joka osoittautuu olevan ristiriidassa syrjintäkiellon periaatteen kanssa.

Vaihtoehto b on väärin. Asiassa *D.I.*⁹ tanskalainen tuomioistuin kysyi *oikeusvarmuuden ja luottamuksensuojan periaatteiden* asemasta. Unionin tuomioistuimen mukaan kyseiset periaatteet eivät voi olla perusteena sille, että poiketaan tuomioistuimen velvoitteesta jättää kansalliset säännökset soveltamatta. Kansallinen tuomioistuin ei voi pitää etusijalla sellaisen yksityisen työnantajan luottamuksensuojan suojelua, joka on noudattanut kansallista oikeutta.

Asiassa *Egenberger*¹⁰ perusoikeuskirjan säännöksellä eli uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syrjinnän kiellolla katsottiin ensimmäisen kerran olevan horisontaalinen välitön oikeusvaikutus perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdan nojalla. Tässä tuomiossa tehdään myös selväksi, että perusoikeuksilla voi olla henkilöihin sitova vaikutus, vaikka syrjintä on seurausta henkilöiden välillä tehdyistä sopimuksista. Siinä mennään

⁸ EUT, C-144/04, *Mangold*, 22.11.2005.

⁹ EUT, C-441/14, *D.I.*, 19.4.2016.

¹⁰ EUT, *Egenberger*, C-414/16, 17.4.2018.

pidemmälle kuin asioissa *Mangold* ja *Kücükdeveci*, jotka koskivat lainsäädäntöön sisältyvää syrjintää.

Asiassa *Bauer*¹¹ tuomioistuin toteaa ensimmäisen kerran, että muulla perusoikeudella kuin syrjintäkiellolla eli oikeudella palkalliseen vuosilomaan (perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohta) on horisontaalinen välitön oikeusvaikutus. Tässä tuomiossa myös arvioidaan periaatteen kehys selkeästi ja jäsennellysti.

Asiassa *Cresco*¹² annettiin puolestaan ensimmäisen kerran tuomio, jossa yksiselitteisesti ohjattiin kansallista tuomioistuinta myöntämään yksityishenkilöiden välisessä riita-asiaa yksityishenkilöille subjektiiviset oikeudet perusoikeuksien perusteella. Tässä asiassa mennään horisontaalisen välittömän oikeusvaikutuksen vuoksi kansallisen säännöksen soveltamatta jättämistä pidemmälle. Työnantajan velvoite johtuu itse unionin perusoikeudesta (eikä sovellettavasta kansallisesta oikeudesta (tai sen jäljellä olevasta osasta)). Tämä asia koski uskontoon ja vakaumukseen perustuvan syrjinnän kieltoa (perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohta). Tuomio osoittaa, miten perusoikeuskirjan säännös voi *sitoo* yksityistä työnantajaa *suoraan*.

Vaihtoehto e on väärin. Unionin tuomioistuimen asiaankuuluvan oikeuskäytännön perusteella voidaan todeta, että perusoikeuskirjalla voi olla horisontaalinen välitön oikeusvaikutus. Se voi olla yksityishenkilöille sitovaa ja aiheuttaa heille velvoitteita. Lisäksi työntekijällä on lähtökohtaisesti *oikeus valtion korvaukseen* direktiivin 2000/78/EY virheellisestä täytäntöönpanosta. Unionin tuomioistuin ei käsitellyt yksiselitteisesti tätä kysymystä, mutta se ei kuitenkaan tyytynyt vastaukseen, jossa keskeistä olisi vahingonkorvauskanteen nostaminen valtiota vastaan direktiivin puutteellisen täytäntöönpanon vuoksi. Julkisiamies (*Kücükdeveci*, 69 kohta) tuo esiin tämän vastauksen pääasiallisen ongelman. *Kücükdeveci* häviäisi sen vuoksi oikeudenkäyntinsä ja joutuisi vastaamaan sen taloudellisista seurauksista, vaikka direktiivin 2000/78/EY vastainen ikään perustuva syrjintä on vahvistettu. Lisäksi hänet veloitettaisiin nostamaan uusi kanne.

Vaihtoehto f on väärin. Jos kansallisen oikeuden asiaankuuluvaa säännöstä voitaisiin tulkita direktiivin 2000/78/EY mukaisesti, kyseistä kansallista säännöstä ei tarvitsisi jättää soveltamatta. Tässä asiassa kansallisen oikeuden asiaankuuluvaa säännöstä ei kuitenkaan voida ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan tulkita direktiivin 2000/78/EY mukaisesti.

Kirjallisuutta

Perusoikeusviraston käsikirjan luvun 1 ”Soveltamis-ala” ja ”Mikä on perusoikeuskirjan 51 artiklan taivote?” ja luvut 3, 4 ja 7.

Perusoikeusviraston *Euroopan syrjinnänvastaisen oikeuden käsikirjan* vuoden 2018 painoksen luku 3.3.3.

de Mol, M. (2010), ”*Kücükdeveci: Mangold revisited – Horizontal direct effect of a general principle of EU law*: CJEU (Grand Chamber), Judgment of 19 January 2010, Case C-555/07, *Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH*”, *European Constitutional Law Review*, nide 6, s. 293–308.

Frantziou, E. (2019), ”(Most of) the Charter of Fundamental Rights is horizontally applicable: ECJ 6 November 2018, Joined cases C-569/16 and C-570/16, *Bauer et al*”, *European Constitutional Law Review*, nide 19, s. 306–323.

¹¹ EUT C-569/16 ja C-570/16, *Bauer*, 6.11.2018.

¹² EUT, C-193/17, *Cresco*, 22.1.2019.

TAPAUSTUTKIMUS 2 – TYÖSUHTEEN PÄÄTTYMINEN JA OIKEUS PALKALLISEEN VUOSILOMAAN PALVELUSSUHDE

Moniste osallistujille

Asian tosiseikat

Brown on aviomiehensä, joka oli ollut Jonesin palveluksessa vuodesta 2003 alkaen ja joka kuoli 4.1.2013 oltuaan tätä ennen vuoden 2012 heinäkuusta alkaen sairauden vuoksi työkyvytön, ainoa oikeudenomistaja. Jones hylkäsi Brownin vaatimuksen hänen aviomieheltään tämän kuoleman ajankohtana pitämättä jääneen 32 päivän pituisen palkallisen vuosiloman korvaamisesta 3 800 euron määräisenä. Brown on pannut asian vireille kansallisessa työtuomioistuimessa kyseisten korvausten maksamiseksi. Hän väittää, että Euroopan unionin perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohta johtaa siihen, että työnantaja on velvollinen maksamaan rahallisen korvauksen pitämättä jääneestä palkallisesta vuosilomasta työntekijän perillisille. Jones väittää, että kansallisen oikeuden säännöksissä suljetaan pois tällainen mahdollisuus. Hän väittää myös, että palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden tavoitetta eli sen mahdollistamista, että työntekijä voi levätä ja että hänellä on aikaa rentoutumiseen ja vapaa-aikaan, ei voida enää saavuttaa sen jälkeen, kun asianomainen on kuollut.

Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?

Euroopan unionin perusoikeuskirja (perusoikeuskirja)

31 artikla – Oikeudenmukaiset ja kohtuulliset työolot ja työehdot – ”2. Jokaisella työntekijällä on oikeus [...] palkalliseen vuosilomakautteen.”

Palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden juuret ovat useissa kansainvälisissä välineissä, ja sitä on pidettä-

vä erityisen tärkeänä unionin sosiaalioikeuden periaatteena. Periaate esitetään myös direktiivin 2003/88/EY 7 artiklassa. Unionin tuomioistuimen (EUT) oikeuskäytännön mukaan oikeus palkalliseen vuosilomaan sisältää i) oikeuden vuosilomaan, ii) oikeuden normaalin palkan jatkuvaan maksamiseen kyseiseltä lepojaksolta ja iii) oikeuden rahalliseen korvaukseen työsuhteen päättymisen vuoksi pitämättä jääneestä vuosilomasta.

Työaikadirektiivi 2003/88/EY¹³

Direktiivin 7 artiklassa todetaan seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että jokainen työntekijä saa vähintään neljän viikon palkallisen vuosiloman tällaisen loman saamiselle ja myöntämiseksi kansallisessa lainsäädännössä ja/tai käytännössä vahvistettujen edellytysten mukaisesti.

2. Palkallisen vuosiloman vähimmäisaikaa ei saa korvata rahalla, paitsi kun työsuhde päättyy.”

Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?

Lomista annetun liittovaltion lain 7 §:n 4 momentissa säädetään seuraavasti:

”Jos lomaa ei työsuhteen päättymisen takia voida enää myöntää kokonaan tai osittain, siitä on suoritettava korvaus.”

¹³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2003/88/EY, annettu 4 päivänä marraskuuta 2003, tietyistä työajan järjestämisestä koskevista seikoista, EUVL L 299, 2003, s. 9.

Taustatietoa kouluttajille

Alkuhuomautukset

Tämä asia perustuu asiaan EUT, C-569/16 ja C-570/16, *Bauer*, 6.11.2018, ECLI:EU:C:2018:871.

Kysymykset ja vastaukset

Kysymys 1. Sovelletaanko perusoikeuskirjaa lomista annetun lain 7 §:n 4 momenttiin yhdessä siviililain 1922 §:n 1 momentin kanssa?

- a. Kyllä, koska siinä on kyse direktiivin 2003/88/EY soveltamisesta.
- b. Ei, koska direktiivin 2003/88/EY 7 artiklan mukaan EU:n jäsenvaltiot voivat käyttää palkallista vuosilomaa myöntäessään kansallisia lakeja ja käytäntöjään.
- c. Kyllä. Perusoikeuskirja on perusoikeuksien luettelo, jota sovelletaan lähtökohtaisesti aina, kuten Euroopan ihmisoikeussopimusta.
- d. Ei. Perusoikeuskirjaa ei sovelleta tilanteisiin, joiden kaikki osatekijät rajoittuvat yhden jäsenvaltion sisälle.

Alkuhuomautukset

Perusoikeuskirjaa koskevan asian analyysi on tärkeää aloittaa tarkastamalla, sovelletaanko perusoikeuskirjaa sen 51 artiklan 1 kohdan perusteella. Tätä kysymystä käsiteltäessä voitaisiin keskittyä siihen, miksi tämä tärkeä alustava vaihe on toteutettava johdonmukaisesti (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 3). Lisäksi voidaan viitata käsikirjan lukuun 7, jossa on tarkistuslista perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan soveltamisesta.

On tärkeää muistaa, että EU:n perusoikeuksia sovelletaan jäsenvaltioihin vain tilanteissa, jotka kuuluvat unionin oikeuden soveltamisalaan. Siinä on merkitävä ero Euroopan ihmisoikeussopimukseen, jota sovelletaan lähtökohtaisesti kaikissa asioissa. Perusoikeuskirjaa sovellettaessa on tarkastettava perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan perusteella, onko asiassa kyseessä puhtaasti kansallinen tilanne, jossa perusoikeuskirjalla ei ole minkäänlaista asemaa, vai kuuluuko se unionin oikeuden soveltamisalaan, jolloin perusoikeuskirjaa sovelletaan. Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa on pohjimmiltaan kyse tästä: unionin perusoikeuksien soveltaminen edellyttää unionin oikeuden muiden säännösten soveltamista. Perusoikeuskirjan soveltaminen liittyy aina muiden unionin oikeuden säännösten soveltamiseen.

Oikea vastaus

Vaihtoehto a on oikea vastaus (ks. *Bauer*, 53 kohta).

Siviililain 622 artikla katsotaan toimenpiteeksi, jolla unionin oikeutta sovelletaan perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla.

Selitys

Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjaa sovelletaan kaikkiin kansallisiin toimenpiteisiin, joilla sovelletaan unionin oikeutta. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan "unionin oikeuden soveltamisen" merkitys on laaja, ja se kattaa kaiken unionin oikeuden täytäntöönpanon ja soveltamisen jäsenvaltioissa. Se tarkoittaa samaa kuin "toimiminen unionin oikeuden soveltamisalalla" ja koskee kaikkia tilanteita, joihin sovelletaan unionin oikeutta.

Tässä asiassa kyseessä olevalla kansallisella lainsäädännöllä pannaan unionin tuomioistuimen mukaan täytäntöön direktiivi 2003/88/EY.

Vaihtoehto b ei ole oikein: jäsenvaltioille annetaan unionin säädöksissä hyvin usein harkintavaltaa. Selkeitä se on direktiiveissä, joiden osalta jäsenvaltioiden on saavutettava tietty tulos mutta ei sanota, millä keinoin tulos on saavutettava. Muissakin EU:n säädöksissä, kuten asetuksissa, jäsenvaltioille kuitenkin annetaan jonkin verran liikkumavaraa niiden täytäntöönpanossa. Kansalliset toimenpiteet, joissa hyödynnetään EU:n lainsäätäjien suoma harkintavaltaa, katsotaan "unionin oikeuden soveltamiseksi", ja perusoikeuskirjaa pitäisi kunnioittaa.

Vaihtoehto c ei ole oikein (ks. alkuhuomautukset).

Vaihtoehto d ei ole oikein. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen vapaata liikkuvuutta koskevia määräyksiä ei sovelleta tilanteisiin, joiden kaikki osatekijät rajoittuvat yhden ainoan jäsenvaltion sisälle. Tätä ei kuitenkaan sovelleta perusoikeuskirjaan. Perusoikeuskirjaa voidaan soveltaa tilanteessa, jossa ei ole rajat ylittäviä osatekijöitä, esimerkiksi silloin, kun kyse on sellaisesta unionin lainsäädännöstä, jolla yhdenmukaistetaan jäsenvaltioiden säännöt tietyllä oikeuden alalla, kuten tässä asiassa (direktiivi 2000/78/EY). Tästä seuraa, että mainittuun unionin lainsäädäntöön kuuluvia sääntöjä sovelletaan pääasiassa kyseessä olevan tilanteen pelkästään valtiosisäisestä luonteesta riippumatta.¹⁴

¹⁴ EUT, C-483/16, *Sziber*, 31.5.2018, ECLI:EU:C:2018:367, kohdat 56–59.

Kysymys 2. Jos oletetaan, että perusoikeuskirjaa sovelletaan, onko lomista annetun lain 7 §:n 4 momentti yhdessä siviililain 1922 §:n 1 momentin kanssa arvioida mukaan yhteensopiva perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan kanssa?

Alkuhuomautukset

Perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 8 annetaan jäsenhely kehys sen tutkimiseen, onko kansallinen säännös yhdenmukainen perusoikeuskirjan kanssa vai ei. Tällaista tarkistuslistaa kannattaa käyttää, jotta kaikki tarvittavat vaiheet todella käydään läpi. Tässä asiassa perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan mukaiseen arvioon pitäisi kuulua perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohta (yleinen lauseke perusoikeuskirjan oikeuksien rajoituksista).

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan ehdot ovat seuraavat:

- Säädetäänkö rajoituksista laissa?
- Onko kyseessä olevan perusoikeuden keskeisen sisällön kunnioittaminen taattu?
- Onko rajoituksilla oikeutettu tavoite?
- Onko rajoitus tarkoituksenmukainen määritettyyn ongelmaan puuttumiseksi?
- Rajoittaako rajoitus enemmän kuin on tarpeen tavoitteen saavuttamiseksi? Onko olemassa toimenpiteitä, joilla perusoikeuksiin puututtaisiin vähemmän?
- Ovatko rajoitukset oikeassa suhteessa päämääriin nähden?

Tässä asiassa keskitytään siihen, että perusoikeuskirjan 32 artiklan 2 kohdan *keskeistä sisältöä* ei noudateta.

Oikea vastaus

Asiaankuuluvat kansalliset säännökset yhdessä luetuina eivät ole yhdenmukaisia perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan kanssa (ks. *Bauer*, kohdat 57–62).

Selitys

Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa oleva ilmaisu ”palkallinen vuosiloma” tarkoittaa, että palkanmaksua on jatkettava vuosiloman keston ajan ja että työntekijälle on toisin sanoen maksettava normaalia palkkaa kyseisen lepojaksos ajalta. Mainittu perusoikeus sisältää myös palkallista vuosilomaa koskevaan oikeuteen välittömästi liittyvän oikeuden rahalliseen korvaukseen työsuhteen päättyessä pitämättä jääneestä vuosilomasta.

Kyseistä oikeutta voidaan rajoittaa vain *perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa* määrättyä tiukkoja edel-

lytyksiä noudattaen ja erityisesti mainitun oikeuden keskeistä sisältöä kunnioittaen. Tämä tarkoittaa, että oikeus palkalliseen vuosilomaan ei voi lakata lomavuoden tai kansallisessa oikeudessa loman siirtämiselle varatun ajanjakson päättyessä, jos työntekijä ei ole voinut pitää lomaansa. Ei ole myöskään mahdollista, että jäsenvaltiot voisivat päättää, että työsuhteen päättyminen kuoleman takia johtaa taannehtivasti työntekijän saavuttaman palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden täydelliseen menettämiseen, koska tällainen oikeus kattaa näet lomaa sellaisenaan koskevan oikeuden lisäksi toisen yhtä tärkeän puolen eli oikeuden saada loma-ajan palkkaa, mikä oikeuttaa sen, että asianomaiselle tai hänen oikeudenomistajilleen maksetaan rahallinen korvaus, joka vastaa suuruudeltaan työsuhteen päättyessä pitämättä jäänyttä vuosilomaa.

Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdasta on siten erityisesti seurauksena perusoikeuskirjan soveltamisalaan kuuluvien tilanteiden osalta, etteivät jäsenvaltiot saa vahvistaa säännöstöä, jonka seurauksena työntekijän kuolema johtaa siihen, että työntekijä menettää taannehtivasti palkallista vuosilomaa koskevat oikeutensa, jotka hän oli saavuttanut ennen kuolemaansa, ja näin ollen hänen oikeudenomistajansa menettävät kyseisten oikeuksien sijaan varallisuus oikeudellisenä osatekijänä tulevan rahallisen korvauksen.

Jos työsuhde päättyy työntekijän kuoleman takia, perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdasta ilmenee, että sen estämiseksi, että kyseisen työntekijän saavuttama perusoikeus palkalliseen vuosilomaan, mukaan lukien sen varallisuus oikeudellinen osatekijä, *menetetään taannehtivasti*, asianomaisen oikeus saada rahallinen korvaus pitämättä jääneestä lomasta voi siirtyä hänen oikeudenomistajilleen perintönä.

Kysymys 3. Jos on katsottava, että asiaankuuluvat kansalliset säännöt eivät ole yhteensopivia perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan kanssa, mitä kansallisen tuomioistuimen pitäisi tehdä yksityisten välisessä riita-asiassa? Onko kansallisen tuomioistuimen velvoitettava Jones (yksityishenkilö) myöntämään oikeudenomistaja Brownille korvaus palkallisesta vuosilomasta perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan nojalla?

Oikea vastaus

Kyllä (ks. *Bauer*, kohdat 64–91).

Jokaisen työntekijän oikeus palkalliseen vuosilomaan (perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohta) edellyttää jo lähtökohtaisesti vastaavaa työnantajalla olevaa velvollisuutta eli velvollisuutta myöntää tällainen palkallinen vuosiloma.

Jos kansallisen tuomioistuimen ei olisi mahdollista tulkita kyseessä olevaa kansallista säännöstöä siten,

että sen yhdenmukaisuus perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan kanssa varmistetaan, sen on taattava kyseisen artiklan tehokas vaikutus jättämällä mainittu kansallinen säännöstö soveltamatta.

Siksi tässä asiassa yksityisen Jonesin on maksettava pitämättä jääneestä lomasta korvausta työntekijän oikeudenomistajille, vaikka kansallisessa oikeudessa tämä mahdollisuus suljetaan pois.

Selitys

Asiat *Mangold*¹⁵ ja *Kücükdeveci* ovat lähtökohta horisontaalista välitöntä oikeusvaikutusta koskevan periaatteen kehittämiseksi. Molemmat asiat koskevat ikään perustuvan syrjinnän kiellon vaikutusta unionin oikeuden yleisenä periaatteena. Syrjinnän lähteenä oli kansallisen lainsäädännön säännös. Horisontaalisen välittömän oikeusvaikutuksen vuoksi kansallisen tuomioistuimen oli jätettävä syrjivä kansallinen säännös soveltamatta. Asioiden *Mangold* ja *Kücükdeveci* perusteella yksityiset työnantajat eivät voi vedota kansalliseen säännökseen, joka osoittautuu olevan ristiriidassa syrjintäkiellon periaatteen kanssa.

Asiassa *D.I.*¹⁶ tanskalainen tuomioistuin kysyi *oikeusvarmuuden ja luottamuksensuojan periaatteiden* asemasta. Unionin tuomioistuimen mukaan kyseiset periaatteet eivät voi olla perusteena sille, että poiketaan tuomioistuimen veloitteesta jättää kansalliset säännökset soveltamatta. Kansallinen tuomioistuin ei voi pitää etusijalla sellaisen yksityisen työnantajan luottamuksensuojan suojelua, joka on noudattanut kansallista oikeutta.

Asiassa *Egenberger*¹⁷ perusoikeuskirjan säännöksellä eli uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syrjinnän kiellolla katsottiin ensimmäisen kerran olevan horisontaalinen välitön oikeusvaikutus perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdan nojalla. Tässä tuomiossa tehdään myös selväksi, että perusoikeuksilla voi olla henkilöihin *sitova vaikutus*, vaikka syrjintä on seurausta henkilöiden välillä tehdyistä sopimuksista. Siinä mennään pidemmälle kuin asioissa *Mangold* ja *Kücükdeveci*, jotka koskivat lainsäädäntöön sisältyvää syrjintää.

Asiassa *Bauer*¹⁸ tuomioistuin toteaa ensimmäisen kerran, että muulla perusoikeudella kuin syrjintäkiellolla eli oikeudella palkalliseen vuosilomaan (perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohta) on horisontaalinen välitön oikeusvaikutus. Tässä tuomiossa myös arvioidaan periaatteen kehys selkeästi ja jäsennellysti.

Asiassa *Cresco*¹⁹ annettiin puolestaan ensimmäisen kerran tuomio, jossa yksiselitteisesti ohjattiin kansallista tuomioistuinta myöntämään yksityishenkilöiden välisessä riita-asiassa yksityishenkilöille subjektiiviset oikeudet perusoikeuksien perusteella. Tässä asiassa mennään horisontaalisen välittömän oikeusvaikutuksen vuoksi kansallisen säännöksen soveltamatta jättämistä pidemmälle. Työnantajan velvoite johtuu itse unionin perusoikeudesta (eikä kansallisesta oikeudesta (tai sen jäljellä olevasta osasta)). Tämä asia koski uskontoon ja vakaumukseen perustuvan syrjinnän kieltoa (perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohta). Tuomio osoittaa, miten perusoikeuskirjan säännös voi *situa* yksityistä työnantajaa suoraan.

Kirjallisuutta

Perusoikeusviraston käsikirjan luvun 1 ”Soveltamis-ala” ja ”Mikä on perusoikeuskirjan 51 artiklan taivote?” ja luvut 3, 4, 7 ja 8.

Frantziou, E. (2019), ”(Most of) the Charter of Fundamental Rights is horizontally applicable: ECJ 6 November 2018, Joined cases C-569/16 and C-570/16, *Bauer et al*”, *European Constitutional Law Review*, nide 19, s. 306–323.

¹⁵ EUT, C-144/04, *Mangold*, 22.11.2005.

¹⁶ CJEU, C-441/14, *D.I.*, 19.4.2016.

¹⁷ EUT, C-414/16, *Egenberger*, 17.4.2018.

¹⁸ EUT, C-569/16 ja C-570/16, *Bauer*, 6.11.2018.

¹⁹ EUT, C-193/17, *Cresco*, 22.1.2019.

TAPAUSTUTKIMUS 3 – ELÄKEIKÄ SYRJINTÄKIELTO

Moniste osallistujille

Asian tosiseikat

Maatalousyrittäjä Sanchez haluaa hakea Euroopan unionin rahoittamaa maatalouden varhaiseläketukea. Tuen myöntämistä koskevat vaatimukset on annettu asetuksessa (EY) N:o 1257/1999²⁰, joka koskee maatalouden varhaiseläketuen myöntämistä. Asetus oli yhteisen maatalouspolitiikan väline. Kyseinen varhaiseläketuki toimii taloudellisena kannustimena, jolla pyritään i) rohkaisemaan ikääntyneitä viljelijöitä luopumaan pysyvästi maatalouden harjoittamisesta aiemmin kuin he tekisivät sen tavanomaisissa olosuhteissa ja ii) siten helpottamaan maatalousalan rakennemuutosta, jotta voidaan paremmin varmistaa tilojen elinkelpoisuus. EU:n jäsenvaltiot huolehtivat tuen osoittamista koskevasta prosessista.

Sanchez ei saanut tukea. Yksi asiaankuuluvassa unionin asetuksessa asetetuista ehdoista on se, että hakijan ei pitäisi vielä olla "yleisessä eläkeiässä". Tämä ikä on määritettävä eläkettä koskevien kansallisten säännösten eli tässä asiassa kansallisen eläkelain nojalla. Asiaankuuluvissa säännöksissä eläkeikä on määritetty eri tavalla miesten ja naisten osalta.

Asetuksen oli määrä hyödyttää naisia, mutta se vaikuttaa kielteisesti Sancheziin EU:n tukirahoituksen myöntämisessä. Hän on kahden lapsen äiti, joten kansallisen säädöksen mukaan hän oli hakemishetkellä jo eläkeiässä, ja siksi hänen hakemuksensa unionin

tuesta hylättiin. Jos hän olisi ollut mies, hän ei olisi ollut hakemishetkellä eläkeiässä ja olisi voinut saada varhaiseläketukea.

Sanchez väittää, että Tšekin eläkejärjestelmä rikkoo EU:n sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltoa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) oli kuitenkin käsitellyt aiemmassa asiassa sukupuoleen perustuvaa erilaista kohtelua samassa kansallisessa eläkejärjestelmässä koskevaa kysymystä ja todennut, että se on yhdenmukainen Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) kanssa.

Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?

Euroopan unionin perusoikeuskirja (perusoikeuskirja)

21 artikla – Syrjintäkielto:

"1. Kielletään kaikenlainen syrjintä, joka perustuu sukupuoleen [...] tai muuhun sellaiseen seikkaan."

Asetus (EY) N:o 1257/1999

Asetuksen IV luvun "Varhaiseläke" 10 artiklan 1 kohdassa todetaan seuraavaa:

"Maatalouden varhaiseläketuen avulla pyritään seuraaviin tavoitteisiin:

tulojen saannin turvaaminen ikääntyneille viljelijöille, jotka päättävät luopua maatalouden harjoittamisesta,

sen edistäminen, että ikääntyneiden viljelijöiden tilalle tulee viljelijöitä, jotka pystyvät tarvittaessa parantamaan jatkavien maatilojen taloudellista elinkelpoisuutta,

²⁰ Neuvoston asetus (EY) N:o 1257/1999, annettu 17 päivänä toukokuuta 1999, Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston (EMOTR) tuesta maaseudun kehittämiseen ja tiettyjen asetusten muuttamisesta ja kumoamisesta, EUVL L 160, 1999, s. 80.

maatalousmaiden ohjaaminen muuhun kuin maatalouskäyttöön, jos niiden käyttö maatalouden tarkoitukseen ei täytä taloudelliselle elinkelpoisuudelle asetettuja edellytyksiä.”

Asetuksen 11 artiklan 1 kohdassa todetaan seuraavaa:

”Tilasta luopujan on:

- luovuttava pysyvästi kaikesta kaupallisen maatalouden harjoittamisesta; hän voi kuitenkin jatkaa maataloutta muussa kuin kaupallisessa tarkoituksessa ja pitää hallussaan rakennuksia,
- luovutushetkellä oltava vähintään 55-vuotias, mutta ei vielä yleisessä eläkeiässä
- ja
- hänen on tullut harjoittaa maataloutta kymmenen vuoden ajan ennen luovutusta.”

Unionin oikeuskäytännön perusteella 11 artiklan 1 kohdan toisessa luetelmakohdassa tarkoitettu ”yleisen eläkeiän” määritelmä kuuluu unionin oikeudessa tehdyn yhdenmukaistamisen puuttuessa jäsenvaltioiden toimivaltaan.

Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?

Kansallisen eläkelain 5 §:ssä asetettu eläkeikä johtuu sosiaalisista ja historiallisista syistä. Naisilla ja miehillä on eri eläkeikä, ja naisten osalta se määritellään näiden kasvattamien lasten lukumäärän perusteella (miehet pääsevät eläkkeelle 60-vuotiaina, kun taas naisten eläkeikä on 53 vuotta, jos he ovat kasvattaneet vähintään 5 lasta, 54 vuotta, jos he ovat kasvattaneet 3 tai 4 lasta, 55 vuotta, jos he ovat kasvattaneet 2 lasta, jne.).

”(1) Eläkeikä on

a) miehillä 60 vuotta

b) naisilla

- 1. 53 vuotta, jos he ovat kasvattaneet vähintään 5 lasta*
- 2. 54 vuotta, jos he ovat kasvattaneet 3 tai 4 lasta*
- 3. 55 vuotta, jos he ovat kasvattaneet 2 lasta*
- 4. 56 vuotta, jos he ovat kasvattaneet yhden lapsen, tai*
- 5. 57 vuotta, jos vakuutetut ovat saavuttaneet tämän iän 31.12.1995 mennessä.”*

Kysymykset

Vastaa kysymykseen 1 ennen siirtymistä seuraaviin kysymyksiin.

Kysymys 1. Sovelletaanko perusoikeuskirjaa kansallisen eläkelain 5 §:ään?

Valitse yksi tai useampi vastaus:

- Ei. Eläkelaki on kansallinen asia ja kuuluu jäsenvaltion itsemääräämisoikeuteen.
- Ei. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on jo käsitellyt asiaa ja todennut sen olevan yhdenmukainen Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa.
- Kyllä. Siinä on kyse EU:n maataloustukien myöntämisestä.
- Ei. Asetuksessa viitataan kansallisen lain määritelmään eläkeiästä. Unionin lainsäätäjät haluaa siis jättää asian jäsenvaltioiden päätettäväksi.
- Kyllä. Perusoikeuskirjalla on primaarioikeuden asema, ja lähtökohtaisesti sitä sovelletaan aina.

Muistiinpanot

Oletetaan, että perusoikeuskirjaa sovelletaan:

Kysymys 2. Onko unionin tuomioistuimen noudatettava Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätöstä, jossa jo todettiin, että erilainen kohtelu on ihmisoikeussopimuksen mukaista?

Muistiinpanot

Kysymys 3. Miten arvioisit kansallisen eläkelain 5 §:ää sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltoa koskevan unionin periaatteen (perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohta) valossa?

Muistiinpanot

Kysymys 4. Jos tämä säännös on vastoin unionin sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellon periaatetta, mitä kansallisen tuomioistuimen pitäisi tehdä? Miten sen pitäisi määritellä "yleinen eläkeikä" tilan luovutushetkellä asetuksen (EY) N:o 1257/1999 11 artiklan nojalla?

Muistiinpanot

Lisätietoa EU:n perusoikeuskirjasta saatavana [perusoikeusviraston verkkosivustolla](#)

Taustatietoa kouluttajille

Alkuhuomautukset

Tämä asia perustuu asiaan CJEU, C-401/11, *Soukupová*, 11.4.2013, ECLI:EU:C:2013:223.

Asia *Soukupová* koskee unionin syrjintäkiellon periaatteen soveltamista kansalliseen eläkejärjestelmään EU:n maataloustuen myöntämisen yhteydessä.

Kysymykset ja vastaukset

Kysymys 1. Sovelletaanko perusoikeuskirjaa kansallisen eläkelain 5 §:ään?

Valitse yksi tai useampi vastaus:²¹

- a. Ei. Eläkelaki on kansallinen asia ja kuuluu jäsenvaltion itsemääräämisoikeuteen.
- b. Ei. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella on käsitellyt asiaa ja todennut sen olevan yhdenmukainen Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa.
- c. **Kyllä. Siinä on kyse EU:n maataloustukien myöntämisestä.**
- d. Ei. Asetuksessa viitataan kansallisen lain määrittämään eläkeiästä. Unionin lainsäätäjällä haluaa siis jättää asian jäsenvaltioiden päätettäväksi.
- e. Kyllä. Perusoikeuskirjalla on primaarioikeuden asema, ja lähtökohtaisesti sitä sovelletaan aina.

Alkuhuomautukset

Tässä kysymyksessä on keskeistä selvittää, sovelletaanko perusoikeuskirjaa sen 51 artiklan 1 kohdan perusteella.

Tätä kysymystä käsiteltäessä voitaisiin keskittyä siihen, miksi tämä tärkeä alustava vaihe on toteutettava johdonmukaisesti (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 3).

Lisäksi voidaan viitata käsikirjan lukuun 7, jossa on tarkistuslista perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan soveltamisesta.

Oikea vastaus

Vaihtoehto c on oikea vastaus (ks. Soukupová, 26 kohta).

Kansallisen eläkelain 5 § katsotaan toimenpiteeksi, jolla sovelletaan unionin oikeutta perusoikeuskirjan

51 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla, mutta vain, jos sitä sovelletaan asetuksen kehyksessä.

Selitys

Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjaa sovelletaan ainoastaan kansallisiin toimenpiteisiin, joilla *sovelletaan unionin oikeutta* (siksi vaihtoehto f ei ole oikein). Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan "unionin oikeuden soveltamisen" merkitys on laaja, ja se kattaa kaiken unionin oikeuden täytäntöönpanon ja soveltamisen jäsenvaltioissa. Se tarkoittaa samaa kuin "toimiminen unionin oikeuden soveltamisalalla" ja koskee kaikkia tilanteita, joihin sovelletaan unionin oikeutta.

Maatalouden varhaiseläketuen yhteydessä EU:n perusoikeuksia sovelletaan eläkeiän laskemista koskeviin kansallisiin toimenpiteisiin. Tätä päätelmää voidaan perustella kahdella tavalla.

- Ensimmäinen perustelu on melko suoraviivainen: EU:n tukien osoittaminen kuuluu unionin oikeuden soveltamisalaan.
- Toista perustelua on selitettävä hieman enemmän. Kuten asiassa mainitaan, maataloustyöntekijöiden varhaiseläketukea koskevassa EU:n asetuksessa esitetään ehto, jonka mukaan "yleisen eläkeiän" saavuttanut maataloustyöntekijä ei voi enää saada varhaiseläketukea. Asetuksessa ei kuitenkaan määritellä "yleistä eläkeikää". Sen sijaan siinä viitataan kansallisen lain määrittämään "yleisestä eläkeiästä". Tässä tilanteessa unionin lainsäätäjällä käyttää kansallisen oikeuden käsitettä. Siksi kansallista lainsäädäntöä voidaan käyttää maataloustyöntekijöiden varhaiseläketukea koskevan EU:n asetuksen yhteydessä. Jos näin tapahtuu, kansallinen eläkelainsäädäntö on perusoikeuskirjan 51 artiklassa tarkoitettua soveltamista mutta vain EU:n asetuksen yhteydessä (ks. tilanne A.5 perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 7). Siksi myöskään vaihtoehto d ei ole oikein.

Tämä tapaustutkimus osoittaa, että perusoikeuskirjaa voidaan soveltaa myös kansallisiin säädöksiin, jotka kuuluvat jäsenvaltioiden *toimivaltaan (itsemääräämisoikeuteen)*, ja säädöksiin, joilla *ei ole tarkoitus* soveltaa unionin oikeutta. Tämän seikan huomioiminen on tärkeää, ja sen vuoksi **vaihtoehto a** ei ole oikein.

²¹ Kouluttaja: muista valita äänestysvälineessä kohta, jossa voi äänestää useammasta vaihtoehdosta.

Kysymys 2: Jos oletetaan, että perusoikeuskirjaa sovelletaan, onko unionin tuomioistuinten noudatettava Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätöstä, jossa jo todettiin, että erilainen kohtelu on ihmisoikeussopimuksen mukaista?

Oikea vastaus

Ei.

Selitys

Perusoikeuskirjassa on oikeuksia, jotka vastaavat Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattuja oikeuksia (niin sanotut vastaavat oikeudet). Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan mukaan kyseisten perusoikeuskirjan vastaavien oikeuksien merkitys ja kattavuus ovat samat kuin mainitussa ihmisoikeussopimuksessa (ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiaankuuluvassa oikeuskäytännössä).

”Euroopan unionin perusoikeuskirjan selitysten” mukaan 21 artiklaa sovelletaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan mukaisesti niiltä osin kuin se on yhteneväinen kyseisen artiklan kanssa.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että unionin tuomioistuinten on noudatettava ihmisoikeustuomioistuimen päätöstä. Ihmisoikeussopimuksessa määrätään vähimmäissuojan tasosta. Unionin oikeudessa voidaan määrätä laajemmasta suojasta (ks. perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohta ja perusoikeusviraston käsikirjan luku 2).

Kysymys 3: Miten arvioisit kansallisen eläkelain 5 §:ää sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltoa koskevan unionin periaatteen (perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohta) valossa?

Alkuhuomautukset

Unionin tuomioistuin arvioi kansallista eläkejärjestelmää kokonaan asetuksen yhteydessä. Sekä kysymykseen siitä, kohdellaanko toisiinsa rinnastettavia tilanteita eri tavalla vai ei, että siitä, voidaanko erilainen kohtelu perustella objektiivisesti, vastataan asetuksen valossa.

Siihen on kaksi syytä.

- Ensinnäkin vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan syrjintäkiellon periaatteen soveltamisen on tapahduttava sen unionin järjestelmän kohteen ja päämäärän nimenomaisessa yhteydessä, jolla kyseinen erottelu otetaan käyttöön. Tämän osalta ei erotella toisistaan sitä, johtuuko ero kohtelussa suoraan kyseessä olevasta unionin lainsäädännöstä vai johtuuko se välillisesti unio-

nin lainsäädännöstä, jolla on yhteys kansalliseen lainsäädäntöön. Ks. tämän osalta:²²

- ”52. Eri tilanteille ominaiset seikat ja siis tilanteiden rinnastettavuus on määritettävä ja niitä on arvioitava unionin oikeuden sen toimen kohteen ja päämäärän valossa, jolla kyseinen erottelu otetaan käyttöön. On myös otettava huomioon sen alan periaatteet ja tavoitteet, johon kyseinen toimi kuuluu [...].
- 53. Tällaista päätelmää on sovellettava mutatis mutandis myös tutkittaessa sitä, ovatko kansalliset toimenpiteet, joilla sovelletaan unionin oikeutta, yhdenvertaisen kohtelun periaatteen mukaisia.”

- Toiseksi tiivis yhteys unionin lainsäädännön kohteeseen ja päämäärään voi erottaa toisistaan EU:n tilanteen, jossa unionin perusoikeuksia sovelletaan, ja puhtaasti kansallisen tilanteen, jossa unionin perusoikeuksia ei sovelleta. Kuten kysymyksen 1 yhteydessä todetaan, kansallinen eläkejärjestelmä katsotaan perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuksi unionin oikeuden soveltamiseksi ainoastaan, kun sitä sovelletaan asetuksen yhteydessä. Siitä seuraa, että unionin tuomioistuin voi arvioida väitetyjä syrjintätapauksia unionin avun myöntämisessä, mutta se ei voi antaa tuomiota itse kansallisen eläkejärjestelmän syrjivyydestä.

Oikea vastaus

Erilainen kohtelu ”yleisen eläkeiän” määrittämisessä asetuksen (EY) N:o 1257/1999 11 artiklan 1 kohdan soveltamista varten maatalouden varhaiseläketuen hakijan sukupuolen perusteella ja naispuolisten hakijoiden osalta asianomaisen kasvattamien lasten lukumäärän perusteella ei ole perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdan mukaista.

Selitys (ks. Soukupová, kohdat 29–34)

Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhdenvertaisen kohtelun ja syrjintäkiellon periaatteet edellyttävät, että toisiinsa rinnastettavia tilanteita ei kohdella eri tavalla eikä erilaisia tilanteita kohdella samalla tavalla, ellei tällaista kohtelua voida objektiivisesti perustella.

a. Kohdellaanko Sanchezia eri tavalla kuin vertailukelpoisessa tilanteessa olevaa miestä?

Kyllä. Nais- ja miespuoliset ikääntyneet viljelijät ovat toisiinsa rinnastettavissa tilanteissa asetuksen N:o 1257/1999 10 artiklan 1 kohdassa säädetyn varhaiseläketuen tavoitteen osalta. Tavoitteena on sen edistäminen, että nämä viljelijät, heidän sukupuolestaan ja kasvattamiensa lasten lukumäärästä riippumatta, luopuvat pysyvästi maatalouden harjoittami-

²² EUT, C-195/12, *IBV*, 26.9.2013.

sesta ennenaikaisesti, jotta voidaan taata paremmin maatalojen elinkelpoisuus. Sekä nais- että miespuoliset viljelijät voivat hakea tällaista tukea, mikäli he ovat kyseisen asetuksen 11 artiklan 1 kohdassa edellytetyllä tavalla luopuneet pysyvästi kaupallisen maatalouden harjoittamisesta harjoitettuaan maataloutta kymmenen vuoden ajan ennen luovutusta ja ovat luovutushetkellä vähintään 55-vuotiaita, mutta eivät vielä ”yleisessä eläkeiässä”.

b. Onko erilaiselle kohtelulle objektiivista perustelua?

Ei. Maatalousalan rakennepoliittiset tavoitteet, joihin asetuksen (EY) N:o 1257/1999 perusteella myönnettyllä maatalouden varhaiseläketuella pyritään, voidaan selvästi saavuttaa siten, ettei jäsenvaltioiden tarvitse turvautua syrjivään kohteluun.

Kysymys 4. Jos tämä säännös on vastoin unionin sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellon periaatetta, mitä kansallisen tuomioistuimen pitäisi tehdä? Miten sen pitäisi määritellä ”yleisen eläkeiän” käsite tilan luovutushetkellä asetuksen (EY) N:o 1257/1999 11 artiklan nojalla?

Alkuhuomautukset

Kysymyksessä keskitytään perusoikeuskirjan välittömään oikeusvaikutukseen kansallisissa oikeusmenettelyissä. Perusoikeuskirjan vaikutus kansallisessa oikeudessa ei riipu jäsenvaltioiden perustuslaista, vaan siinä noudatetaan unionin oikeutta ja se perustuu siksi suoran oikeusvaikutuksen ja ensisijaisuuden periaatteisiin.

Kansalliset tuomioistuimet voivat käyttää unionin perusoikeuksia tarkastelun itsenäisinä perusteina ja oikeuksien ja velvoitteiden lähteinä. Tämä ei eroa muista unionin oikeuden säännöistä. Useimmat perusoikeuskirjan säännökset todennäköisesti täyttävät nämä ehdot (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 3).

On huomattava, että niin sanottujen perusoikeuskirjan periaatteiden välitön oikeusvaikutus on rajallista. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 5 kohdan mukaan ”oikeuksien” ja ”periaatteiden” välillä on ero. Perusoikeuskirjan molemmantyyppiset säännökset ovat sitovia. Suurin ero on se, että perusoikeuskirjan oikeuksissa kuvataan ”yksilön oikeusasema”. Niillä luodaan yksilölliset tai subjektiiviset oikeudet, joita ei enää tarvitse käsitellä oikeudellisesti. Periaatteisiin sisältyy tehtävä hallituksille. Mitä konkreettisempi perusoikeuskirjan säännös on, sitä todennäköisemmin kyse on ”oikeudesta”. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 5 kohdasta johtuu, että tuomioistuimet eivät voi antaa subjektiivisia oikeuksia perusoikeuskirjan periaatteiden perusteella (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 1). Tämä tapaus tutkimus kuitenkin koskee perusoikeuskirjan oikeutta – 21 artiklaa.

Tässä on kysymys syrjintäkiellon periaatteen tietynlaisesta välittömästä oikeusvaikutuksesta.

Oikea vastaus

Tuomioistuimen olisi jätettävä kansallinen säännös soveltamatta, ja kansallisten tuomioistuinten olisi yksinkertaisesti kohdeltava Sanchezia aivan kuin hän olisi samanikäinen mies, kun kansalliset viranomaiset arvioivat hänen kelpoisuuttaan varhaiseläketukeen (ks. Soukupová, 35 kohta).

Selitys

Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on niin, että niin kauan kuin kansallinen lainsäätäjät ei ole toteuttanut yhdenvertaisen kohtelun palauttavia toimenpiteitä, yhdenvertaisen kohtelun noudattaminen voidaan varmistaa ainoastaan antamalla epäedullisessa asemassa olevaan ryhmään kuuluville henkilöille samat edut kuin etuoikeutettuun ryhmään kuuluville henkilöille. Epäedullisessa asemassa oleva henkilö on siten asetettava samaan asemaan kuin kyseistä etua saava henkilö.

Kirjallisuutta

Perusoikeusviraston käsikirjan luvun 1 ”Soveltamis-ala” ja ”Mikä on perusoikeuskirjan 51 artiklan tavoite?” ja luvut 3, 4 ja 7.

Perusoikeusviraston *Euroopan syrjinnänvastaisen oikeuden käsikirjan* vuoden 2018 painoksen luku 3.3.3.

EIT, *Andrle v. Tšekki*, nro 6268/08, 20.6.2011.

TAPAUSTUTKIMUS 4 – SÄHKÖMITTARIEN ASENTAMINEN ROMANIKAUPUNGINOSIIN SYRJINTÄKIELTO

Moniste osallistujille

Asian tosiseikat

Dimitrov pitää elinkeinonharjoittajana elintarvikemyymälää kaupunginosassa, jossa asuu pääosin henkilöitä, jotka ovat alkuperältään romaneja. Dimitrov on etniseltä alkuperältään bulgarialainen, hän ei määrittele itseään romaniksi eikä häntä ole pidettävä romanina. Sähköjakeluyhtiö ELECTRA asensi kaikkien kyseisen kaupunginosan asiakkaiden sähkömittarit ilmajohtoverkostoon kuuluviin betonisiin pylväisiin kuudesta seitsemään metrin korkeudelle, kun taas muissa kaupunginosissa ELECTRAn asentamat mittarit on sijoitettu 1,70 metrin korkeudelle, useimmiten kuluttajien asuntoihin, ulkoseiniin tai aitoihin. Dimitrov valitti siitä, että hän ei voinut tarkastella sähkömittariaan tarkastukseen kulutuksensa ja varmistautuakseen hänelle osoitettujen laskujen, jotka olivat hänen mukaansa liian suuria, paikkansapitävyydestä. ELECTRAn mukaan käytännöllä pyritään torjumaan sähkömittarien manipuloitajia ja laittomia liitäntöjä, jotka ovat ilmeisesti erityisen yleisiä niin sanotuissa romanikaupunginosissa. ELECTRA totesi, että vahingoittamiset ja laittomat liitännät johtuvat pääosin alkuperältään romaneja olevien henkilöiden teoista. ELECTRA ei toimittanut todisteita väitetyistä mittarien vahingoittamisista, mittarien manipuloineista ja laittomista liitännöistä ja väitti, että nämä ovat yleisesti tunnettuja. Kyseessä olevaa käytäntöä pannaan täytäntöön koko kaupunginosassa, jossa asuu pääosin muttei yksinomaan henkilöitä, jotka ovat alkuperältään romaneja. Se koskee kaikkia kaupunginosan asukkaita riippumatta siitä, onko heidän käyttäjäkohtaisia mittareitaan manipuloitu tai onko niihin tehty laittomia liitäntöjä ja ketkä ovat menettelleet näin. Käytäntö on jatkunut lähes 25 vuotta. Muut sähköjakeluyhtiöt ovat luponeet riidanalaisesta käytännöstä, suosivat muita tekniikoita vahingoittamisten ja manipulointien torju-

miseksi ja ovat palauttaneet kyseisiin kaupungin-osiin sähkömittarit normaalille korkeudelle.

Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?

Euroopan unionin perusoikeuskirja (perusoikeuskirja)

Perusoikeuskirjan 21 artiklassa todetaan seuraavaa:

"1. Kielletään kaikenlainen syrjintä, joka perustuu [...] etniseen taikka yhteiskunnalliseen alkuperään [...] tai muuhun sellaiseen seikkaan."

Unionin tuomioistuimen (EUT) oikeuskäytännön mukaan etnisen alkuperän käsitettä, joka perustuu ajatuksen siitä, että väestöryhmille on tunnusomaista erityisesti yhteinen kansalaisuus, uskonto, kieli, kulttuurinen ja perinteellinen tausta ja elinympäristö, sovelletaan romanien muodostamaan väestöryhmään.

Neuvoston direktiivi 2000/43/EY, annettu 29 päivänä kesäkuuta 2000, rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta²³

Kuten direktiivin 1 artiklassa todetaan, sen tarkoituksena on luoda puitteet rotuun ja etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän torjumiselle yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa.

²³ EUVL L 180, 2000, s. 22.

Direktiivin 2 artiklan otsikko on ”Syrjinnän käsite”, ja siinä säädetään seuraavasti:

”1. Tässä direktiivissä yhdenvertaisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, ettei minkäänlaista rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.

2. Sovellettaessa 1 kohtaa:

a) välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan rodun tai etnisen alkuperän perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa;

b) välillisenä syrjintänä pidetään sitä, jos näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, jollei kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä ole puolueettomasti perusteltavissa olevaa oikeutettua tavoitetta, ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia.

3. Häirintää on pidettävä 1 kohdassa tarkoitettuna syrjintänä, kun rotuun tai etniseen alkuperään liittyvällä haitallisella käytöksellä tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön arvoa ja luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri [...].”

Direktiivin 3 artiklan otsikko on ”Soveltamisala”, ja sen 1 kohdan h alakohdassa todetaan seuraavaa:

”Yhteisölle annetun toimivallan puitteissa tätä direktiiviä sovelletaan kaikkiin henkilöihin [...], kun kyseessä on:

h) yleisesti saatavilla olevien tavaroiden ja palvelujen saatavuus ja tarjonta, mukaan lukien asuminen.”

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä johtuu, että sähköjakelu kuuluu direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan h alakohdan piiriin, ja tätä säännöstä on näissä olosuhteissa tulkittava siten, että sähkömittarin asentaminen loppukäyttäjän luona, mikä on liitännäinen seikka, joka liittyy erottamattomasti sähköjakeluun, kuuluu kyseisen direktiivin soveltamisalaan ja sen osalta on noudatettava kyseisessä direktiivissä vahvistettua yhdenvertaisen kohtelun periaatetta.

Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?

Energialaki

Sen 10 artiklassa säädetään, että

”kansallinen energia- ja vesialan sääntelykomissio [...], joka on riippumaton valtion erityiselin, vastaa energia-alan [...] toiminnan sääntelystä”.

Sen 98a artiklassa säädetään seuraavasti:

”Julkaistuja yleisiä sopimusehtoja sovelletaan loppukäyttäjään siinäkin tapauksessa, että niitä ei ole nimenomaisesti hyväksytty kirjallisesti.”

Sen 120 artiklassa todetaan seuraavaa:

”1. Loppukäyttäjälle toimitettu sähköenergia luetaan sellaisten kaupalliseen mittaamiseen tarkoitettujen välineiden avulla, jotka kuuluvat sähkönsiirto- tai jakeluverkon haltijalle [...]”

3. Sähkönsiirto- tai jakeluverkon haltija päättää mittauslaitteiden ja mittauslaitteistojen tyypistä, lukumäärästä ja sijoituspaikasta [...]”

ELECTRAn yleiset sopimusehdot

ELECTRAn yleisten sopimusehtojen, sellaisina kuin kansallinen energia- ja vesialan sääntelykomissio on ne hyväksynyt, 27 artiklassa määrätään seuraavaa:

”1. Kaupalliseen mittaamiseen tarkoitettujen välineet [...] sijoitetaan siten, että kuluttaja voi tarkastaa niiden lukemat omin silmin.

2. Jos kaupalliseen mittaamiseen tarkoitettujen välineet sijoitetaan vaikeapääsyisiin paikkoihin asukkaiden hengen ja terveyden, omaisuuden, sähkönsiirto- ja jakeluverkon turvallisuuden ja luotettavuuden turvaamiseksi, sähkönsiirto- ja jakeluverkon omistajan on taattava omalla kustannuksellaan kuluttajalle mahdollisuus lukemien tarkastamiseen omin silmin kolmen päivän kuluessa kuluttajan esittämästä kirjallisesta pyynnöstä.”

Tästä mahdollisuudesta lukemien omin silmin tapahtuvaan tarkastamiseen on todettava, että ELECTRAn yleisten sopimusehtojen mukaan ELECTRA lähettää nostolavalla varustetun ajoneuvon, jonka avulla sen työntekijät voivat lukea korkealla sijaitsevien sähkömittarien lukemat ja välittää tämän tiedon kuluttajalle. Kuluttaja voi lisäksi asennuttaa maksua vastaan toisen, niin sanotun tarkastusmittarin asuntoonsa.

Taustatietoa kouluttajille

Alkuhuomautukset

Tämä asia perustuu asiaan EUT, C-83/14, *CHEZ*, ECLI:EU:C:2015:480, 16.7.2015.

Kysymykset ja vastaukset

Kysymys 1. Onko perusoikeuskirja sovellettavissa kyseessä olevassa tilanteessa?

- a. Kyllä. Perusoikeuskirja on perusoikeuksien luettelo, jota sovelletaan lähtökohtaisesti aina, kuten Euroopan ihmisoikeussopimusta.
- b. Ei, koska asiaankuuluvalla kansallisella lainsäädännöllä ei ollut määrä saattaa direktiiviä 2000/43/EY osaksi kansallista oikeutta.
- c. Ei. Perusoikeuskirjaa ei sovelleta tilanteisiin, joiden kaikki osatekijät rajoittuvat yhden jäsenvaltion sisälle.
- d. **Kyllä, koska tilanne kuuluu direktiivin 2000/43/EY soveltamisalaan.**

Alkuhuomautukset

Perusoikeuskirjaa koskevan asian analyysi on tärkeää aloittaa tarkastamalla, sovelletaanko perusoikeuskirjaa sen 51 artiklan 1 kohdan perusteella. Tätä kysymystä käsiteltäessä voitaisiin keskittyä siihen, miksi tämä tärkeä alustava vaihe on toteutettava johdonmukaisesti (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 3). Lisäksi voidaan viitata käsikirjan lukuun 7, jossa on tarkistuslista perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan soveltamisesta.

On erittäin tärkeää muistaa, että EU:n perusoikeuksia sovelletaan jäsenvaltioihin vain tilanteissa, jotka kuuluvat unionin oikeuden soveltamisalaan. Siinä on merkittävä ero Euroopan ihmisoikeussopimukseen, jota sovelletaan lähtökohtaisesti kaikissa asioissa. Perusoikeuskirjaa sovellettaessa on tarkastettava perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan perusteella, onko asiassa kyseessä puhtaasti kansallinen tilanne, jossa perusoikeuskirjalla ei ole minkäänlaista asemaa, vai kuuluuko se unionin oikeuden soveltamisalaan, jolloin perusoikeuskirjaa sovelletaan. Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan järjestelmässä on pohjimmiltaan kyse tästä: unionin perusoikeuksien soveltaminen edellyttää unionin oikeuden muiden säännösten soveltamista. On siis tärkeää muistaa, että perusoikeuskirjan soveltaminen liittyy aina unionin oikeuden muiden säännösten soveltamiseen.

Oikea vastaus

Vaihtoehto d on oikea vastaus (*CHEZ* ei yksiselitteisesti koske perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohtaa; 38–44

kohdissa kuitenkin selitetään, että kyseessä oleva tilanne kuuluu direktiivin 2000/43/EY soveltamisalaan).

Selitys

Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjaa sovelletaan kaikkiin kansallisiin toimenpiteisiin, joilla sovelletaan unionin oikeutta. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan "unionin oikeuden soveltamisen" merkitys on laaja, ja se kattaa kaiken unionin oikeuden täytäntöönpanon ja soveltamisen jäsenvaltioissa. Se tarkoittaa samaa kuin "toimiminen unionin oikeuden soveltamisalalla" ja koskee kaikkia tilanteita, joihin sovelletaan unionin oikeutta.

Unionin säädösten aineelliseen, henkilölliseen ja ajalliseen soveltamisalaan kuuluvat kansalliset toimenpiteet katsotaan 51 artiklan soveltamiseksi, vaikka niiden tarkoituksena ei olisi kyseisen oikeuden täytäntöönpano (siksi vaihtoehto b ei ole oikein). Kyseessä olevan lainsäädännön pitäisi kuulua tosiasiallisesti tietyin unionin säädöksen soveltamisalaan sen henkilöllisen soveltamisalan (ketä se koskee?), sen aineellisen soveltamisalan (mitä tilanteita se koskee?) tai sen ajallisen soveltamisen osalta. Pelkkä kansallisen lainsäädännön aiheen vuorovaikutus unionin säädöksen kanssa ei riitä tuomaan kansallista lainsäädäntöä EU:n oikeuden soveltamisalaan (ks. tilanne B.1 perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 7).

Vaihtoehto a ei ole oikein (ks. alkuhuomautukset).

Vaihtoehto c ei ole oikein. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen vapaata liikkuvuutta koskevia määräyksiä ei sovelleta tilanteisiin, joiden kaikki osatekijät rajoittuvat yhden ainoan jäsenvaltion sisälle. Tätä ei kuitenkaan sovelleta perusoikeuskirjaan. Perusoikeuskirjaa voidaan soveltaa tilanteissa, jossa ei ole rajat ylittäviä osatekijöitä, esimerkiksi silloin, kun kyse on sellaisesta unionin lainsäädännöstä, jolla yhdenmukaistetaan jäsenvaltioiden säännöt tietyllä oikeuden alalla. Tästä seuraa, että mainittuun unionin lainsäädäntöön kuuluvia sääntöjä sovelletaan pääasiassa kyseessä olevan tilanteen pelkästään valtiosisäisestä luonteesta riippumatta.²⁴

Kysymys 2. Voiko Dimitrov vedota syrjintäkiellon periaatteeseen etnisen alkuperän perusteella, vaikka hän ei ole alkuperältään romani?

Alkuhuomautukset

Tämä kysymys liittyy seikkaan, joka tunnetaan oikeusopissa (ja julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa) kanssakäymiseen perustuvana syrjintänä (ks. perusoikeusviraston Euroopan syrjinnänvastaisen oikeuden käsikirjan luku 2.1.4).

²⁴ EUT, C-483/16, *Sziber*, ECLI:EU:C:2018:367, 31.5.2018, kohdat 56–59.

Unionin tuomioistuin on jo tunnustanut käsitteen asiassa *Coleman* (EUT, C-303/06, *Coleman*, ECLI:EU:C:2008:415, 17.7.2008). Asia *Coleman* koski äitiä, jota syrjittiin, koska hänen lapsensa oli vammaisen. Asiassa *CHEZ* kantelija ei ollut henkilökohtaisessa suhteessa henkilöön, jolla on suojattu henkilökohtainen ominaisuus.

Oikea vastaus

Kyllä (ks. *CHEZ*, kohdat 51–60).

Selitys

Yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ei sovelleta *määrättyyn henkilöluokkaan* vaan tiettyjen *seikkojen* perusteella. Periaatetta sovelletaan myös henkilöihin, jotka – vaikka he eivät itse kuuluukaan kyseiseen rotuun tai etniseen ryhmään – kärsivät kuitenkin epäsuotuisammasta kohtelusta tai erityisen epäedulliseen asemaan saattamisesta jonkin näihin seikkoihin kuuluvan seikan perusteella.

Vaikka Dimitrov ei ole alkuperältään romani, juuri romanialkuperä, joka on käsiteltävässä asiassa se alkuperä, joka on suurimmalla osalla muista sen kaupunginosan asukkaista, jossa hän harjoittaa toimintaansa, on seikka, jonka perusteella hän katsoo kärsineensä epäsuotuisammasta kohtelusta tai erityisen epäedulliseen asemaan saattamisesta.

Kysymys 3. Onko tässä asiassa seikkoja, joiden perusteella erilainen kohtelu voitaisiin katsoa etniseen alkuperään perustuvaksi ”välittömäksi” syrjinnäksi?

Alkuhuomautus

Välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että kohtelu on epäsuotuisampaa suojellun syyn perusteella. Välillisenä syrjintänä pidetään sitä, kun kohtelu *saattaa* asianomaiset henkilöt epäedulliseen asemaan.

Oikea vastaus

Kyllä (ks. *CHEZ*, kohdat 70–91).

Selitys

Rotuun tai etniseen alkuperään liittyvistä syistä johtuvaa erilaista kohtelua on pidettävä ”välittömänä syrjintänä”.

Niiden tosiseikkojen arviointi, joiden perusteella voidaan olettaa, että kyseessä on välitön syrjintä, on kansallisen tuomioistuimen tai muun toimivaltaisen elimen tehtävä kansallisen lainsäädännön ja/tai käytännön mukaisesti. On oltava riittävästi viitteitä siitä, että kohtelu *perustui* suojattuun syyhyn.

Tässä yhteydessä voidaan ottaa huomioon seuraavat seikat:

- Se, että ELECTRA on ottanut riidanalaisen käytännön käyttöön ainoastaan kaupunginosissa, joissa asuu pääosin alkuperältään romaneja olevia ihmisiä, on riidatonta eikä ELECTRA ole kiistänyt sitä.
- ELECTRA totesi, että vahingoittamiset ja laittomat liitännät johtuvat pääosin alkuperältään romaneja olevien henkilöiden teoista. Tällaiset väitteet voivat nimittäin olla omiaan vihaamaan, että riidanalainen käytäntö perustuu stereotyyppeihin tai etnisiin ennakkoluuloihin, jolloin rotuun liittyvät perusteet yhdistyvät muihin perusteisiin.
- ELECTRA ei toimittanut todisteita väitetyistä mittarien vahingoittamisista, mittarien manipuloinneista ja laittomista liitännöistä ja väitti, että nämä ongelmat ovat yleisesti tunnettuja.
- Riidanalainen käytäntö on pakottava, yleinen ja pysyvä, ja
 - se on ulotettu erotuksetta kaikkiin kaupunginosan asukkaisiin riippumatta siitä, onko heidän käyttäjäkohtaisia mittareitaan manipuloitu tai onko niihin tehty laittomia liitännöitä ja ketkä ovat menelleet näin;
 - se on yhä olemassa lähes neljännesvuosikauden jälkeen sen käyttöön ottamisesta ja on siten omiaan vihaamaan, että kyseisen kaupunginosan, jossa asuu tunnetusti pääosin henkilöitä, jotka ovat alkuperältään romaneja, asukkaita pidetään kokonaisuudessaan tällaisten laittomien tekojen mahdollisina tekijöinä.

Jos kansallinen tuomioistuin päätyisi siihen, että syrjintäoletta tulee kyseeseen, yhdenvertaisen kohtelun periaatteen tehokas toteuttaminen edellyttäisi, että todistustaakka lankeaa asianomaisille vastaajille, joiden on näytettävä toteen, että kyseistä periaatetta ei ole loukattu.

Yhdenvertaisen kohtelun periaatteen rikkomisen arviointi edellyttää tilanteiden vertailukelpoisuuden selvittämistä. Kaikki tilanteille ominaiset seikat on otettava huomioon. Käsiteltävässä asiassa kaikkien sähkön loppukäyttäjien, joille sama jakelija toimittaa sähköä tietyssä kaupunginosassa, on siitä kaupunginosasta, jossa kyseiset loppukäyttäjät asuvat, riippumatta katsottava lähtökohtaisesti olevan kyseiseen jakelijaan nähden vertailukelpoisessa tilanteessa, kun kyseessä on sellaisen sähkömittarin asettaminen heidän käyttöönsä, jonka tarkoituksena on heidän kulutuksensa mittaaminen ja sen mahdollistaminen, että he voivat seurata kulutuksensa kehitystä.

Kysymys 4. Jos oletetaan, että käytäntö katsotaan "välilliseksi" syrjinnäksi, olisiko se oikeutettua sillä perusteella, että tavoitteena on sekä estää petoksia ja väärinkäytöksiä että suojata yksilöitä riskeiltä, joita tällaisista menettelytavoista aiheutuu heidän elämäleen ja heidän terveydelleen, ja taata sähköjakelun laatu ja turvallisuus kaikkien käyttäjien intressien mukaisesti?

Alkuhuomautus

Välillinen syrjintä on kiellettyä, jollei sillä ole puolueetomasti perusteltavissa olevaa oikeutettua tavoitetta ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia. Puolueettoman perusteltavuuden käsitettä on tulkittava suppeasti (ks. *CHEZ*, kohdat 112–113).

Oikea vastaus

Ei (ks. *CHEZ*, kohdat 114–128).

Selitys

a. Oikeutettu tavoite?

Tavoitteet ovat unionin oikeudessa tunnustettuja oikeutettuja tavoitteita. Koska ELECTRA kuitenkin nojautuu riidanalaisen käytännön perustelemiseksi siihen, että kyseisessä kaupunginosassa on aikaisemmin tapahtunut lukuisia sähkömittarien vahingoittamisia ja tehty sähkömittareihin lukuisia laittomia liitäntöjä, ja siihen, että on olemassa riski tällaisten menettelyiden jatkumisesta, yhtiön on ainakin näytettävä objektiivisesti toteen i) näiden laittomien menettelytapojen todellinen olemassaolo ja laajuus ja ii) kun otetaan huomioon se, että käytännön käyttöön ottamisesta on kulunut noin 25 vuotta, mistä nimenomaisista syistä kyseisessä kaupunginosassa on tällä hetkellä olemassa huomattava riski siitä, että tällaiset mittarien vahingoittamiset ja mittareihin tehtävät laittomat liitännät jatkuvat. *CHEZ* RB:llä tältä osin olevan todistustaakan täyttämiseksi *CHEZ* RB ei voi pelkästään viitata siihen, että tällaiset menettelytavat ja riskit ovat "tunnettuja".

b. Asianmukainen ja tarpeellinen?

ELECTRAN on myös näytettävä toteen, että kyseinen käytäntö on asianmukainen ja tarpeellinen keino kyseisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

- Ehdot, jotka liittyvät käytännön asianmukaisuuteen oikeutettujen tavoitteiden saavuttamiseksi, näyttävät täyttyvän.

- Tarpeellisuudesta herättää kysymyksiä se, että muut sähköjakeluyhtiöt ovat luopuneet riidanalaisesta käytännöstä ja suosivat muita tekniikoita vahingoittamisten ja manipulointien torjumiseksi. Näyttää siltä, että on olemassa muita asianmukaisia ja vähemmän rajoittavia toimenpiteitä, joilla voidaan saavuttaa ne tavoitteet, joihin ELECTRA on vedonnut.

Vaikka oletetaan, että mitään muuta toimenpidettä, joka olisi yhtä tehokas kuin riidanalainen käytäntö, ei voida tunnistaa, riidanalaista käytäntöä ei voida perustella, koska käytännöstä aiheutuvat haitat näyttävät olevan *suhteettomia tavoiteltuihin päämääriin nähden*. Tämä osalta merkityksellisiä ovat seuraavat olosuhteet:

- sähkön loppukäyttäjien oikeutettu etu siihen, että heillä on mahdollisuus saada sähköä olosuhteissa, joilla ei ole loukkaavaa tai leimaavaa vaikutusta
- riidanalaisen käytännön luonne, joka on sekä pakottava, yleinen että pitkäaikainen; on riidatonta, että riidanalaista käytäntöä sovelletaan erotuksetta ja pysyvästi kaikkiin kyseisen kaupunginosan asukkaisiin, vaikka suurin osa asukkaista ei ole syylistynyt mihinkään yksittäiseen laittomaan tekoon ja vaikka heidän ei voida katsoa olevan vastuussa tällaisista kolmansien tekemistä teoista
- kyseisessä kaupunginosassa asuvien loppukäyttäjien oikeutettu etu siihen, että he voivat tarkastella sähkönkulutustaan ja tarkastaa sähkönkulutuksensa tehokkaasti ja säännöllisesti.

Kirjallisuutta

Perusoikeusviraston käsikirjan luvun 1 "Sovelta-
mis-ala" ja "Mikä on perusoikeuskirjan 51 artiklan ta-
voite" ja luvut 3, 4 ja 7.

Perusoikeusviraston *Euroopan syrjinnänvastaisen oi-
keuden käsikirjan vuoden 2018 painoksen* luku 3.3.3.

Benedi Lahuerta, S. (2016), "Ethnic discrimination,
discrimination by association and the Roma commu-
nity: *CHEZ*", *Common Market Law Review*, nide 53, nro 3,
s. 797–817.

TAPAUSTUTKIMUS 5 – PSYKOLOGISTEN TESTIEN KÄYTTÖ SEKSUAALISEN SUUNTAUTUMISEN TODENTAMISESSA TURVAPAikka- JA MUUTTOLIIKEASIA

Moniste osallistujille

Asian tosiseikat

Nigerian kansalainen Okorie haki huhtikuussa 2015 turvapaikkaa EU:n jäsenvaltiossa. Hakemuksensa tueksi hän vetosi siihen, että hänellä oli syytä pelätä joutuvansa vainon kohteeksi kotimaassaan homoseksuaalisuutensa vuoksi. Kansalliset maahanmuuttoviranomaiset hylkäsivät Okorien turvapaikkahakemuksen 1.10.2015 tehdyllä päätöksellä. Vaikka viranomaiset katsoivat, ettei hänen lausumissaan ollut perustavanlaatuisia ristiriitaisuuksia, ne katsoivat, ettei häntä voitu psykologin laatiman asiantuntijalauseannon perusteella pitää uskottavana. Lausunto oli annettu kartoittavan tutkimuksen, persoonallisuutta koskevan tutkimuksen ja useamman eri persoonallisuustestin perusteella, ja siinä katsottiin, ettei Okorien väitettä seksuaalisesta suuntautumisestaan voitu testien perusteella todentaa.

Okorie haki päätökseen muutosta kansalliselta hallintotuomioistuimelta ja väitti muun muassa, että hänelle tehdyillä psykologisilla testeillä loukattiin vakavalla tavalla hänen Euroopan unionin perusoikeuskirjan 1 artiklan (ihmisarvo) ja 7 artiklan (yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen) mukaisia perusoikeuksiaan ja ettei niiden avulla voitu arvioida hänen seksuaalisen suuntautumisensa todenperäisyyttä. Kansallinen maahanmuuttoviranomainen kiisti perusoikeuksien loukkaamisen ja totesi, että testit ovat välttämättömiä seksuaalisen suuntautumisen todentamisessa eikä niihin kuulunut minkäänlaista ruumiillista tarkastusta tai velvoitetta katsoa pornografisia kuvia tai videoita. Lisäksi Okorie suostui testeihin.

Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?

Euroopan unionin perusoikeuskirja (perusoikeuskirja)

1 artikla – Ihmisarvo

”Ihmisarvo on loukkaamaton. Sitä on kunnioitettava ja suojeltava.”

7 artikla – Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen

”Jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan.”

47 artikla – Oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen

”Jokaisella, jonka unionin oikeudessa taattuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava tässä artiklassa määrättyjen edellytysten mukaisesti käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa.”

”Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, joka on etukäteen laillisesti perustettu. Jokaisella on oltava mahdollisuus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään.”

”Maksutonta oikeusapua annetaan niille, joilla ei ole riittäviä varoja, jos tällainen apu on tarpeen, jotta asianomainen voisi tehokkaasti käyttää oikeutta saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi.”

Aseman määrittelyä koskeva direktiivi 2011/95/EU²⁵

Direktiivin 4 artiklassa säädetään seuraavasti:

"1. Jäsenvaltiot voivat katsoa, että hakija on velvollinen esittämään mahdollisimman pian kaikki kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteiksi tarvittavat seikat. Jäsenvaltio on velvollinen yhteistyössä hakijan kanssa arvioimaan kaikki hakemukseen liittyvät olennaiset seikat.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetut seikat koostuvat hakijan lausumista sekä hakijan saatavissa olevista asiakirjoista, jotka koskevat hänen ikäänsä, taustaansa, myös asiaankuuluvien omaisten taustaa, henkilöisyyttään, kansalaisuuttaan tai kansalaisuuksiaan, aikaisempaa tai aikaisempia asuinmaitaan ja -paikkojaan, aikaisempia turvapaikkahakemuksia, matkareittiään, matkustusasiakirjojaan sekä kansainvälisen suojelun hakemisen syitä.

3. Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen arviointi on suoritettava tapauskohtaisesti, ja se käsittää:

a) kaikki alkuperämaahan silloin, kun jäsenvaltiot tekevät hakemusta koskevan päätöksen, liittyvät asiaan vaikuttavat tosiseikat, mukaan luettuina

alkuperämaan lait ja asetukset ja tapa, jolla niitä sovelletaan;

b) hakijan esittämät asiaan vaikuttavat lausumat ja asiakirjat, mukaan luettuina tiedot siitä, onko hakija joutunut tai voiko hän joutua vainotuksi tai kärsimään vakavaa haittaa;

c) hakijan asema ja henkilökohtaiset olosuhteet, kuten tausta, sukupuoli ja ikä, jotta voidaan arvioida, onko hakijan henkilökohtaisten olosuhteiden perusteella niitä tekoja, joiden kohteeksi hakija on joutunut tai voisi joutua, pidettävä vainona tai vakavana haittana;

d) onko hakijan alkuperämaasta lähtemisen jälkeen toteuttamien toimien ainoana tai tärkeimpänä tarkoituksena ollut luoda edellytykset kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tekemiselle, sen arvioimiseksi, asettaisivatko nämä toimet kyseisen henkilön vaaraan joutua vainotuksi tai kärsimään vakavaa haittaa, jos hänet palautetaan tähän maahan;

e) voidaanko hakijan kohtuudella olettaa turvautuvan sellaisen toisen maan suojaan, jonka kansalaisuuteen hänellä on oikeus."

²⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/95/EU, annettu 13 päivänä joulukuuta 2011, vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittämiseksi kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle sekä myönnetyn suojelun sisällölle, EUVL L 337, 2011, s. 9.

Unionin tuomioistuimen (EUT) oikeuskäytännöstä johdettu, että direktiivin 2011/95/EU 4 artikla ei ole esteenä sille, että kansalliset maahanmuuttoviranomaiset määräävät asiantuntijalausuntoon turvautumisesta niiden tosiseikkojen ja olosuhteiden arvioinnissa, jotka koskevat hakijan väitettyä seksuaalista suuntautumista.

Kysymykset

Vastaa kysymykseen 1 ennen siirtymistä seuraaviin kysymyksiin.

Kysymys 1. Okorie väittää, että tietyt kansallisen tuomioistuimen menettelyn seikat loukkaavat perusoikeuskirjan 47 artiklaa (tehokkaat oikeussuojakeinot). Sovelletaanko perusoikeuskirjan 47 artiklaa kansallisen hallintotuomioistuimen menettelyihin?

- Kyllä. Perusoikeuskirja on perusoikeuksien luettelo, jota sovelletaan lähtökohtaisesti aina, kuten Euroopan ihmisoikeussopimusta (EIS).
- Kyllä, koska kansallisen tuomioistuimen menettely koskee direktiivin 2011/95/EY soveltamista.
- Ei. Maahanmuuttoviranomaisten arviointimenettelyt eivät kuulu unionin oikeuden soveltamisalaan, koska direktiivillä 2011/95/EY ei yhdenmukaisteta todisteiden esittämistä koskevia kansallisia sääntöjä.
- Ei. Tämä asia koskee turvapaikkaa, ja perusoikeuskirjan 47 artiklalla taataan oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin vain siviilioikeudellisissa vaateissa ja rikoskanteissa.

Taustatietoa kouluttajille

Alkuhuomautukset

Tämä asia perustuu asiaan EUT, C-473/16, *F.*, ECLI:EU:C:2018:36, 25.1.2018.

Tapaustutkimus koskee ainoastaan ensimmäistä kysymystä (ks. *F.*, kohdat 47–71) psykologin asiantuntijalausunnosta. Tässä tapaustutkimuksessa ei käsitellä sitä, että Ranskan ja Alankomaiden hallitukset ja komissio ovat lujasti kiistäneet tällaisen asiantuntijalausannon luotettavuuden (ks. *F.*, 58 kohta).

Kysymykset ja vastaukset

Kysymys 1. Sovelletaanko perusoikeuskirjan 47 artiklaa kansallisen hallintotuomioistuimen menettelyihin?

- a. Kyllä. Perusoikeuskirja on perusoikeuksien luettelo, jota sovelletaan lähtökohtaisesti aina, kuten Euroopan ihmisoikeussopimusta.
- b. **Kyllä, koska kansallisen tuomioistuimen menettely koskee direktiivin 2011/95/EY soveltamista.**
- c. Ei. Maahanmuuttoviranomaisten arviointimenettelyt eivät kuulu unionin oikeuden soveltamisalaan, koska direktiivillä 2011/95/EY ei yhdenmukaisteta todisteiden esittämistä koskevia kansallisia sääntöjä.
- d. Ei. Tämä asia koskee turvapaikkaa, ja perusoikeuskirjan 47 artiklalla taataan oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin vain siviilioikeudellisissa vaateissa ja rikoskanteissa.

Alkuhuomautukset

Perusoikeuskirjaa koskevan asian analyysi on tärkeää aloittaa tarkastamalla, sovelletaanko perusoikeuskirjaa sen 51 artiklan 1 kohdan perusteella. Tätä kysymystä käsiteltäessä voitaisiin keskittyä siihen, miksi tämä tärkeä alustava vaihe on toteutettava johdonmukaisesti (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 3). Lisäksi voidaan viitata käsikirjan lukuun 7, jossa on tarkistuslista perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan soveltamisesta.

On erittäin tärkeää muistaa, että EU:n perusoikeuksia sovelletaan vain tilanteissa, jotka kuuluvat unionin oikeuden soveltamisalaan. Siinä on merkittävä ero Euroopan ihmisoikeussopimukseen, jota sovelletaan lähtökohtaisesti kaikissa asioissa. Perusoikeuskirjaa sovellettaessa on tarkastettava perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan perusteella, onko asiassa kyseessä puhtaasti kansallinen tilanne, jossa perusoi-

keuskirjalla ei ole minkäänlaista asemaa, vai kuuluuko se unionin oikeuden soveltamisalaan, jolloin perusoikeuskirjaa sovelletaan. Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan järjestelmässä on pohjimmitaan kyse tästä: unionin perusoikeuksien soveltaminen edellyttää unionin oikeuden muiden säännösten soveltamista. On siis tärkeää muistaa, että perusoikeuskirjan soveltaminen liittyy aina unionin oikeuden muiden säännösten soveltamiseen.

Tämä kysymys ei sinänsä ole selkeä asiassa *F.*, ja perusoikeuskirjan 47 artiklalla ei siinä tapauksessa ole asemaa.

Oikea vastaus

Vaihtoehto b on oikea vastaus (ks. tilanne A.3 perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 7).

Selitys

Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjaa sovelletaan kaikkiin kansallisiin toimenpiteisiin, joilla sovelletaan unionin oikeutta. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan "unionin oikeuden soveltamisen" merkitys on laaja, ja se kattaa kaiken unionin oikeuden täytäntöönpanon ja soveltamisen jäsenvaltioissa. Se tarkoittaa samaa kuin "toimiminen unionin oikeuden soveltamisalalla" ja koskee kaikkia tilanteita, joihin sovelletaan unionin oikeutta.

Tässä asiassa perusoikeuskirjan soveltaminen liittyy direktiivin 2011/95/EY 4 artiklaan, joka koskee jäsenvaltioiden velvollisuutta arvioida kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen olennaiset seikat.

Vaihtoehto c ei ole oikein. Tällaisen jäsenvaltioiden harkintavallan käyttö katsotaan periaatteessa "unionin oikeuden soveltamiseksi" riippumatta siitä, onko kyseessä harkintavallan pakollinen vai valinnainen käyttö (ks. tilanne A.3 perusoikeusviraston käsikirjassa). Siksi vaihtoehto c ei ole oikein. Lisäksi voidaan viitata tilanteeseen A.4 perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 7: jäsenvaltioiden menettelylliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluvat toimenpiteet katsotaan perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuksi soveltamiseksi.

Vaihtoehto a ei ole oikein (ks. alkuhuomautukset).

Vaihtoehto d ei ole oikein. Perusoikeuskirjan 47 artiklan tärkeä lisäarvo verrattuna Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan on siinä, että sen soveltamisala ei rajoitu siviilioikeudellisiin vaateisiin ja rikoskanteisiin. Niin ollen sitä sovelletaan muilla riita-aloilla, kuten turvapaikka- ja muuttoliikeasioissa ja verotuksessa (ks. perusoikeuskirjan 47 artiklan ja 52 artiklan 3 kohdan selitykset).

Kysymys 2. Pohdi perusoikeuskirjan asiaankuuluvien säännösten perusteella, ovatko Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö merkityksellisiä perusoikeuskirjan 1 ja 7 artiklan tulkinnassa.

Oikea vastaus

Kyllä Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö ovat lähtökohtaisesti merkityksellisiä perusoikeuskirjan 7 artiklan soveltamisessa. Tässä asiassa unionin tuomioistuin ei kuitenkaan viittaa ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön. Se johtuu todennäköisesti siitä, että projektiivisiin persoonallisuustesteihin perustuvien psykologian asiantuntijalausuntojen käyttö ei läpäise perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan suhteellisuusarviointia.

Selitys

Euroopan ihmisoikeussopimus ei ole unionin oikeuden muodollisesti sisällytetty oikeudellinen väline. Perusoikeuskirjassa on kuitenkin oikeuksia, jotka vastaavat ihmisoikeussopimuksessa taattuja oikeuksia (niin sanotut vastaavat oikeudet). Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan mukaan kyseisten perusoikeuskirjan vastaavien oikeuksien merkitys ja kattavuus ovat samat kuin mainitussa ihmisoikeussopimuksessa (ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiaankuuluvassa oikeuskäytännössä). Ihmisoikeussopimuksessa määrätään vähimmäissuojan tasosta. Unionin oikeudessa voidaan määrätä laajemmasta suojasta (ks. perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan viimeinen virke ja perusoikeusviraston käsikirjan luku 2 sekä vaiheet 9 ja 10 luvussa 8).

Perusoikeuskirjan 52 artikla – Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta

”3. Siltä osin kuin tämän perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevassa eurooppalaisessa yleissopimuksessa taattuja oikeuksia, niiden merkitys ja kattavuus ovat samat kuin mainitussa yleissopimuksessa. Mitä tässä määrätään, ei estä unionia määräämästä tätä laajemmasta suojasta.”

Mistä tiedän, onko kyse vastaavista oikeuksista?

Vastaus on löydettävissä perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan selityksessä ja kyseessä olevaa tiettyä perusoikeuskirjan säännöstä koskevassa selityksessä ”Euroopan unionin perusoikeuskirjan selityksissä” (saatavana EUR-Lex-sivuston kohdassa ”Perussopimukset / Muut sopimukset ja pöytäkirjat”, EUVL C 303, 14.12.2007).

Selitys 7 artiklaan – Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen

”Tässä 7 artiklassa turvatut oikeudet vastaavat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvattuja oikeuksia. Tekniikan kehityksen huomioon ottamiseksi sana ’kirjeenvaihtonsa’ on korvattu sanalla ’viestiensä’.

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan mukaisesti tällä oikeudella on sama merkitys ja kattavuus kuin yleissopimuksen vastaavalla artiklalla. Tämän vuoksi tähän oikeuteen voidaan laillisesti tehdä ainoastaan ne rajoitukset, jotka on sallittu kyseisessä 8 artiklassa, joka kuuluu seuraavasti:

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.”

Selitys 52 artiklaan – Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta

”Peruskirjan artiklat, joilla on sama merkitys ja kattavuus kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen (ECHR) vastaavilla artikloilla: [...]

7 artikla vastaa ECHR:n 8 artiklaa”.

Kysymys 3. Onko perusoikeuskirjan mukaista käyttää projektiivisiin persoonallisuustesteihin perustuvaa psykologin asiantuntijalausuntoa kansainvälistä suojelua hakevan seksuaalisen suuntautumisen todenperäisyyden arvioimiseksi?

Alkuhuomautukset

Perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 8 annetaan jäsenneily kehys sen tutkimiseen, onko kansallinen säännös yhdenmukainen perusoikeuskirjan kanssa vai ei. Tätä tarkistuslistaa kannattaa käyttää, jotta kaikki tarvittavat vaiheet todella käydään läpi. Tässä asiassa arvioon pitäisi kuulua perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohta (yleinen lauseke rajoituksista).

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa esitetyt ehdot ovat seuraavat:

- Säädetäänkö rajoituksista laissa?
- Onko kyseessä olevan perusoikeuden keskeisen sisällön kunnioittaminen taattu?
- Onko rajoituksilla oikeutettu tavoite?
- Onko rajoitus tarkoituksenmukainen määritettyyn ongelmaan puuttumiseksi?

- Rajoittaako rajoitus enemmän kuin on tarpeen tavoitteen saavuttamiseksi? Onko olemassa toimenpiteitä, joilla perusoikeuksiin puututtaisiin vähemmän?
- Ovatko rajoitukset oikeassa suhteessa päämääriin nähden?

Tässä asiassa keskitytään *suhteellisuusarviointiin*.

Oikea vastaus

Ei. Se ei ole perusoikeuskirjan 7 artiklan mukainen (ks. *F.*, kohdat 50–70). Unionin tuomioistuin ei käsittele perusoikeuskirjan 1 artiklaa.

Selitys

Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen, psykologin asiantuntijalausunnon käyttäminen merkitsee puuttumista mainitun henkilön oikeuteen yksityiselämänsä kunnioittamiseen (ks. *F.*, 54 kohta). Kyseessä olevan kaltaisen, psykologin asiantuntijalausunnon laatimisesta ja käyttämisestä aiheutunutta puuttumista kansainvälistä suojelua hakevan yksityiselämään on sen tavoitteiden ja tarkoituksen kannalta arvioiden pidettävä *erityisen vakavana* (ks. *F.*, 60 kohta).

Tämän osalta on merkityksellistä, ettei suostumusta ole välttämättä annettu vapaasti, vaan todellisuudessa se on jouduttu antamaan niiden olosuhteiden pakottamana, joissa kansainvälistä suojelua hakevat ovat (ks. *F.*, 53 kohta).

Koska asia koskee puuttumista, 52 artiklan 1 kohdassa esitetyt ehdot olisi tarkastettava (ks. alkuhuomautukset).

Unionin tuomioistuin siirtyy suoraan suhteellisuusarviointiin. Ratkaisevaa on se, että kyseessä olevan kaltaisesta asiantuntijalausunnosta hakijan yksityiselämään aiheutuvat vaikutukset näyttäivät kohtuuttoman suurilta suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Testistä aiheutuva puuttumista oikeuteen nauttia yksityiselämän kunnioitusta ei voida pitää oikeasuhteisena siihen hyötyyn nähden, joka siitä voisi mahdollisesti

koitua direktiivin 2011/95/EU 4 artiklassa säädetyille tosiseikkojen ja olosuhteiden arvioinnille. Tämän osalta merkityksellisiä ovat myös seuraavat seikat yhdessä tarkasteltuina.

- Kyseessä olevan kaltaisen asiantuntijalausunnon laatimisesta ja käyttämisestä aiheutunutta puuttumista kansainvälistä suojelua hakevan yksityiselämään on pidettävä erityisen vakavana.
- Tällainen asiantuntijalausunto perustuu näet siihen, että asianomainen henkilö käy läpi joukon psykologisia testejä, joilla pyritään osoittamaan henkilön identiteettiä olennaisesti määrittävä, sellainen hänen yksityiselämänsä koskeva seikka, joka kuuluu hänen elämänsä intiimiin puoleen.
- Kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön soveltamista seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin koskevien Yogyakartaan periaatteiden 18 periaatteessa todetaan, ettei ketään saa seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin vuoksi pakottaa minkäänlaiseen psykologiseen kokeeseen.

Tällaista asiantuntijalausuntoa ei lisäksi voida pitää välttämättömänä kansainvälistä suojelua hakevan niiden lausumien todentamisen kannalta, jotka koskevat hänen seksuaalista suuntautumistaan, kyseiseen suuntautumiseen perustuvan vainon vuoksi tehdyn kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen ratkaisemiseksi.

Kirjallisuutta

Perusoikeusviraston käsikirjan luvun 1 ”Sovelta-
mis-ala” ja ”Mikä on perusoikeuskirjan 51 artiklan ta-
voite?” ja luvut 3, 4, 7 ja 8.

Ferreira, N. & Venturi, D. (2018), ”Testing the untestable: The CJEU’s decision in Case C-473/16, F V Bevándorlási És Állampolgársági Hivatal (28 June 2018)”, EDAL – *European Database of Asylum Law*, saatavana osoitteessa <https://ssrn.com/abstract=3204321>.

TAPAUSTUTKIMUS 6 – PALAUTTAMISPÄÄTÖKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANON LYKKÄÄMINEN TURVAPAIKKA- JA MUUTTOLIIKEASIAT

Moniste osallistujille

Asian tosiseikat

Madagi haki 15.4.2009 lääketieteellisiin syihin perustuvaa oleskelulupaa kansallisen lainsäädännön nojalla. Hakemuksen perusteena oli se, että hän kärsi erityisen vakavasta sairaudesta. Hakemus otettiin käsiteltäväksi 4.12.2009. Madagin oleskelulupahakemus hylättiin 6.6.2011 tehdyllä päätöksellä sillä perusteella, että hänen alkuperämaassaan (Nigeriassa) on sairaanhoidoinfrastruktuuri, joka kykenee huolehtimaan hänen kaltaistensa potilaiden hoidosta. Päätös annettiin Madagille tiedoksi 29.6.2011, ja siihen sisältyi määräys poistua Ranskasta. Päätöstä on pidettävä direktiivin 2008/115/EY 3 artiklan 4 alakohdassa tarkoitettuna "palauttamispäätöksenä". Madagi haki 7.7.2011 tähän palauttamispäätökseen muutosta sillä perusteella, että hänen sairauteensa ei ollut asianmukaista hoitoa Nigeriassa. Asiassa merkityksellisten kansallisten oikeussääntöjen mukaan Madagilla ei ole mahdollisuutta hakea palauttamispäätöksen täytäntöönpanon lykkäystä.

Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?

Euroopan unionin perusoikeuskirja (perusoikeuskirja)

19 artikla – Suoja palauttamis-, karkottamis- ja luovuttamistapauksissa

"2. Ketään ei saa palauttaa, karkottaa tai luovuttaa sellaiseen maahan, jossa häntä vakavasti uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai halventava rangaistus tai kohtelu."

47 artikla – Oikeus tehokkaihin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen

"Jokaisella, jonka unionin oikeudessa taattuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava tässä artiklassa määrättyjen edellytysten mukaisesti käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa."

Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, joka on etukäteen laillisesti perustettu. Jokaisella on oltava mahdollisuus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään."

Maksutonta oikeusapua annetaan niille, joilla ei ole riittäviä varoja, jos tällainen apu on tarpeen, jotta asianomainen voisi tehokkaasti käyttää oikeutta saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi."

Palauttamisdirektiivi 2008/115/EY²⁶

Direktiivin 3 artiklan 4 kohdassa säädetään seuraavasti:

"Tässä direktiivissä tarkoitetaan [...]

[...]

4) 'palauttamispäätöksellä' hallinnollista tai oikeudellista päätöstä tai muuta toimenpidettä, jolla kolmannen maan kansalaisen oleskelu todetaan laittomaksi ja jolla asetetaan tai todetaan velvoite poistua maasta".

²⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/115/EY, annettu 16 päivänä joulukuuta 2008, jäsenvaltioissa sovellettavista yhteisistä vaatimuksista ja menettelyistä laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten palauttamiseksi, EUVL L 348, 2008, s. 98.

Direktiivin 5 artiklassa todetaan seuraavaa:

"Jäsenvaltioiden on otettava tätä direktiiviä täytäntöön pannessaan asianmukaisesti huomioon [...]"

[...]

c) asianomaisen kolmannen maan kansalaisen terveydentila, ja noudatettava palauttamiskiellon periaatetta."

Direktiivin 9 artiklan otsikko on "Maastapoistamisen lykkääminen", ja sen 1 kohdan alakohdassa säädetään seuraavasti:

"Jäsenvaltioiden on lykättävä maastapoistamista

a) silloin, kun se loukkaisi palauttamiskiellon periaatetta; tai

b) niin kauan kuin myönnetään 13 artiklan 2 kohdan mukaista lykkäystä."

Sen 12 artiklassa todetaan seuraavaa:

"Palauttamispäätökset sekä mahdollisesti annetut maahantulokieltoa ja maastapoistamista koskevat päätökset on annettava kirjallisina, ja niissä on mainittava ratkaisun tosiseikkoihin liittyvät ja oikeudelliset perusteet sekä käytettävissä olevat oikeussuojakeinot. [...]"

Direktiivin 13 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavasti:

"1. Asianomaiselle kolmannen maan kansalaiselle on annettava mahdollisuus käyttää tehokkaita oikeussuojakeinoja, jotta hän voi hakea muutosta 12 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun palauttamiseen liittyvään päätökseen tai hakea päätöksen uudelleen käsittelyä toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai hallintoviranomaisessa tai muussa toimivaltaisessa elimessä, jonka jäsenet ovat puolueettomia ja riippumattomia.

2. Edellä 1 kohdassa mainitulla viranomaisella tai elimellä on toimivalta tutkia 12 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen palauttamiseen liittyvien päätösten laillisuus sekä mahdollisuus väliaikaisesti lykätä niiden täytäntöönpanoa, jollei väliaikaista lykkäystä jo sovelleta kansallisen lainsäädännön nojalla."

Direktiivin 14 artiklan 1 kohdassa todetaan seuraavaa:

"Jäsenvaltioiden on 16 ja 17 artiklassa tarkoitettua tilannetta lukuun ottamatta varmistettava, että kolmansien maiden kansalaisten osalta otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon seuraavat periaatteet vapaaehtoista paluuta varten 7 artiklan mukaisesti myönnetyn ajan kuluessa sekä aikoina, jolloin maastapoistamista on lykätty 9 artiklan mukaisesti:[...]"

[...]

b) tarjotaan kiireellistä terveydenhoitoa ja välttämätöntä sairaanhoitoa."

Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?

Ulkomaaalaisten maahantulo-oikeudesta, oleskelusta, asettautumisesta ja maastapoistamisesta annetun lain 3 §:n i momentin 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Ranskassa oleskeleva ulkomaalainen, joka todistaa henkilöllisyytensä 2 §:n mukaisesti ja joka kärsii sairaudesta, josta aiheutuu todellinen hengenvaara, ruumiillista koskemattomuutta uhkaava vaara tai epäinhimillisen tai halventavan kohtelun vaara, kun hänen alkuperämaassaan tai oleskelumaassaan ei ole mitään asianmukaista hoitoa, voi hakea ministeriltä tai tämän tähän tehtävään valtuuttamalta lupaa oleskella Ranskassa."

Kysymykset

Kysymys 1. Sovelletaanko perusoikeuskirjan 47 artiklaa lykkäämistä (tai sen puuttumista) koskeviin kansallisiin menettelysääntöihin?

- Kyllä. Perusoikeuskirja on perusoikeuksien luettelo, jota sovelletaan lähtökohtaisesti aina, kuten Euroopan ihmisoikeussopimusta (EIS).
- Kyllä, koska näitä sääntöjä pidetään direktiivin 2008/115/EY soveltamisena.
- Ei, koska direktiivin 2008/115/EY 13 artiklan 2 kohdassa ei edellytetä, että 13 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla oikeussuojakeinolla olisi välttämättä oltava lykkäävä vaikutus.
- Ei. Tämä asia koskee turvapaikkaa, ja perusoikeuskirjan 47 artiklalla taataan oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin vain siviilioikeudellisissa vaateissa ja rikoskanteissa.

Taustatietoa kouluttajille

Alkuhuomautukset

Tämä tapaustutkimus perustuu unionin tuomioistuimen (EUT) asiaan C-562/13, *Abdida*, ECLI:EU:C:2014:2453, 18.12.2014.

Tämä tapaustutkimus koskee vain palauttamispäätöstä koskevan muutoksenhaun lykkäävää vaikutusta, jota unionin tuomioistuin käsittelee 39–53 kohdassa. Siinä ei käsitellä kysymystä siitä, onko perustarpeista huolehdittava. Tapaustutkimuksen tosiseikkoja on yksinkertaistettu, ja tämä näkökohta on jätetty pois.

Kysymykset ja vastaukset

Kysymys 1. Sovelletaanko perusoikeuskirjan 47 artiklaa lykkäämistä (tai sen puuttumista) koskeviin kansallisiin menettelysääntöihin?

- a. Kyllä. Perusoikeuskirja on perusoikeuksien luettelo, jota sovelletaan lähtökohtaisesti aina, kuten Euroopan ihmisoikeussopimusta.
- b. **Kyllä, koska näitä sääntöjä pidetään direktiivin 2008/115/EY soveltamisena.**
- c. Ei, koska direktiivin 2008/115/EY 13 artiklan 2 kohdassa ei edellytetä, että 13 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla oikeussuojakeinolla olisi välttämättä oltava lykkäävä vaikutus.
- d. Ei. Tämä asia koskee turvapaikkaa, ja perusoikeuskirjan 47 artiklalla taataan oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin vain siviilioikeudellisisa vaateissa ja rikoskanteissa.

Alkuhuomautukset

Perusoikeuskirjaa koskevan asian analyysi on tärkeää aloittaa tarkastamalla, sovelletaanko perusoikeuskirjaa sen 51 artiklan 1 kohdan perusteella. Tätä kysymystä käsitellessä voitaisiin keskittyä siihen, miksi tämä tärkeä alustava vaihe on toteutettava johdonmukaisesti (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 3). Lisäksi voidaan viitata käsikirjan lukuun 7, jossa on tarkistuslista perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan soveltamisesta.

On erittäin tärkeää muistaa, että EU:n perusoikeuksia sovelletaan vain tilanteissa, jotka kuuluvat unionin oikeuden soveltamisalaan. Siinä on merkittävä ero Euroopan ihmisoikeussopimukseen, jota sovelletaan lähtökohtaisesti kaikissa asioissa. Perusoikeuskirjaa sovellettaessa on tarkastettava perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan perusteella, onko asiassa ky-

seessä puhtaasti kansallinen tilanne, jossa perusoikeuskirjalla ei ole minkäänlaista asemaa, vai kuuluuko se unionin oikeuden soveltamisalaan, jolloin perusoikeuskirjaa sovelletaan. Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan järjestelmässä on pohjimmiltaan kyse tästä: unionin perusoikeuksien soveltaminen edellyttää unionin oikeuden muiden säännösten soveltamista. On siis tärkeää muistaa, että perusoikeuskirjan soveltaminen liittyy aina unionin oikeuden muiden säännösten soveltamiseen.

Tämä kysymys ei sinänsä ole selkeä asiassa *Abdida*. Unionin tuomioistuin käyttää perusoikeuskirjaa direktiivin 2008/115/EY 5 ja 13 artiklan tulkinnassa.

Oikea vastaus

Vaihtoehto b on oikea vastaus (ks. tilanne A.3 perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 7).

Selitys

Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjaa sovelletaan kaikkiin kansallisiin toimenpiteisiin, joilla sovelletaan unionin oikeutta. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan "unionin oikeuden soveltamisen" merkitys on laaja, ja se kattaa kaiken unionin oikeuden täytäntöönpanon ja soveltamisen jäsenvaltioissa. Se tarkoittaa samaa kuin "toimiminen unionin oikeuden soveltamisalalla" ja koskee kaikkia tilanteita, joihin sovelletaan unionin oikeutta.

Tässä asiassa perusoikeuskirjan soveltaminen liittyy direktiivin 2008/115/EY 13 artiklan 2 kohtaan, jossa jäsenvaltioille annetaan harkintavaltaa palauttamispäätösten täytäntöönpanon väliaikaiseen lykkäämiseen. Tällaisen jäsenvaltioiden harkintavallan käyttö katsotaan periaatteessa "unionin oikeuden soveltamiseksi" riippumatta siitä, onko kyseessä harkintavallan pakollinen vai valinnainen käyttö. Voi jopa olla niin, että perusoikeuskirjan noudattamisen vuoksi on pakollista käyttää harkintavaltaa unionin oikeuden perusteella. Juuri näin tapahtuu tässä asiassa (muuta esimerkkejä, joissa harkintavalta osoittautuu velvollisuudeksi, ovat EUT, C-411/10 ja C-493/10, N.S., 21.12.2011, kohdat 55, 68–69 ja 106–108; ja EUT, C-329/13, *Stefan*, 8.5.2014, 35 kohta). Siksi vaihtoehto c ei ole oikein.

Vaihtoehto a ei ole oikein (ks. alkuhuomautukset).

Vaihtoehto d ei ole oikein. Perusoikeuskirjan 47 artiklan tärkeä lisäarvo verrattuna Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan on siinä, että sen soveltamisala ei rajoitu siviilioikeudellisiin vaateisiin ja rikoskanteisiin. Niin ollen sitä sovelletaan muilla riita-aloilla, kuten turvapaikka- ja muuttoliikeasioissa ja verotuksessa.

Kysymys 2. Pohdi perusoikeuskirjan asiaankuuluvien säännösten perusteella, ovatko Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö merkityksellisiä.

Oikea vastaus

Kyllä Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö ovat lähtökohteisesti merkityksellisiä perusoikeuskirjan 47 artiklan ja 19 artiklan 3 kohdan soveltamisessa. Unionin tuomioistuimien viittaa myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön (ks. *Abdida*, kohdat 47 ja 51).

Selitys

Euroopan ihmisoikeussopimus ei ole unionin oikeuteen muodollisesti sisällytetty oikeudellinen väline. Perusoikeuskirjassa on kuitenkin oikeuksia, jotka vastaavat ihmisoikeussopimuksessa taattuja oikeuksia (niin sanotut vastaavat oikeudet). Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan mukaan kyseisten perusoikeuskirjan vastaavien oikeuksien merkitys ja kattavuus ovat samat kuin mainitussa ihmisoikeussopimuksessa (ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiaankuuluvassa oikeuskäytännössä). Ihmisoikeussopimuksessa määrätään vähimmäissuojan tasosta. Unionin oikeudessa voidaan määrätä laajemmasta suojasta (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 2 ja vaiheet 9 ja 10 luvussa 8).

Perusoikeuskirjan 52 artikla – Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta

”3. Siltä osin kuin tämän perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevassa eurooppalaisessa yleissopimuksessa taattuja oikeuksia, niiden merkitys ja kattavuus ovat samat kuin mainitussa yleissopimuksessa. Mitä tässä määrätään, estä unionia määräämästä tätä laajemmasta suojasta.”

Mistä tiedän, onko kyse vastaavista oikeuksista?

Vastaus on löydettävissä perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan selityksessä ja kyseessä olevaa tiettyä perusoikeuskirjan säännöstä koskevassa selityksessä ”Euroopan unionin perusoikeuskirjan selityksissä” (saatavana EUR-Lex-sivuston kohdassa ”Perussopimukset / Muut sopimukset ja pöytäkirjat”, EUVL C 303, 14.12.2007).

Selitys 19 artiklaan – Suoja palauttamis-, karkottamis- ja luovuttamistapauksissa

[...]

*Artiklan 2 kohdassa otetaan huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa koskeva Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö (ks. *Ahmed vs. Itävalta*, tuomio 17.12.1996, Kok. 1996–VI, s. 2206 ja *Soering*, tuomio 7.7.1989).”*

Selitys 47 artiklaan – Oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen

”Artiklan ensimmäinen kohta perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan:

’Jokaisella, jonka tässä yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä siinäkin tapauksessa, että oikeuksien ja vapauksien loukkauksen ovat tehneet virantoimituksessa olevat henkilöt.’

Suoja on unionin oikeudessa kuitenkin laajempi, sillä siinä turvataan oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin tuomarin edessä.

[...]

Artiklan toinen kohta perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohtaan, joka kuuluu seuraavasti:

’Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteenä. Päätös on annettava julkisesti, mutta lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy koko oikeudenkäyntiin tai osaan siitä demokraattisen yhteiskunnan moraalin, yleisen järjestyksen tai kansallisen turvallisuuden vuoksi nuorten henkilöiden etujen tai osapuolten yksityiselämän suojaamisen niin vaatiessa, tai siinä määrin kuin tuomioistuin harmitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuutta.’

Oikeutta saada asia käsiteltäväksi tuomioistuimessa ei sovelleta unionin oikeudessa ainoastaan oikeuksia ja velvollisuuksia koskeviin riita-asioihin. Tämä johtuu siitä, että unioni on oikeusyhteisö, kuten yhteisöjen tuomioistuin totesi asiassa 294/83, *Vihreät vastaan Euroopan parlamentti* (tuomio 23.4.1986, Kok. 1986, s. 1339). Euroopan ihmisoikeussopimuksessa annettuja takuita sovelletaan unionissa kuitenkin samalla tavalla niiden soveltamisalaa lukuun ottamatta.

*Artiklan kolmannen kohdan osalta on aiheellista todeta, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti oikeusapua on annettava tapauksissa, joissa oikeusavun puuttuminen tekisi tehottomaksi tehokkaan oikeussuojan takuun (Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiassa *Airey* 9.10.1979 antama tuomio, sarja A, Kok. 32, s. 11). Myös Euroopan unionin tuomioistuimella on oikeusapujärjestelmä.”*

Selitys 52 artiklaan – Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta

”Peruskirjan artiklat, joilla on sama merkitys ja kattavuus kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen (ECHR) vastaavilla artikloilla:

[...]

19 artiklan 2 kohta vastaa ECHR:n 3 artiklaa sellaisenaan kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkitsi,

[...]

Artiklat, joilla on sama merkitys kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaavilla artikloilla, mutta joiden kattavuus on laajempi:

[...]

47 artiklan 2 ja 3 kohta vastaa ECHR:n 6 artiklan 1 kohtaa, jonka soveltamisala on rajoitettu oikeuksia ja velvollisuuksia koskeviin riita-asioihin tai rikossyytteisiin; rajoituksella ei ole merkitystä unionin oikeuden ja sen täytäntöönpanon kannalta.

[...]”.

Kysymys 3. Tarkoitetaanko direktiivin 2008/115/EY 5 ja 13 artiklalla tarkasteltuna yhdessä perusoikeuskirjan 19 artiklan 2 kohdan ja 47 artiklan kanssa, että on oltava mahdollisuus hakea lykkäävin vaikutuksin muutosta palauttamispäätökseen, jonka täytäntöönpano saattaa altistaa kyseessä olevan kolmannen maan kansalaisen vakavaan vaaraan siitä, että hänen terveydentilansa heikkenee vakavasti ja peruuttamattomasti?

Oikea vastaus

Kyllä (ks. *Abdiba*, kohdat 46–53).

Unionin tuomioistuimen mukaan direktiivin 2008/115/EY 5 ja 13 artiklaa tarkasteltuina yhdessä perusoikeuskirjan 19 artiklan 2 kohdan ja 47 artiklan kanssa, on tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jossa ei säädetä mahdollisuudesta hakea lykkäävin vaikutuksin muutosta palauttamispäätökseen, jonka täytäntöönpano saattaa altistaa kyseessä olevan kolmannen maan kansalaisen vakavaan vaaraan siitä, että hänen terveydentilansa heikkenee vakavasti ja peruuttamattomasti.

Selitys

Direktiivissä ei edellytetä, että 13 artiklan 1 kohdassa säädetyllä oikeussuojakeinolla on lykkäävä vaikutus. Tällaisen muutoksenhaun piirteet on kuitenkin määritettävä siten, että ne vastaavat perusoikeuskirjan 47 artiklaa, jossa toistetaan tehokasta tuomioistuimen antamaa oikeussuojaa koskeva periaate.

Tässä yhteydessä on huomattava, että perusoikeuskirjan 19 artiklan 2 kohdassa määrätään muun muassa, että ketään ei saa palauttaa sellaiseen maahan, jossa häntä vakavasti uhkaa epäinhimillinen tai halventava kohtelu. Unionin tuomioistuin viittaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön ja katsoo, että erittäin poikkeuksellisissa tapauksissa, joissa vakavasti sairaan kolmannen maan kansalaisen poistaminen sellaiseen maahan, jossa ei ole asianmukaista hoitoa, loukkaisi palauttamiskiellon periaatetta, jäsenvaltiot eivät siis direktiivin 2008/115/EY 5 artiklan, luettuna perusoikeuskirjan 19 artiklan 2 kohdan valossa, mukaisesti voi panna maastapoistamista täytäntöön.

Näitä erittäin poikkeuksellisia tapauksia luonnehtivat sen vahingon vakavuus ja korjaamattomuus, joka johtuu kolmannen maan kansalaisen poistamisesta sellaiseen maahan, jossa häntä vakavasti uhkaa epäinhimillinen tai halventava kohtelu.

Palauttamispäätökseen – jonka täytäntöönpano saattaa altistaa kyseessä olevan kolmannen maan kansalaisen vakavaan vaaraan siitä, että hänen terveydentilansa heikkenee vakavasti ja peruuttamattomasti – kohdistetun muutoksenhaun tehokkuus edellyttää näin ollen sitä, että kyseisellä kolmannen maan kansalaisella on käytettävissään muutoksenhakekeino lykkäävin vaikutuksin sen varmistamiseksi, ettei palauttamispäätöstä panna täytäntöön ennen kuin toimivaltainen viranomais on voinut tutkia väitteen direktiivin 2008/115/EY 5 artiklan, luettuna perusoikeuskirjan 19 artiklan 2 kohdan valossa, rikkomisesta.

Kirjallisuutta

Perusoikeusviraston käsikirjan luvun 1 ”Soveltamis-ala” ja ”Mikä on perusoikeuskirjan 51 artiklan taivote?” ja luvut 3, 4, 7 ja 8.

TAPAUSTUTKIMUS 7 – HARRASTAJAJOURNALISMIA YOUTUBESSA TIETOSUOJA JA TIETOYHTEISKUNTA

Moniste osallistujille

Asian tosiseikat

Persson kuvasi poliisiasemalla videon. Se koski hänen kuulusteluun häntä vastaan vireille pannun hallinnollista rikkomusta koskevan menettelyn yhteydessä. Videolla oli mahdollista nähdä poliisiasema ja useita poliiseita hoitamassa tehtäviään. Sillä voi kuulla keskustelun, jota Persson kävi poliisien kanssa tiettyjen hallinnollisten toimien suorittamisen aikana. Sillä voi kuulla Perssonin sekä kyseessä olevien poliisien ja Perssonin seuralaisen äänet. Persson julkaisi kuvansa videon [YouTube](#)-verkkosivustolla.

Kansallinen tietosuojaviranomainen katsoi päätöksessään, että Persson oli rikkinut asiaankuuluvia kansallisia oikeussääntöjä, koska hän ei ollut antanut poliiseille tietoja videon kuvaamisen tarkoituksesta. Hän ei ollut myöskään ilmoittanut kansalliselle tietosuojaviranomaiselle kyseessä olevan videon kuvaamisen ja sen verkkosivustolla julkaisemisen tarkoituksesta sellaisia tietoja, jotka osoittaisivat, että tarkoitus oli asiaankuuluvien kansallisten oikeussääntöjen mukainen. Niinpä kansallinen tietosuojaviranomainen määräsi Perssonin poistamaan kyseisen videon YouTubea ja muilta verkkosivustoilta, joilla se oli julkaistu.

Persson saattoi kanteen vireille kansallisessa tuomioistuimessa. Hän myöntää, että hänellä ei ollut poliiseilta yksiselitteistä suostumusta videon kuvaamiseen eikä sen myöhempään julkaisemiseen verkossa. Hän kuitenkin väittää, että hän oli videon julkaisemalla halunnut saada yhteiskunnan tietoiseksi lainvastaisena pitämästään poliisin toiminnasta.

Kansallinen tuomioistuin katsoo, että unionin tuomioistuimen (EUT) aiemman oikeuskäytännön perusteella on selvää, että kyseessä olevan toiminnan kuvaami-

nen ja lataaminen verkkoon kuuluvat yleisen tietosuoja-asetuksen²⁷ soveltamisalaan ja että poikkeuksia ei sovelleta. Henkilötietojen käsittely ei etenään kuulu poikkeukseen sisältyvään ”yksinomaan henkilökohdaiseen tai kotitaloutta koskevaan toimintaan”, koska Persson ei ollut rajoittanut videon levittämistä ja oli näin saattanut ”henkilötietoja rajoittamattoman henkilöryhmän saataville”. Kansallinen tuomioistuin pyytää kuitenkin unionin tuomioistuimelta neuvoa seuraavassa kysymyksessä: sisältyvätkö Perssonin toimenpiteiden kaltaiset yksityishenkilön toimenpiteet yleisen tietosuoja-asetuksen 85 artiklassa tarkoitettuun ”journalistisen tarkoituksen” käsitteeseen?

Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?

Euroopan unionin perusoikeuskirja (perusoikeuskirja)

7 artikla – Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen

”Jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan.”

8 artikla – Henkilötietojen suoja

”1. Jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan.

²⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus), EUVL L 1119, 2016.

2. Tietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Jokaisella on oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi.

3. Riippumaton viranomainen valvoo näiden sääntöjen noudattamista.”

11 artikla – Sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus

”1. Jokaisella on oikeus sananvapauteen. Tämä oikeus sisältää mielipiteenvapauden sekä vapauden vastaanottaa ja levittää tietoja tai ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta.

2. Tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta kunnioitetaan.”

Yleinen tietosuoja-asetus

Tarkoitus

Yleisen tietosuoja-asetuksen tarkoituksena on varmistaa luonnollisten henkilöiden perusoikeuksien ja -vapauksien, kuten perusoikeuskirjan 7 artiklassa taatun yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamista koskevan oikeuden ja perusoikeuskirjan 8 artiklassa taatun henkilötietojen suojaa koskevan oikeuden, suojele ja sallia henkilötietojen vapaa liikkuvuus.

Tähän tavoitteeseen ei voida kuitenkaan pyrkiä ottamatta huomioon sitä, että mainitut perusoikeudet

on sovittava tietyssä määrin yhteen sananvapautta koskevan perusoikeuden (perusoikeuskirjan 11 artikla) kanssa.

6 artikla – Käsittelyn lainmukaisuus

”1. Käsittely on lainmukaista ainoastaan jos ja vain siltä osin kuin vähintään yksi seuraavista edellytyksistä täyttyy: [...]

f) käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttamiseksi, paitsi milloin henkilötietojen suoja edellyttävät rekisteröidyn edut tai perusoikeudet ja -vapaudet syrjäyttävät tällaiset edut, erityisesti jos rekisteröity on lapsi.”

85 artikla – Käsittely ja sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus

”2. Käsittelylle journalistisia tarkoituksia varten tai akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten jäsenvaltioiden on säädettävä vapautuksia tai poikkeuksia II luvun (periaatteet), III luvun (rekisteröidyn oikeudet), IV luvun (rekisterinpitäjä ja henkilötietojen käsittelijä), V luvun (henkilötietojen siirto kolmansiin maihin tai kansainvälisille järjestöille), VI luvun (riippumattomat valvontaviranomaiset), VII luvun (yhteistyö ja yhdenmukaisuus) ja IX luvun (tietojenkäsittelyyn liittyvät erityistilanteet) säännöksiin, jos ne ovat tarpeen henkilötietojen suoja koskevan oikeuden sovittamiseksi yhteen sananvapauden ja tiedonvälityksen vapauden kanssa.”

Kysymykset

Perssonin on maksettava oikeudenkäyntimaksuja (27,50 euroa), jotta hän voi saattaa asiansa kansalliseen tuomioistuimeen.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 78 artiklan 1 kohdassa säädetään oikeudesta tehokkaihin oikeussuojakeinoihin itseä koskevia kansallisten tietosuojaviranomaisten päätöksiä vastaan. Yleisessä tietosuoja-asetuksessa ei kuitenkaan ole säännöstä kyseisiä oikeudenkäyntimenettelyjä koskevista oikeudenkäyntimaksuista tai menettelysäännöistä.

Oikeudenkäyntimaksujen maksamisvelvollisuus perustuu kansalliseen prosessioikeuteen. Kyseessä olevaa kansallista lakia sovelletaan yleisesti hallinnollisiin asioihin, eikä sitä ollut tarkoitettu yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanoon. Tässä nimenomaisessa asiassa kansallisessa prosessioikeudessa säädetään oikeudenkäyntimaksuja koskevasta poikkeuksesta. Valitettavasti Persson ei täytä tämän poikkeuksen vaatimuksia, koska taloudelliseen asemaan liittyvien ehtojen lisäksi poikkeus koskee vain yli 30-vuotiaita henkilöitä. Hän ei ole samaa mieltä ja katsoo, että poikkeusta koskevat vaatimukset loukkaavat syrjintäkiellon periaatetta (perusoikeuskirjan 21 artikla).

Taustatietoa kouluttajille

Alkuhuomautukset

Tämä asia perustuu asiaan EUT, C-345/17, *Buivids*, ECLI:EU:C:2019:122, 14.2.2019. Asiassa *Buivids* hyödynnetään aiempaa oikeuskäytäntöä:

- EUT, C-101/01, *Lindqvist*, ECLI:EU:C:2003:596, 6.11.2003;
- EUT, C-73/07, *Satamedia*, EU:C:2008:727, 16.12.2008.

On huomattava, että asia *Buivids* perustuu [tietosuojadirektiiviin 95/46/EY](#). Tämä direktiivi on kumottu yleisellä tietosuojasetuksella, jota on sovellettu 25.5.2018 lähtien. Asiassa *Buivids* annetussa tuomiossa viitataan tietosuojadirektiivin 7 artiklan f alakohtaan ja 9 artiklaan. Monisteessa nämä säännökset on korvattu (lähes) vastaavilla yleisen tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan f alakohdalla ja 85 artiklalla.

Tapaustutkimuksessa käsitellään vain tuomion sitä osaa, joka koskee toista kysymystä, jossa unionin tuomioistuin antaa kansalliselle tuomioistuimelle ohjeita siitä, miten se voi selvittää, koskeeko toiminta henkilötietojen käsittelyä direktiivissä tarkoitettuun journalistiseen tarkoitukseen. Toisen kysymyksen osalta unionin tuomioistuin totesi, että kyseessä olevan videon kaltainen videotallenne ja sen julkaiseminen internetin videosivustolla kuuluvat direktiivin 95/46/EY soveltamisalaan. Sillä ei ole vaikutusta, että tallenne on ainutkertainen. Video on joka tapauksessa kuvattu digitaalisella kameralla ja tallennettu mainitun kameran muistiin, ja siksi se voidaan katsoa automatisoiduksi henkilötietojen käsittelyksi. Sekään, että kyse on toimistossa olevien poliisien kuvista, ei muuta tätä, koska direktiivissä ei säädetä poikkeuksesta tähän sääntöön. Tuomion tämä osa sisältyy tapaustutkimuksen tosiseikkoihin, ja siksi se otetaan huomioon mutta ei kuulu kysymyksiin. On kuitenkin huomattava, että tämä tuomion osa tarkoittaa, että tietosuoja sovelletaan erilaisiin kolmansien osapuolten henkilötietoja koskeviin harrastajajulkaisuihin sosiaalisen median eri muodoissa, kuten Facebookissa ja Instagramissa.

Kysymykset ja vastaukset

Perssonin on maksettava oikeudenkäyntimaksuja (27,50 euroa), jotta hän voi saattaa asiansa kansalliseen tuomioistuimeen. Yleisen tietosuojasetuksen 78 artiklan 1 kohdassa säädetään oikeudesta tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin itseä koskevia kansallisten tietosuojaviranomaisten päätöksiä vastaan. Yleisessä tietosuojasetuksessa ei kuitenkaan ole säännöstä kyseisiä oikeudenkäyntimenettelyjä koskevista oikeudenkäyntimaksuista tai menettelysäännöistä. Oikeudenkäyntimaksujen maksamisvelvollisuus perustuu kansalliseen prosessioikeuteen.

Kyseessä olevaa kansallista lakia sovelletaan yleisesti hallinnollisiin asioihin, eikä sitä ollut tarkoitettu yleisen tietosuojasetuksen täytäntöönpanoon. Tässä nimenomaisessa asiassa kansallisessa prosessioikeudessa säädetään oikeudenkäyntimaksuja koskevasta poikkeuksesta. Valitettavasti Persson ei täytä tämän poikkeuksen vaatimuksia, koska taloudelliseen asemaan liittyvien ehtojen lisäksi poikkeus koskee vain yli 30-vuotiaita henkilöitä. Hän ei ole samaa mieltä ja katsoo, että poikkeusta koskevat vaatimukset loukkaavat syrjintäkiellon periaatetta (perusoikeuskirjan 21 artikla).

Kysymys 1. Sovelletaanko perusoikeuskirjaa oikeudenkäyntimaksuja koskevaan kansalliseen lainsäädäntöön?

- a. Kyllä. Perusoikeuskirja on perusoikeuksien luettelo, jota sovelletaan lähtökohtaisesti aina, kuten Euroopan ihmisoikeussopimusta.
- b. Ei. Asetuksessa ei ole säännöksiä oikeudenkäyntimaksuista tai menettelysäännöistä. Nämä säännökset kuuluvat kansalliseen menettelylliseen itsemääräämisoikeuteen.
- c. Ei. Kyseessä olevaa kansallista oikeutta sovelletaan yleisesti, eikä sitä ole tarkoitettu asetuksen täytäntöönpanoon.
- d. **Kyllä. Se koskee kansallista menettelysääntöä, jota käytetään yleisen tietosuojasetuksen yhteydessä.**

Alkuhuomautukset

Perusoikeuskirjaa koskevan asian analyysi on tärkeää aloittaa tarkastamalla, sovelletaanko perusoikeuskirjaa sen 51 artiklan 1 kohdan perusteella. Tätä kysymystä käsiteltäessä voitaisiin keskittyä siihen, miksi tämä tärkeä alustava vaihe on toteutettava johdonmukaisesti (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 3). Lisäksi voidaan viitata käsikirjan lukuun 7, jossa on tarkistuslista perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan soveltamisesta.

On erittäin tärkeää muistaa, että EU:n perusoikeuksia sovelletaan vain tilanteissa, jotka kuuluvat unionin oikeuden soveltamisalaan. Siinä on merkittävä ero Euroopan ihmisoikeussopimukseen, jota sovelletaan lähtökohtaisesti kaikissa asioissa. Perusoikeuskirjaa sovellettaessa on tarkastettava perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan perusteella, onko asiassa kyseessä puhtaasti kansallinen tilanne, jossa perusoikeuskirjalla ei ole minkäänlaista asemaa, vai kuuluuko se unionin oikeuden soveltamisalaan, jolloin perusoikeuskirjaa sovelletaan. Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan järjestelmässä on pohjimmiltaan kyse tästä: unionin perusoikeuksien soveltaminen edellyttää unionin oikeuden muiden säännösten soveltamista. On siis tärkeää muistaa, että perusoikeuskirjan soveltaminen liittyy aina unionin oikeuden muiden säännösten soveltamiseen.

Tätä kysymystä ei ole otettu asiasta *Buivids*.

Oikea vastaus

Vaihtoehto d on oikea vastaus (ks. tilanne A.4 perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 7).

Selitys

Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjaa sovelletaan kaikkiin kansallisiin toimenpiteisiin, joilla sovelletaan unionin oikeutta. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ”unionin oikeuden soveltamisen” merkitys on laaja, ja se kattaa kaiken unionin oikeuden täytäntöönpanon ja soveltamisen jäsenvaltioissa. Se tarkoittaa samaa kuin ”toimiminen unionin oikeuden soveltamisalalla” ja koskee kaikkia tilanteita, joihin sovelletaan unionin oikeutta.

Kansalliset toimenpiteet, joita käytetään takaamaan EU:n oikeuden soveltaminen ja tehokkuus (seuraamukset, korjaavat toimenpiteet ja täytäntöönpano), katsotaan perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuksi ”unionin oikeuden soveltamiseksi”. EU:n perusoikeuksia sovelletaan näihin kansallisiin toimenpiteisiin, jos niitä käytetään unionin oikeuden yhteydessä. Tätä sääntöä sovelletaan tavallisesti riippumatta siitä, sisältääkö kyseessä oleva unionin säädös erityisiä säännöksiä (velvoitteita) EU:n oikeuden tehokkuudesta.

Vaihtoehto a ei ole oikein (ks. alkuhuomautukset).

Vaihtoehdossa b todetaan oikein, että kyseiset säännöt kuuluvat kansalliseen menettelylliseen itsemääräämisoikeuteen. Kuten edellä kuitenkin on selitetty, tämän menettelyllisen itsemääräämisoikeuden mukaan toimiminen voidaan katsoa unionin oikeuden soveltamiseksi (perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohta).

Vaihtoehto c ei ole oikein. Yleiset oikeussäännöt, joilla ei ole tarkoitus soveltaa unionin oikeutta, voidaan katsoa 51 artiklan mukaiseksi soveltamiseksi, jos sääntöä käytetään unionin oikeuden yhteydessä.

Kysymys 2. Pohdi perusoikeuskirjan asiaankuuluvien säännösten perusteella, ovatko Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö merkityksellisiä tässä asiassa.

Oikea vastaus

Kyllä Euroopan ihmisoikeussopimus on lähtökohtaisesti merkityksellinen perusoikeuskirjan 8 ja 11 artiklan soveltamisessa.

Selitys

Euroopan ihmisoikeussopimus ei ole unionin oikeuden muodollisesti sisällytetty oikeudellinen väline.

Perusoikeuskirjassa on kuitenkin oikeuksia, jotka vastaavat ihmisoikeussopimuksessa taattuja oikeuksia (niin sanotut vastaavat oikeudet). Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan mukaan kyseisten perusoikeuskirjan vastaavien oikeuksien merkitys ja kattavuus ovat samat kuin mainitussa ihmisoikeussopimuksessa (ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiaankuuluvassa oikeuskäytännössä). Ihmisoikeussopimuksessa määrätään vähimmäissuojan tasosta. Unionin oikeudessa voidaan määrätä laajemmasta suojasta (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 2 ja vaiheet 9 ja 10 luvussa 8).

Perusoikeuskirjan 52 artikla – Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta

”3. Siltä osin kuin tämän perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevassa eurooppalaisessa yleissopimuksessa taattuja oikeuksia, niiden merkitys ja kattavuus ovat samat kuin mainitussa yleissopimuksessa. Mitä tässä määrätään, ei estä unionia määräämästä tätä laajemmasta suojasta.”

Mistä tiedän, onko kyse vastaavista oikeuksista?

Vastaus on löydettävissä perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan selityksessä ja kyseessä olevaa tiettyä perusoikeuskirjan säännöstä koskevassa selityksessä ”Euroopan unionin perusoikeuskirjan selityksissä” (saatavana EUR-Lex-sivuston kohdassa ”Perussopimukset / Muut sopimukset ja pöytäkirjat”, EUVL C 303, 14.12.2007).

Selitys 7 artiklaan – Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen

”Tässä 7 artiklassa turvatut oikeudet vastaavat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvattuja oikeuksia. Tekniikan kehityksen huomioon ottamiseksi sana ”kirjeenvaihtonsa” on korvattu sanalla ”viestiensä.”

Selitys 11 artiklaan – Sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus

”Tämä 11 artikla vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklaa [...]”

Selitys 52 artiklaan – Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta

”[...] Peruskirjan artiklat, joilla on sama merkitys ja kattavuus kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen (ECHR) vastaavilla artikloilla:

[...]

– 7 artikla vastaa ECHR:n 8 artiklaa,

[...]

– 11 artikla vastaa ECHR:n 10 artiklaa.”

Tästä johtuu, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 ja 10 artikla (ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiaankuuluva oikeuskäytäntö) ovat suojan vähimmäistason vahvistamisen kannalta lähtökohtaisesti merkityksellisiä perusoikeuskirjan 7 ja 11 artiklaa koskeville selityksille (ks. *Buivids*, 65 kohta: unionin tuomioistuin mainitsee vain perusoikeuskirjan 7 artiklan).

Perusoikeuskirjan 8 artiklalla ei ole vastaavaa artiklaa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin tulkinnut ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan sisältävän tietosuojan (EIT, S ja *Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta*, nrot 30562/04 ja 30566/04, 4.12.2008 (suuri jaosto)).

Asiassa *Buivids* unionin tuomioistuin viittasi oikeuskäytäntöön, jossa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on esittänyt joukon huomioon otettavia merkityksellisiä kriteerejä (ks. *Buivids*, 66 kohta).

Kysymys 3. Miten arvioisit tätä asiaa yleisen tietosuojasetuksen ja perusoikeuskirjan valossa? Pohdi kilpailevien perusoikeuksien välistä tasapainoa.

Unionin tuomioistuimen päätös

Teot eli poliisien videoiminen poliisiasemalla kuulustelutilanteessa ja näin tallennetun videon julkaiseminen internetin videosivustolla, jolle käyttäjät voivat lähettää videoita ja jolla he voivat katsoa ja jakaa niitä, voivat olla kyseisessä säännöksessä tarkoitettua henkilötietojen käsittelyä **journalistisia tarkoituksia** varten (yleisen tietosuojasetuksen 85 artikla), jos mainitusta videosta käy ilmi, että kuvaamisen ja julkaisemisen **ainoana tarkoituksena oli tietojen, mielipiteiden tai ajatusten ilmaiseminen yleisölle**. Kansallisen tuomioistuimen on tutkittava se.

Selitys

Unionin tuomioistuimen lähtökohtana on, että kaksi perusoikeutta eli poliisien oikeus yksityisyydensuojaan ja kantajan oikeus sananvapauteen on sovitettava yhteen (ks. *Buivids*, 62 kohta).

a. Mitä tekijöitä kansallisen tuomioistuimen pitäisi ottaa huomioon? Minkä olisi oltava ratkaisevaa?

Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on tutkia, ilmenekö kyseessä olevasta videosta, että i) sen kuvaamisen ja julkaisemisen ainoana tarkoituksena oli ii) tietojen, mielipiteiden tai ajatusten ilmaiseminen iii) yleisölle (ks. *Buivids*, 59 kohta).

Siksi kyseisten kahden perusoikeuden välisen tasapainon löytämiseksi yksityisyyttä koskevan perusoikeuden suoja edellyttää, että tietosuojasta säädettyjä poikkeuksia ja rajoituksia sovelletaan vain täysin välttämättömän rajoissa (ks. *Buivids*, 64 kohta).

Huomioon otettavia merkityksellisiä kriteerejä ovat muun muassa yleisen intressin mukaisen keskustelun edistäminen, asianomaisen henkilön tunnettuus, uutisoinnin kohde, asianomaisen henkilön aikaisempi käyttäytyminen, julkaistavan aineiston sisältö, muoto ja julkaisemisen seuraukset, tietojen hankkimisen tapa ja olosuhteet sekä tietojen todenperäisyys (ks. *Buivids*, 66 kohta; unionin tuomioistuin ottaa tämän Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä).

b. Olisiko sillä vaikutusta, jos asia koskisi julkaisua painetussa tiedotusvälineessä?

Unionin tuomioistuin ei käsittele tätä aihetta. Julkisiamies viittaa kuitenkin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen ja toteaa seuraavaa (63 kohta):

”Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että internetissä julkaistavat sisällöt ja viestit voivat varmasti todennäköisemmin aiheuttaa vahinkoa ihmisoikeuksien ja vapauksien, erityisesti yksityiselämän kunnioittamista koskevan oikeuden, käytölle kuin vanhanaikaisempaa tekniikkaa, kuten painettuja tiedotusvälineitä, käyttävä lehdistö.”

Näyttää siltä, että tämä tekijä voisi olla merkityksellinen suhteellisuusarvioinnin yhteydessä.

c. Mitä mieltä olet joidenkin jäsenvaltioiden unionin tuomioistuimessa ilmaisemista kannoista, joiden mukaan journalismiin liittyy aina väistämättä jonkin verran muodollisuutta ja ammattimaisia menettelyjä tai valvontaa?

Unionin tuomioistuin katsoi, ettei se, ettei *Buivids* ole ammatiltaan toimittaja, sulje pois sitä, että kyseessä olevan videon kuvaaminen ja julkaiseminen internetin videosivustolla, voi kuulua journalistisia tarkoituksia koskevan poikkeuksen soveltamisalaan (ks. *Buivids*, 55 kohta).

d. Onko sillä väliä, että YouTube ei ole journalistinen alusta?

Ei, koska unionin tuomioistuin katsoi, ettei yksistään se, että *Buivids* laittoi kyseisen tallenteen tällaiselle internetsivustolle kuin YouTube, voi olla esteenä sille, että kyseinen henkilötietojen käsittely katsotaan suoritetuksi tietosuojadirektiivin 9 artiklassa tarkoitettulla tavalla ainoastaan journalistisia tarkoituksia varten (ks. *Buivids*, 56 kohta).

e. Onko sillä merkitystä, että poliiseille ei kerrottu kuvaamisesta ja sen tarkoituksesta?

On otettava huomioon henkilötietojen käsittelijän mahdollisuus ryhtyä toimenpiteisiin yksityisyyden suojan loukkaamisen laajuuden lieventämiseksi. Nyt käsiteltävässä asiassa unionin tuomioistuimelle toimitetusta aineistosta ilmenee, ettei voida sulkea pois

sitä, että kyseessä olevan videon kuvaaminen ja julkaiseminen, jotka tapahtuivat ilman, että asianomaisille henkilöille olisi ilmoitettu kuvaamisesta ja sen tarkoituksesta, loukkaa kyseisten henkilöiden eli kyseisellä videolla näkyvien poliisimiesten yksityisyyden suojaa koskevaa perusoikeutta (ks. *Buivids*, kohdat 66 ja 67).

Kirjallisuutta

Perusoikeusviraston käsikirjan luvun 1 ”Sovelto-
mis-ala” ja ”Mikä on perusoikeuskirjan 51 artiklan ta-
voite?” ja luvut 3, 4 ja 7.

EIT, *Magyar Helsinki Bizottság v. Unkari*, CE:ECHR:2016-
1108JUD001803011, 8.11.2016.

EIT, *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia
Oy v. Suomi*, CE:ECHR:2017: 0627JUD000093113,
27.6.2017.

Erdos, D. (2015), ”From the Scylla of restriction to the
Charybdis of licence? Exploring the scope of the ‘spe-
cial purposes’ freedom of expression shield in Euro-
pean data protection”, *Common Market Law Review*,
nide 52, s. 119–154.

Docksey, C. & Hijmans, H. (2019), ”The Court of Jus-
tice as a key player in privacy and data protection”,
European Data Protection Law Review, nide 5, nro 3,
s. 300–316.

Euroopan tietosuojavaltuutettu (EDPS) (2017), *As-
sessing the necessity of measures that limit the funda-
mental right to the protection of personal data: A toolkit*,
Bryssel, EDPS, saatavana osoitteessa [https://edps.
europa.eu/sites/edp/files/publication/17-06-01_ne-
cessity_toolkit_final_en.pdf](https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/17-06-01_necessity_toolkit_final_en.pdf).

Euroopan tietosuojavaltuutettu (EDPS) (2019), *EDPS
Guidelines on assessing the proportionality of measures
that limit the fundamental rights to privacy and to the
protection of personal data*, Bryssel, EDPS.

TAPAUSTUTKIMUS 8 – TELEVIESTINTÄPALVELUJEN TARJOAJIEN VELVOLLISUUS SÄILYTTÄÄ METATIEDOT TIETOSUOJA JA TIETOYHTEISKUNTA

Moniste osallistujille

Asian tosiseikat

Brown ja Rice nostivat kumpikin toimivaltaisessa kansallisessa tuomioistuimessa tiettyjen kansallisten säännösten laillisuusvalvontaa koskevan kanteen. He vetosivat erityisesti siihen, että nämä säännökset ovat ristiriidassa perusoikeuskirjan kanssa. Heidän kanteensa koskevat kansallista järjestelmää, jossa televiestintäpalvelujen tarjoajat veloitetaan säilyttämään viestintätiedot kaikkien viestintävälineiden ja kaikkien käyttäjien osalta. He väittivät tämän yleisen tietojen säilyttämistä koskevan veloitteen loukkaavan perusoikeuskirjaa. Kansallisen lainsäätäjän mukaan järjestelmän tarkoituksena on antaa toimivaltaisille viranomaisille keinot rikosten tutkimiseen ja torjuntaan. Viestintätietojen säilyttämisen ansiosta viranomaiset voivat saada tietoja henkilön suorittamasta viestinnästä jo ennen kuin häntä epäillään rikokseen osallistumisesta. Koska epäiltyjä ja verkostoja ei usein tunneta etukäteen, kaikkien kansalaisten tiedot säilytetään. Kun tiettyä henkilöä sitten epäillään, poliisi tai tiedustelupalvelu voi yleisen säilytysvelvollisuuden ansiosta saada aiempia tietoja, jotka eivät olisi saatavilla ilman yleistä velvollisuutta säilyttää tietoja. Kansallisten viranomaisten mukaan kohdennetulla tietojen säilyttämisellä ei voida korvata yleistä säilytysvelvollisuutta. Lisäksi kansalliset säännökset koskevat vain liikenne- ja paikkatietoja (joita sanotaan metatiedoiksi ja joista käy ilmi, kenen kanssa, missä, miten ja miten kauan viestintää tapahtui). Ne eivät sisällä puheluiden, tekstiviestien tai sähköpostiviestien sisältöä.

Mitkä unionin oikeuden säännökset ovat tässä merkityksellisiä?

Euroopan unionin perusoikeuskirja (perusoikeuskirja)

7 artikla – Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen

”Jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan.”

8 artikla – Henkilötietojen suoja

”1. Jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan.

2. Tietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Jokaisella on oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi.

3. Riippumaton viranomainen valvoo näiden sääntöjen noudattamista.”

11 artikla – Sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus

”1. Jokaisella on oikeus sananvapauteen Tämä oikeus sisältää mielipiteenvapauden sekä vapauden vastaanottaa ja levittää tietoja tai ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta.”

Direktiivi 2002/58/EC yksityisyyden suojasta ja sähköisestä viestinnästä²⁸

Tavoite

Direktiivin 2002/58/EY tarkoituksena on varmistaa henkilötietojen ja yksityisyyden korkeatasoinen suoja kaikissa sähköisissä viestintäpalveluissa käytettyä tekniikasta riippumatta. Sitä varten direktiivissä 2002/58/EY on erityisiä säännöksiä, joiden tarkoituksena on tarjota sähköisten viestintäpalvelujen käyttäjille suojaa kaikilta heidän henkilötietoihinsa ja yksityisyyteensä kohdistuvilta riskeiltä, jotka johtuvat uudesta teknologiasta ja tietojen automaattisen tallentamisen ja käsittelyn kapasiteetin kasvusta.

Sähköisen viestinnän luottamuksellisuuden periaate

Erityisesti kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdassa säädetään, että jäsenvaltioiden on kansallisella lainsäädännöllään varmistettava yleisen viestintäverkon ja yleisesti saatavilla olevien sähköisten viestintäpalvelujen välityksellä tapahtuvan viestinnän ja siihen liittyvien liikennetietojen luottamuksellisuus. Direktiivissä 2002/58/EY tarkoitettu viestinnän luottamuksellisuuden periaate tarkoittaa, että muita henkilöitä kuin käyttäjiä kielletään yleisesti ilman kyseisten käyttäjien suostumusta tallentamasta sähköiseen viestintään liittyviä liikennetietoja. Direktiivissä on joitakin erityisiä poikkeuksia, kuten liikennetietojen välttämätön käsittely ja tallentaminen palvelujen laskutusta ja markkinointia varten.

²⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/58/EY, annettu 12 päivänä heinäkuuta 2002, henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla, EUVL L 201, 2002, s. 37, sellaisena kuin se on muutettuna Euroopan parlamentin ja neuvoston 25 päivänä marraskuuta 2009 annetulla direktiivillä 2009/136/EY, EUVL L 337, 2009, s. 11.

Kysymykset

Huomautus: kysymykset koskevat ainoastaan tietojen säilyttämistä eivätkä kysymystä toimivaltaisten kansallisten viranomaisten pääsystä säilytettäviin tietoihin.

Tällaisten asioiden saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi on maksettava oikeudenkäyntimaksu (27,50 euroa). Tämä johtuu kansallisesta prosessioikeudesta. Tällaista oikeutta sovelletaan yleisesti hallinnollisiin asioihin, eikä sitä ollut tarkoitettu direktiivin täytäntöönpanoon. Direktiivissä 2002/58/EY ei kuitenkaan ole säännöstä kyseisiä oikeudenkäyntimenettelyjä koskevista oikeudenkäyntimaksuista tai menettelysäännöistä.

Tässä nimenomaisessa asiassa kansallisessa prosessioikeudessa säädetään oikeudenkäyntimaksuja koskevasta poikkeuksesta. Taloudelliseen asemaan liittyvien ehtojen lisäksi poikkeus koskee vain yli 30-vuotiaita henkilöitä. Brown (32-vuotias) täyttää tätä poikkeusta koskevat ehdot, mutta Rice (28-vuotias) ei täytä. Rice ei ole samaa mieltä ja katsoo, että poikkeusta koskevat vaatimukset loukkaavat syrjintäkiellon periaatetta (perusoikeuskirjan 21 artikla).

15 artiklan 1 kohta: jäsenvaltioiden harkintavalta

Direktiivin 2002/58/EY 15 artiklan 1 kohdan nojalla jäsenvaltiot voivat myös ottaa käyttöön poikkeuksia direktiivin 5 artiklan 1 kohdassa esitettyyn periaatetta koskevaan veloitteeseen, jotta henkilötietojen luottamuksellisuus voidaan varmistaa. Säännöksessä todetaan seuraavaa:

"1. Jäsenvaltiot voivat toteuttaa lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, joilla rajoitetaan [tässä direktiivissä] säädettyjen oikeuksien ja velvollisuuksien soveltamisalaa, jos tällaiset rajoitukset ovat välttämättömiä, asianmukaisia ja oikeasuhteisia demokraattisen yhteiskunnan toimenpiteitä kansallisen turvallisuuden (valtion turvallisuus) sekä puolustuksen, yleisen turvallisuuden tai rikosten tai sähköisen viestintäjärjestelmän luvattoman käytön torjunnan, tutkinnan, selvittämisen ja syyteharkinnan varmistamiseksi [...]. Tätä varten jäsenvaltiot voivat muun muassa hyväksyä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, joissa säädetään tietojen säilyttämisestä sellaiseksi rajoitetuksi ajaksi, joka on perusteltua tässä kohdassa säädettyistä syistä. [...]"

Mitä kansallisen oikeuden säännöksiä sovelletaan?

Pääasiassa kyseessä oleva kansallinen lainsäädäntö perustuu direktiivin 2002/58/EY 15 artiklan 1 kohtaan, ja siinä säädetään rikollisuuden torjumiseksi kaikkien tilaajien ja rekisteröityjen käyttäjien liikenne- ja paikatietojen yleisestä ja erotuksetta tapahtuvasta säilyttämisestä kaikkien sähköisten viestintävälineiden osalta. Asiaankuuluvien kansallisten säännösten mukaan televiestintäpalvelujen tarjoajien on säilytettävä viestintätiedot, joita viestinnän lähteen ja kohteen jäljittäminen ja tunnistaminen, päivämäärän, kellonajan, keston ja viestityypin määrittäminen, käytetyn viestintälaitteen tunnistaminen sekä käytetyn matkaviestintälaitteen paikantaminen viestinnän alkaessa ja päättyessä edellyttävät.

Taustatietoa kouluttajille

Alkuhuomautukset

Tämä asia perustuu unionin tuomioistuinin (EUT) tuomioihin asioissa C-203/15 ja C-698/15, *Tele2/Watson*, ECLI:EU:C:2016:970, 21.12.2016, joissa hyödynnetään asioita EUT, C-293/12 ja C-594/12, Digital Rights Ireland, EU:C:2014:238, 8.4.2014.

Tietojen säilyttämistä koskevan [direktiivin 2006/24/EY](#) mukaan televiestintäpalvelujen tarjoajien on unionin oikeuden mukaan säilytettävä liikenne- ja paikakatietoja rikosten selvittämistä, torjuntaa ja syyteharjainta varten. Tämän järjestelmän tarkoituksena oli antaa toimivaltaisille viranomaisille keinot vakavan rikollisuuden tutkimiseen ja torjuntaan ja erityisesti terrorismin torjuntaan. Unionin tuomioistuin totesi direktiivin pätemättömäksi asiassa Digital Rights Ireland. Unionin tuomioistuin totesi, että direktiivin mukainen yleinen säilyttämisvelvollisuus ei ollut perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklan mukainen. Unionin tuomioistuimen tuomion vuoksi unionin oikeudessa ei enää ollut tietojen säilyttämistä koskevaa velvollisuutta televiestintäoperaattoreille. Jäljelle kuitenkin jäi jäsenvaltioiden mahdollisuus säätää kyseisestä velvollisuudesta kansallisessa oikeudessa direktiivin 2002/58/EY 15 artiklan 1 kohdan nojalla. Useat jäsenvaltiot ovat käyttäneet tätä toimivaltaa ja antaneet kansallisia oikeussääntöjä tietojen säilyttämisestä ja kyseisten tietojen saamisesta. Asiassa *Tele2/Watson* keskitytään kysymykseen siitä, onko kyseinen kansallinen lainsäädäntö perusoikeuskirjan mukaista. Asia koskee metatietoja. Useimmissa maissa metatietoja ei ole pidetty niin arkaluonteisina kuin viestinnän sisältöä. Unionin tuomioistuin kuitenkin selvensi asiassa *Tele2/Watson*, että nämä tiedot ovat aivan yhtä arkaluonteista tietoa kuin itse viestinnän sisältö (*Tele2/Watson*, 99 kohta). *Tele2/Watson* koskee sekä kyseisten tietojen säilyttämistä (ensimmäinen kysymys tuomioissa) että toimivaltaisten viranomaisten pääsyä säilytettäviin tietoihin. Tässä tapaus tutkimuksessa keskitytään vain säilyttämiseen eikä pääsyyn.

Kysymykset ja vastaukset

Tällaisten asioiden saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi on maksettava oikeudenkäyntimaksu (27,50 euroa). Tämä johtuu kansallisesta prosessioikeudesta. Tällaista oikeutta sovelletaan yleisesti hallinnollisiin asioihin, eikä sitä ollut tarkoitettu direktiivin täytäntöönpanoon. Direktiivissä 2002/58/EY ei kuitenkaan ole säännöstä kyseisiä oikeudenkäyntimenettelyjä koskevista oikeudenkäyntimaksuista tai menettelysäännöistä. Tässä nimenomaisessa asiassa kansallisessa prosessioikeudessa säädetään oikeudenkäyntimaksuja koskevasta poikkeuksesta. Taloudelliseen asemaan liittyvien ehtojen lisäksi poikkeus koskee vain yli 30-vuotiaita henkilöitä. Brown (32-vuotias) täyttää tätä poikkeusta koskevat ehdot, mutta

Rice (28-vuotias) ei täytä. Rice ei ole samaa mieltä ja katsoo, että poikkeusta koskevat vaatimukset loukkaavat syrjintäkiellon periaatetta (perusoikeuskirjan 21 artikla).

Kysymys 1. Sovelletaanko perusoikeuskirjan 21 artiklaa oikeudenkäyntimaksuja koskevaan kansalliseen lainsäädäntöön?

- Kyllä. Perusoikeuskirja on perusoikeuksien luettelo, jota sovelletaan lähtökohtaisesti aina, kuten Euroopan ihmisoikeussopimusta.
- Ei. Direktiivissä ei ole säännöksiä oikeudenkäyntimaksuista. Nämä säännökset kuuluvat kansalliseen menettelylliseen itsemääräämisoikeuteen.
- Ei. Kyseessä olevaa kansallista oikeutta sovelletaan yleisesti, eikä sitä ole tarkoitettu direktiivin täytäntöönpanoon.
- Kyllä. Se koskee kansallista menettelysääntöä, jota käytetään direktiivin yhteydessä.

Alkuhuomautukset

Perusoikeuskirjaa koskevan asian analyysi on tärkeää aloittaa tarkastamalla, sovelletaanko perusoikeuskirjaa sen 51 artiklan 1 kohdan perusteella. Tätä kysymystä käsiteltäessä voitaisiin keskittyä siihen, miksi tämä tärkeä alustava vaihe on toteutettava johdonmukaisesti (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 3). Lisäksi voidaan viitata käsikirjan lukuun 7, jossa on tarkistuslista perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan soveltamisesta.

On erittäin tärkeää muistaa, että EU:n perusoikeuksia sovelletaan vain tilanteissa, jotka kuuluvat unionin oikeuden soveltamisalaan. Siinä on merkittävä ero Euroopan ihmisoikeussopimukseen, jota sovelletaan lähtökohtaisesti kaikissa asioissa. Perusoikeuskirjaa sovellettaessa on tarkastettava perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan perusteella, onko asiassa kyseessä puhtaasti kansallinen tilanne, jossa perusoikeuskirjalla ei ole minkäänlaista asemaa, vai kuuluuko se unionin oikeuden soveltamisalaan, jolloin perusoikeuskirjaa sovelletaan. Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan järjestelmässä on pohjimmiltaan kyse tästä: unionin perusoikeuksien soveltaminen edellyttää unionin oikeuden muiden säännösten soveltamista. On siis tärkeää muistaa, että perusoikeuskirjan soveltaminen liittyy aina unionin oikeuden muiden säännösten soveltamiseen.

Tätä kysymystä ei ole otettu asiasta *Tele2/Watson*.

Oikea vastaus

Vaihtoehto d on oikea vastaus (ks. tilanne A.4 perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 7).

Selitys

Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjaa sovelletaan kaikkiin kansallisiin toimenpiteisiin, joilla sovelletaan unionin oikeutta. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ”unionin oikeuden soveltamisen” merkitys on laaja, ja se kattaa kaiken unionin oikeuden täytäntöönpanon ja soveltamisen jäsenvaltioissa. Se tarkoittaa samaa kuin ”toimiminen unionin oikeuden soveltamisalalla” ja koskee kaikkia tilanteita, joihin sovelletaan unionin oikeutta.

Kansalliset toimenpiteet, joita käytetään takaamaan EU:n oikeuden soveltaminen ja tehokkuus (seuraukset, korjaavat toimenpiteet ja täytäntöönpano), katsotaan 51 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuksi ”unionin oikeuden soveltamiseksi”. EU:n perusoikeuksia sovelletaan näihin kansallisiin toimenpiteisiin, jos niitä käytetään tässä yhteydessä. Tätä sääntöä sovelletaan tavallisesti riippumatta siitä, sisältääkö kyseessä oleva unionin säädös erityisiä säännöksiä (velvoitteita) EU:n oikeuden tehokkuudesta.

Vaihtoehto a ei ole oikein (ks. alkuhuomautukset).

Vaihtoehdossa b todetaan oikein, että kyseiset säännöt kuuluvat kansalliseen menettelylliseen itsemääräämisoikeuteen. Tämän menettelyllisen itsemääräämisoikeuden mukaan toimiminen voidaan kuitenkin katsoa unionin oikeuden soveltamiseksi (perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohta).

Vaihtoehto c ei ole oikein. Yleiset oikeussäännöt, joilla ei ole tarkoitus soveltaa unionin oikeutta, voidaan katsoa 51 artiklan mukaiseksi soveltamiseksi, jos sääntöä käytetään unionin oikeuden yhteydessä.

Kysymys 2. Pohdi perusoikeuskirjan asiaankuuluvien säännösten perusteella, ovatko Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö merkityksellisiä tässä asiassa.

Oikea vastaus

Kyllä Euroopan ihmisoikeussopimus on lähtökohtaisesti merkityksellinen perusoikeuskirjan 8 ja 11 artiklan soveltamisessa.

Selitys

Niin kauan kuin Euroopan unioni ei ole liittynyt Euroopan ihmisoikeussopimukseen, sitä ei voida pitää muodollisesti unionin oikeusjärjestykseen sisältyvänä oikeudellisena välineenä. Perusoikeuskirjassa on kuitenkin oikeuksia, jotka vastaavat ihmisoikeussopimuksessa taattuja oikeuksia (niin sanotut vastaavat oikeudet). Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan mukaan kyseisten perusoikeuskirjan vastaavien oikeuksien merkitys ja kattavuus ovat samat kuin mainitussa ihmisoikeussopimuksessa (ja Eu-

roopan ihmisoikeustuomioistuimen asiaankuuluvassa oikeuskäytännössä). Ihmisoikeussopimuksessa määrätään vähimmäissuojan tasosta. Unionin oikeudessa voidaan määrätä laajemmasta suojasta (ks. perusoikeusviraston käsikirjan luku 2 ja vaiheet 9 ja 10 luvussa 8).

Perusoikeuskirjan 52 artikla – Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta

”3. Siltä osin kuin tämän perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevassa eurooppalaisessa yleissopimuksessa taattuja oikeuksia, niiden merkitys ja kattavuus ovat samat kuin mainitussa yleissopimuksessa. Mitä tässä määrätään, ei estä unionia määräämästä tätä laajemmasta suojasta.”

Mistä tiedän, onko kyse vastaavista oikeuksista?

Vastaus on löydettävissä perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan selityksessä ja kyseessä olevaa tiettyä perusoikeuskirjan säännöstä koskevassa selityksessä ”Euroopan unionin perusoikeuskirjan selityksissä” (saatavana EUR-Lex-sivuston kohdassa ”Perussopimukset / Muut sopimukset ja pöytäkirjat”, EUVL C 303, 14.12.2007).

Selitys 7 artiklaan – Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen

”Tässä 7 artiklassa turvatut oikeudet vastaavat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvattuja oikeuksia. Tekniikan kehityksen huomioon ottamiseksi sana ”kirjeenvaihtonsa” on korvattu sanalla ”viestensä.”

Selitys 11 artiklaan – Sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus

”Tämä 11 artikla vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklaa

[..]”

Selitys 52 artiklaan – Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta

”[...] Peruskirjan artiklat, joilla on sama merkitys ja kattavuus kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen (ECHR) vastaavilla artikloilla:

[..]

– 7 artikla vastaa ECHR:n 8 artiklaa,

[..]

– 11 artikla vastaa ECHR:n 10 artiklaa.”

Tästä johtuu, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 ja 10 artikla (ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiaankuuluva oikeuskäytäntö) ovat suojan vähimmäistason vahvistamisen kannalta lähtökohtaisesti merkityksellisiä perusoikeuskirjan 7 ja 11 artiklaa koskeville selityksille. Perusoikeuskirjan 7 artiklalla ei ole vastaavaa oikeutta ihmisoikeussopimuksessa.

Unionin tuomioistuin katsoo, että perusoikeuskirjan 8 artikla koskee eri perusoikeutta kuin se, joka vahvistetaan 7 artiklassa ja jolle ei ole vastinetta Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (ks. *Tele2/Watson*, 129 kohta). On kuitenkin huomattava, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan sisältävän tietosuojan (EIT, S ja *Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta*, nrot 30562/04 ja 30566/04, tuomio annettu 4.12.2008 (suuri jaosto)).

Kysymys 3. Miten arvioisit tietojen säilyttämistä koskevia kansallisia oikeussääntöjä perusoikeuskirjan valossa?

Alkuhuomautus

Perusoikeusviraston käsikirjan luvussa 8 annetaan jäsenelty kehys sen tutkimiseen, onko kansallinen säännös yhdenmukainen perusoikeuskirjan kanssa vai ei. Tarkistuslistaa kannattaa käyttää, jotta kaikki tarvittavat vaiheet todella käydään läpi. Tässä asiassa arvioinnissa olisi tutkittava, rajoitetaanko oikeuksia, ja tehtävä tutkimus, joka perustuu perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohtaan (yleinen lauseke perusoikeuskirjan oikeuksien rajoittamisesta) ja perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohtaan, jota sovelletaan perusoikeuskirjan oikeuksiin, jotka vastaavat Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattuina oikeuksia.

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa esitetyt ehdot ovat seuraavat:

- Säädetäänkö rajoituksista laissa?
- Onko kyseessä olevan perusoikeuden keskeisen sisällön kunnioittaminen taattu?
- Onko rajoituksilla oikeutettu tavoite?
- Onko rajoitus tarkoituksenmukainen määritettyyn ongelmaan puuttumiseksi?
- Rajoittaako rajoitus enemmän kuin on tarpeen tavoitteen saavuttamiseksi? Onko olemassa toimenpiteitä, joilla perusoikeuksiin puututtaisiin vähemmän?
- Ovatko rajoitukset oikeassa suhteessa päämääriin nähden?

Oikea vastaus

Unionin tuomioistuin totesi seuraavasti:

”Direktiivin 2002/58/EY 15 artiklan 1 kohtaa, kun se luetaan perusoikeuskirjan 7, 8 ja 11 artiklan sekä 52 artiklan 1 kohdan valossa, on tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle säännöstölle, jossa rikollisuuden torjumiseksi säädetään kaikkien tilaajien ja rekisteröityjen käyttäjien kaikkien liikenne- ja paikkatietojen yleisestä ja erotuksesta tapahtuvasta säilyttämisestä kaikkien sähköisten viestintävälineiden osalta.”

Selitys

Arviointi voitaisiin jäsenellä seuraavasti:

a. Rajoittaako kyseessä oleva kansallinen lainsäädäntö perusoikeuksia?

Ks. EUT, *Tele2*, kohdat 98–101 (ks. myös julkisasiamiehen ratkaisuehdotus, *Tele2*, kohdat 253, 254 ja 257).

Unionin tuomioistuimen mukaan lainsäädännöllä puututaan perusoikeuskirjan 7, 8 ja 11 artiklassa vahvistettuihin perusoikeuksiin.

Unionin tuomioistuin ottaa erityisesti huomioon, että *kaikkien liikenne- ja paikkatietojen* säilyttäminen kokonaisuudessaan voi mahdollistaa hyvin tarkkojen päätelmien tekemisen niiden henkilöiden, joiden tietoja on säilytetty, yksityiselämästä (kuten päätelmiä elämäntavoista, vakituista tai tilapäisistä oleskelupaikoista, päivittäisestä tai muusta liikkumisesta, tekemisestä sekä näiden henkilöiden sosiaalisista suhteista ja heidän sosiaalisesta ympäristöstään). Näiden tietojen perusteella voidaan laatia asianomaisten henkilöiden profiili, joka on yksityiselämän kunnioittamista koskevan oikeuden kannalta aivan yhtä arkaluonteista tietoa kuin *itse viestinnän sisältö*. Tietojen säilyttäminen ilman, että tilaajalle tai rekisteröidylle käyttäjälle ilmoitetaan siitä, voi aiheuttaa kyseisille ihmisille tunteen siitä, että heidän yksityiselämänsä on jatkuvan tarkkailun kohteena.

Puuttuminen perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa vahvistettuihin perusoikeuksiin on ”laajamittaista”, ja se on katsottava ”erityisen vakavaksi”.

Perusoikeuskirjan 11 artiklan osalta unionin tuomioistuin katsoo, että liikenne- ja paikkatietojen säilyttäminen voi vaikuttaa sähköisten viestintävälineiden käyttöön ja näin ollen näiden välineiden käyttäjien perusoikeuskirjan 11 artiklassa taatun sananvapauden harjoittamiseen (ks. *Tele2/Watson*, 92 kohta). Vaikka perusoikeuskirjan 11 artikla mainitaan tuomiossa, tässä säännöksestä ei ole tuomiossa erillistä analyysia.

b. Säädetäänkö rajoituksista laissa?

Kyllä

c. Onko kyseessä olevan perusoikeuden keskeisen sisällön kunnioittaminen taattu?

Kyllä

Kyseessä olevalla kansallisella lainsäädännöllä ei vaingoiteta näiden oikeuksien keskeistä sisältöä, koska sillä ei sallita viestin sisällön säilyttämistä (ks. EUT, *Tele2*, 101 kohta).

d. Onko rajoituksilla oikeutettu tavoite?

Ei.

Kansallisen lainsäädännön tarkoituksena on rikollisuuden torjunta.

Tavallisesti perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohtaa sovellettaessa oikeutettuina tavoitteina voidaan lähtökohtaisesti pitää useita erilaisia tavoitteita. Tässä asiassa oikeutuksen mahdollisia perusteluja rajoittaa direktiivin 2002/58/EY 15 artiklan 1 kohta, jossa mahdollisina perusteluina luetellaan rikosten torjunta, tutkinta, selvittäminen ja syyteharkinta.

Unionin tuomioistuin kuitenkin katsoo, että kun otetaan huomioon, miten vakavaa puuttumista perusoikeuksiin merkitsee kansallinen säännöstö, jossa rikollisuuden torjumiseksi säädetään liikenne- ja paikkatietojen säilyttämisestä, vain vakavan rikollisuuden torjuminen voi olla tällaisen toimenpiteen perusteena (ks. EUT *Tele2*, 102 kohta).

e. Onko rajoitus tarkoituksenmukainen määritettyyn ongelmaan puuttumiseksi?

Kyllä. Unionin tuomioistuin ei käsittele tätä nimenomaisesti.

f. Ovatko rajoitukset oikeasuhteisia?

Ei.

Unionin tuomioistuimen mukaan kyseessä oleva kansallinen säännöstö ylittää täysin välttämättömän rajat, eikä sitä voida pitää perusteltuna (ks. EUT, *Tele2*, 107 kohta).

Unionin tuomioistuin soveltaa tiukkaa suhteellisuusarviointia. Direktiivin 2002/58/EY johdanto-osan 11 kappaleessa todetaan, että tällaisen toimenpiteen on "ehdottomasti" oltava oikeassa suhteessa sen tarkoitukseen nähden, ja unionin tuomioistuimen vaikiintuneen oikeuskäytännön mukaan yksityiselämän kunnioitusta koskevan perusoikeuden suoja unionin tasolla edellyttää, että henkilötietojen suoja koskevat poikkeukset ja rajoitukset on toteutettava täysin välttämättömän rajoissa (ks. EUT, *Tele2*, kohdat 95–96).

Unionin tuomioistuimen suhteellisuutta koskevista keskeisistä näkökohdista voidaan tehdä seuraava yhteenvedo (ks. EUT, *Tele2*, kohdat 103–106):

Kansallisessa säännöstössä säädetään kaikkien liikenne- ja paikkatietojen yleisestä ja erotuksetta tapahtuvasta säilyttämisestä. Lisäksi säännöstö kattaa yleisesti kaikki tilaajat ja rekisteröidyt käyttäjät ja koskee kaikkia sähköisiä viestintävälineitä ja kaikkia liikennetietoja, ei tee mitään erottelua eikä aseta rajoituksia tai poikkeuksia asetetun tavoitteen perusteella. Se koskee yleisellä tavalla sähköisiä viestintäpalveluja

käytettäviä kaikkia henkilöitä ilman, että henkilöt, joiden tietoja säilytetään, olisivat edes epäsuorasti sellaisessa tilanteessa, joka voisi johtaa rikosoikeudellisiin toimiin. Sitä sovelletaan siis myös henkilöihin, joiden osalta ei ole mitään seikkaa, jonka perusteella voitaisiin olettaa, että heidän toimintansa voisi olla edes epäsuorasti tai kaukaisesti yhteydessä vakavaan rikollisuuteen. Siinä ei myöskään säädetä minkäänlaisesta poikkeuksesta, joten sitä sovelletaan jopa henkilöihin, joiden viestintään sovelletaan kansallisen lainsäädännön mukaan salassapitovelvollisuutta.

Johtopäätös: rajoituksia ei voida perustella perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan nojalla. Siksi ei ole tarpeen tarkastaa, vastaako kyseessä oleva perusoikeuskirjan oikeus Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattua oikeutta (52 artiklan 3 kohta) tai onko sillä vastaavaa säännöstä muissa ihmisoikeusvälineissä, joiden osapuolia unioni tai kaikki jäsenvaltiot ovat (53 artikla).

Kysymys 4. Jos katsot näiden sääntöjen loukkaavan perusoikeuskirjaa, mitä pitäisi tehdä, jotta kyseessä oleva kansallinen lainsäädäntö täyttää perusoikeuskirjan vaatimukset?

Oikea vastaus

Suhteellisuusperiaatteen mukaan suurin ongelma on paikka- ja liikennetietojen säilyttämismuutoksen yleinen ja erotukseton soveltamisala. Sen pitäisi siksi olla i) kohdennettu säilyttämismuutokseen, joka ii) rajoitetaan vakavan rikollisuuden torjuntaan. Unionin tuomioistuin esittää erityisiä vähimmäisvaatimuksia.

Selitys: unionin tuomioistuimen esittämät vaatimukset

(EUT, *Tele2*, kohdat 108–112).

Tarkoituksena pitäisi olla vakavan rikollisuuden torjuminen.

Kansallisessa säännöstössä on säädettävä selvistä ja täsmällisistä tällaisten tietojen säilyttämistoimenpiteen laajuutta ja soveltamista koskevista säännöistä, joissa asetetaan vähimmäisvaatimukset, jotta henkilöillä, joiden tietoja on säilytetty, on riittävät takeet, joiden avulla voidaan tehokkaasti suojata heidän henkilötietonsa väärinkäytön vaaroja vastaan. Säännöstössä on erityisesti mainittava, missä olosuhteissa ja millä edellytyksillä tietojen säilyttämistoimenpide voidaan toteuttaa ennaltaehkäisevästi, jotta taataan, että toimenpide rajoittuu täysin välttämättömään.

Tietojen säilyttämisen on rajoitettava täysin välttämättömään. Tietojen säilyttämisen on aina oltava sellaisen objektiivisten perusteiden mukaista, joilla luodaan yhteys säilytettävien tietojen ja asetetun tavoitteen välille. Näiden edellytysten on erityisesti oltava käytännössä sellaisia, että niissä rajataan tehokkaasti toimenpiteen laajuus ja tätä kautta asianomainen yleisö.

Kansallisen säännösten on perustuttava objektiivisiin seikkoihin, joiden perusteella voidaan kohdentaa henkilö, jonka tiedot voivat paljastaa suoran tai välillisen yhteyden vakavaan rikollisuuteen. Maantieteellistä kriteeriä voidaan käyttää, jos toimivaltaiset kansalliset viranomaiset katsovat objektiivisten seikkojen perusteella, että yhdellä tai useammalla maantieteellisellä alueella on kohonnut riski tällaisten tekojen valmisteluun tai toteuttamiseen.

Kirjallisuutta

Perusoikeusviraston käsikirjan luvun 1 ”Soveltais-ala” ja ”Mikä on perusoikeuskirjan 51 artiklan ta-voite?” ja luvut 3, 4, 7 ja 8.

Cameron, I. (2017), ”A. Court of Justice balancing data protection and law enforcement needs: *Tele2/Watson* and *Watson*”, *Common Market Law Review*, nide 54, nro 5, s. 1467–1495.

Docksey, C. & Hijmans, H. (2019), ”The Court of Justice as a key player in privacy and data protection”, *European Data Protection Law Review*, nide 5, nro 3, s. 300–316.

Euroopan tietosuojavaltuutettu (EDPS) (2017), *Assessing the necessity of measures that limit the fundamental right to the protection of personal data: A toolkit*, Bryssel, EDPS, saatavana osoitteessa https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/17-06-01_necessity_toolkit_final_en.pdf.

Euroopan tietosuojavaltuutettu (EDPS) (2019), *EDPS Guidelines on assessing the proportionality of measures that limit the fundamental rights to privacy and to the protection of personal data*, Bryssel, EDPS.

LIITE: ARVIOINTILOMAKKEET

1. Esimerkki koulutuksen arviointilomakkeesta lähityöpajoissa

(Huom. Seuraavaa arviointilomakkeen mallia on muokattava kyseessä olevan työpajan ohjelman ja tarpeen mukaan. Se kannattaa antaa osallistujille vähintään viisi minuuttia ennen työpajan päättymistä ja kerätä takaisin lopussa. Näin varmistetaan korkea vastausprosentti.)

Työpajan nimi, paikka ja päivämäärä _____

Työpaikkana olevan organisaation tyyppi: _____

Ammatti: _____

Autat meitä parantamaan työpajojemme laatua, kun täytät tämän kyselyn.

Arviointi on nimetön.

Käytäntöön ja järjestämiseen liittyvät näkökohdat	Erinomainen	Hyvä	Keskitasoinen	Tyydyttävä	Heikko	Ei sovelleta
a. Osallistujille annettu materiaali (julkaisut, työkalut, esitykset jne.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Käytännön näkökohdat: kokoushuone, henkilöstön antama tuki, logistiset järjestelyt, ohjelma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Ateriapalvelu lounailla ja tauoilla	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Tapahtuman järjestäjän ystävällisyys ja ammattitaito (tarvittaessa lentojen ja majoituksen varaaminen)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Omat kommentit (anna konkreettisia esimerkkejä siitä, mistä pidit tai et pitänyt, ja kerro syy siihen):						

Miten mielenkiintoista ja/tai merkityksellistä työpaja oli työsi kannalta?	Erinomainen	Hyvä	Keskitasoinen	Tyydyttävä	Heikko	Ei sovelleta
a. Työpajan yleinen laatu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Osa 1: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Osa 2: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Osa 3: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Omat kommentit (anna konkreettisia esimerkkejä siitä, mistä pidit tai et pitänyt, ja kerro syy siihen):						

TULOKSET: Oliko työpaja mielestäsi hyödyllinen seuraavien kannalta:	Erinomainen	Hyvä	Keskitasoinen	Tyydyttävä	Heikko	Ei sovelleta
a. Mahdollisuus keskustella ajatuksista ja saaduista opeista ja käsitellä niitä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Uuden tiedon saaminen omaan työhön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Yhteistyön parantaminen muiden osallistujien/organisaatioiden/instituutioiden kanssa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Verkostoitumismahdollisuudet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. Perehtyminen paremmin EU:n perusoikeuskirjaa koskeviin perusoikeusviraston materiaaleihin ja työkaluihin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Omat kommentit (anna konkreettisia esimerkkejä siitä, mistä pidit tai et pitänyt, ja kerro syy siihen):						

Mitä muuta haluaisit kertoa meille:

Kiitos, että käytit aikaasi kokemuksesi arviointiin ja arvokkaan palautteen antamiseen meille!

2. Esimerkki koulutuksen arviointilomakkeesta verkkotyöpajoissa

(Huom. Seuraavaa arviointilomakkeen mallia on muokattava kyseessä olevan työpajan todellisen ohjelman ja tarpeen mukaan. Kysely kannattaa tehdä verkossa ja lähettää se osallistujille viimeistään koulutusta seuraavana päivänä. Näin varmistetaan korkea vastausprosentti.)

Työpajan nimi, paikka ja päivämäärä _____

Työpaikkana olevan organisaation tyyppi: _____

Ammatti: _____

Autat meitä parantamaan työpajojemme laatua, kun täytät tämän kyselyn.

Arviointi on nimetön.

Käytäntöön ja järjestämi- seen liittyvät näkökohdat	Erinomainen	Hyvä	Keskitasoi- nen	Tyydyttävä	Heikko	Ei sovelleta
a. Osallistujille annettu materiaali (luettelo perusoikeuskirjaa koskevista julkaisuista, aineisto ja työkalut, esitykset jne.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Käytännön näkökohdat: kutsu, ohjelma ja tapaamisalusta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Omat kommentit (anna konkreettisia esimerkkejä siitä, mistä pidit tai et pitänyt, ja kerro syy siihen):						

Miten mielenkiintoista ja/tai merkityksellistä verkkoseminaari oli työsi kannalta?	Erinomainen	Hyvä	Keskitasoi- nen	Tyydyttävä	Heikko	Ei sovelleta
a. Verkkoseminaarin yleinen laatu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Osa 1: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Osa 2: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Osa 3: ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Omat kommentit (anna konkreettisia esimerkkejä siitä, mistä pidit tai et pitänyt, ja kerro syy siihen):						

TULOKSET: Oliko työpaja mielestäsi hyödyllinen seuraavien kannalta:	Erinomainen	Hyvä	Keskitasoinen	Tyydyttävä	Heikko	Ei sovelleta
a. Mahdollisuus keskustella ajatuksista ja saaduista opeista ja käsitellä niitä muiden kanssa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Uuden tiedon saaminen omaan työhön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Perehtyminen paremmin EU:n perusoikeuskirjaa koskeviin perusoikeusviraston materiaaleihin ja työkaluihin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Omat kommentit (anna konkreettisia esimerkkejä siitä, mistä pidit tai et pitänyt, ja kerro syy siihen):						
Mitä muuta haluaisit kertoa meille:						

Kiitos, että käytit aikaasi kokemuksesi arviointiin ja arvokkaan palautteen antamiseen meille!

EDISTETÄÄN JA SUOJELLAAN PERUSOIKEUKSIA EU:SSA —

Euroopan unionin perusoikeuskirja, jäljempänä 'perusoikeuskirja', on EU:n ihmisoikeuksien luettelo. Se sitoo EU:n toimielimiä ja jäsenvaltioita aina, kun ne toimivat unionin oikeuden soveltamisalalla. Ei ole kuitenkaan kovinkaan helppoa arvioida, kuuluuko tietty konkreettinen asia unionin oikeuden soveltamisalaan. Siksi oikeusalan ammattihenkilöille on annettava koulutusta ja koulutusaineistoa, jotta he saavat käsityksen siitä, mikä on perusoikeuskirjan soveltamisala sen 51 artiklan mukaisesti.

Tämän kouluttajan käsikirjan tarkoituksena on antaa neuvontaa sekä kyseisten koulutusten järjestämisestä että toteuttamisesta.

FRA – EUROOPAN UNIONIN PERUSOIKEUSVIRASTO
fra.europa.eu

 facebook.com/fundamentalrights
 twitter.com/EURightsAgency
 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

© FRA, 2024

© Luxemburg: Euroopan unionin
julkaisutoimisto, 2024

Euroopan unionin
julkaisutoimisto